

การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

นางนุช สุระเสน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2550

**VITHEE-BUDDHA EDUCATION MANAGEMENT IN SECONDARY SCHOOLS
NONTHABURI EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1**

Nongnuch Surasen

เลขทะเบียน.....	0198989.....
วันที่รับเข้า.....	17 เม.ย. 2551.....
เลขเรื่อง.....	373.12.....
	นงนุช สุระเสน
	[1950]
	25

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Education

Department of Education Management

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2007

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบึงกาฬ
ปริญญา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

เสนอโดย นงนุช สุระเสน
สาขาวิชา การจัดการการศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สมานจิต ภิรมย์รัตน์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(ศ.ดร.วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(อาจารย์ ดร.สมานจิต ภิรมย์รัตน์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เกษร ชินเมธีพิทักษ์)

..... กรรมการ
(รศ.ดร.กล้า ทองขาว)

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผศ. ดร.สมศักดิ์ คำริชอบ)

วันที่ 10 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2557

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดีเพราะความกรุณาและความช่วยเหลือจากบุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ หลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอกล่าวรายนามดังต่อไปนี้

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ที่ได้ให้ความเมตตาต่อศิษย์เสมอมา และกรุณาสละเวลา เพื่อให้คำชี้แนะอันมีค่าและเป็นประโยชน์อย่างสูงในการทำงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.สมานจิต ภิรมย์รัตน์ ที่ให้ความกรุณาและสละเวลาให้คำแนะนำ และแนวทางในการทำงานจนสำเร็จลุล่วงตามจุดประสงค์ ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.กล้า ทองขาว และ ดร.เกษร ชินเมธีพิทักษ์ ในฐานะกรรมการวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นพิเศษสำหรับคำแนะนำและแนวปฏิบัติอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยจากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์สินธะวา ความศิษย์ ผู้ช่วยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยได้รับความรู้และประสบการณ์ที่ท่านมีความกรุณาถ่ายทอดให้จนเกิดความเข้าใจต้องแท้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานวิจัยจนสำเร็จตามจุดประสงค์ ขอบุณอาจารย์โชติ เข้มแสง ที่คอยชี้แนะแนวทางต่อผู้วิจัยตลอดมา

ส่วนสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ก็คือ ความร่วมมือที่ผู้วิจัยได้รับจากผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและ เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรีเขต 1 จำนวน 12 โรงเรียน และ นางสาวจรินทร์ ชุมศรี ศึกษาานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ที่ให้ข้อมูลโรงเรียนวิถีพุทธเป็นอย่างดี

ประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

นงนุช สุระเสน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ซ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	6
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	7
1.6 นิยามศัพท์.....	7
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 การจัดการศึกษาของไทย.....	10
2.2 แนวคิดการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ.....	14
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	37
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	45
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	45
3.2 ขั้นตอนในการวิจัย.....	47
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	48
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	49
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
3.6 ผลการศึกษา.....	51
4. ผลการศึกษา.....	51
4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1.....	53
4.3 ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานนทบุรี เขต 1.....	63
4.4 ตอนที่ 4 สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และนักเรียน.....	68
5. สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	90
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	90
5.2 อภิปรายผลการศึกษา.....	93
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	97
บรรณานุกรม.....	100
ภาคผนวก.....	106
ภาคผนวก ก	107
ภาคผนวก ข	113
ภาคผนวก ค	115
ภาคผนวก ง	117
ภาคผนวก จ.....	119
ประวัติผู้เขียน.....	131

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัย (Input).....	26
2.2 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process).....	28
2.3 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output).....	30
2.4 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact).....	32
3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	46
3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์.....	47
4.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ประสบการณ์ในการทำงานระดับการศึกษา และตำแหน่ง.....	51
4.2 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน.....	53
4.3 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธระดับมัธยมศึกษาปัจจัยนำเข้า (คุณลักษณะของบุคลากร) โดยภาพรวมและรายข้อ.....	54
4.4 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับ ด้านปัจจัยนำเข้า (การบริหารจัดการ) โดยภาพรวมและรายข้อ.....	55
4.5 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธระดับมัธยมศึกษาด้านปัจจัยนำเข้า (กายภาพและสิ่งแวดล้อม)โดยภาพรวมและรายข้อ.....	56
4.6 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษาด้านกระบวนการ (การเรียนการสอนที่บูรณาการ ไตรสิกขา) โดยภาพรวมและรายข้อ.....	57
4.7 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษาด้านกระบวนการ (บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์) โดยภาพรวมและรายข้อ.....	58

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.8 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษาด้านกระบวนการ (กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต) โดยภาพรวมและรายชื่อ.....	59
4.9 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียน วิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษาด้านผลผลิต (พัฒนากาย ศิล จิต และปัญญา อย่างบูรณาการ) โดยภาพรวมและรายชื่อ.....	60
4.10 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา ด้านผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา โรงเรียนวิถิพุทธ) โดยภาพรวมและรายชื่อ	62
4.11 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษา โรงเรียน วิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษาด้านปัจจัยนำเข้า.....	63
4.12 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษา โรงเรียน วิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษาด้านกระบวนการ.....	64
4.13 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษา โรงเรียน วิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษาด้านผลผลิต.....	65
4.14 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษา โรงเรียน วิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษาด้านผลกระทบ.....	66
4.15 ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานนทบุรี เขต 1.....	67
4.16 สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และนักเรียน.....	68

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา การจัดการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ.....	4
2.1 แสดงแนวคิดระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา.....	20
2.2 การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ.....	22

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1
ชื่อผู้เขียน	นนุช สุระเสน
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร.สมานจิต ภิรมย์ริน
สาขาวิชา	การจัดการการศึกษา
ปีการศึกษา	2550

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 และเสนอแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการ โรงเรียนวิถิพุทธให้ยั่งยืนตลอดไป ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 12 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน (ฝ่ายวิชาการ) จำนวน 12 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน (ฝ่ายกิจการนักเรียน) จำนวน 12 คน ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 12 คน ผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน 12 คน พระภิกษุสงฆ์ที่โรงเรียนนิมนต์มาสอนในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 12 รูป ผู้ปกครอง 24 คน กรรมการสถานศึกษา/ชุมชน 24 คน และนักเรียน 36 คน รวมเป็น 144 คน 12 รูป เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา แจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

ผลการวิจัย พบว่า การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธมีสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ดังต่อไปนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า สภาพการจัดการ ผู้บริหารเป็นผู้ทำความคิด มีจิตใจที่ดีงาม และมีความพยายามในการ ลด ละ หรือเลิกอบายมุข และมีการร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนาเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ ภายนอกและสิ่งแวดล้อมสถานศึกษา สงบ สะอาด ร่มรื่นและถูกสุขลักษณะ สำหรับปัญหาในด้านนี้คือ ครูผู้สอนบางคนขาดความรู้ ความเข้าใจในการบูรณาการไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

2. ด้านกระบวนการ พบว่า สถานศึกษามีการนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาให้ความรู้ หรือมาจัดกิจกรรมให้นักเรียน และ โรงเรียนจัดบรรยากาศส่งเสริมโดยรวมให้ทุกคนรักการเรียนรู้ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือสร้างคุณลักษณะของการใฝ่รู้

ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ หรือคิดค้นพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ส่วนปัญหาในด้านนี้คือ การสอดแทรกและบูรณาการ ใตรศึกษาเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กระทำได้ยาก เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

3. ด้านผลผลิต พบว่า สภาพการจัดการ นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส ครูรักษาร่างกายให้สุขภาพดี และแต่งกายสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ (ตามกาลเทศะ) ตลอดจนมี สมุดบันทึกความคิของนักเรียนเมื่อนักเรียนทำความคิเป็นที่ประจักษ์ สำหรับปัญหาในด้านนี้คือ นักเรียนมีความเบื่อหน่ายในการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพุทธศาสนา

4. ด้านผลกระทบ พบว่า สภาพการจัดการ โรงเรียนได้รับความไว้วางใจและยอมรับ จากผู้เกี่ยวข้อง และเมื่อวัดต้องการความร่วมมือช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ จะมีผู้มาช่วยเหลือให้ ความร่วมมืออยู่เสมอหรือมากขึ้น สำหรับปัญหาในด้านนี้คือ วัด พระภิกษุสงฆ์ที่จะทำการสอน หรือเผยแผ่หลักธรรมคำสอนพุทธศาสนาของแต่ละวัดยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงเรียน และชุมชน

9

Thesis Title	Vithee-Buddha Education Management in Secondary Schools Nonthaburi Educational Service Area Office 1
Author	Nongnuch Surasen
Thesis Advisor	Dr.Smarnjit Piromruen
Department	Education Management
Academic Year	2007

ABSTRACT

The major purpose of this research was to investigate the current state and problems concerning the Vithee-Buddha Education Management in Secondary Schools under Nonthaburi Educational Service Area Office 1. and suggested a sustainable approach in improving and developing the management of Vithee-Buddha Secondary schools. The population of this research consisted of the school personnel in charge of basic education management according to Vithee-Buddha education management in secondary schools under Nonthaburi Educational Service Area Office 1, including 12 school directors, 12 deputy directors (academic affairs) , 12 deputy directors (student affairs), 12 chiefs of social studies, religion and culture learning group teachers, 12 teachers responsible for Vithee-Buddha Secondary Schools' projects, 12 monks who were invited to teach in Vithee-Buddha Secondary Schools, 24 parents, 24 committee members of school board or community and 36 students, totaling 144 persons and 12 monks. With the research instruments were questionnaire and interviews. The collected data were analyzed by using Content Analysis, frequency and percentage.

The research findings were as follows:

1. Input. The school administrators were virtuous, kind and persistent in abstaining from vices. The cooperated with the community in performing the activities on religious days and other important occasions. The school surroundings were kept clean and peaceful. In regard to the problems, it was found out that some teachers lacked appropriate knowledge and understanding of integrating the principle of Tri Sikkha (prohibition to do bad things, meditation, and intellectuality) in all academic subject matters.

2. Process. The schools invited Buddhist monks or experts in Buddhism to give lecturers or performed the activities for the students. Furthermore, the schools promoted the atmospheres in which all student were encourage to learn and to be life - long learners. The students were also encouraged to build up the good habit of continuously studying and working on new knowledge. As for the problems in this area, some teachers found the difficulty to incorporate and integrate the principle of Tri Sikkha (prohibition to do bad things, meditation, and intellectuality) in some academic subject matters like mathematics and science.

3. Product. The students were physically and mentally healthy, dressing in clean and proper clothes. Each student had a book used for recording his or her virtue when he or she performed good deeds apparent to everyone. The only problem was that the students were bored with teaching and learning with the contents mainly concerned with Buddhism.

4. Impact. The schools were confided and accepted by all the authorities and people concerned. Whenever the temples needed cooperation in performing activities, assistance and cooperation were always provided for them. However, the number of Buddhist monks of each temple who taught and imparted the teachings of the Lord Buddha were insufficient to meet the demands of each school and community.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา การที่จะยกระดับศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้สูงขึ้นเทียบทันกับนานา ประเทศได้นั้น หลายฝ่ายจะต้องเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาและทุ่มเททรัพยากรเพื่อพัฒนา การศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป การจัดการศึกษาหรือการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์นั้น มิใช่เป็นเพียงการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรเพื่อตอบสนองระบบเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องพัฒนาให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ของชาติที่รู้เท่าทันความเจริญ มีหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และ สามารถดำรงตนอยู่ใน โลกแห่งความเปลี่ยนแปลงอย่างมีความสุขเป็นสำคัญ

โรงเรียนเป็นสถาบันหลักสำคัญที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว อย่างเป็นรูปธรรมเป็นการ เสริมสร้างสังคมให้แข็งแรง ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540–2544) นโยบาย และแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี มุ่งพัฒนาเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้ผู้เรียน พัฒนาคุณธรรม ความรู้ ความสามารถทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ ระดับอุดมศึกษา เพื่อเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ตามนโยบายและแผนการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน 12 ปี จะเห็นได้ว่ากระทรวงศึกษาธิการพยายามที่จะแก้ปัญหาสังคมให้เป็นรูปธรรม ยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 23,24 และ 27 มีเป้าหมายด้านผู้เรียน คือ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมใน การดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนการสอนจึงเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้และคุณธรรม โดยการผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ รวมทั้งปลูกฝังจริยธรรม ค่านิยมที่ ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาอย่างสมดุลกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2542) ประกอบกับเจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่จะให้ปี พ.ศ. 2549 นี้เป็นปีแห่ง การปฏิรูปการเรียนการสอนที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงเป็นรูปธรรมที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง 30 ล้านคน และนักเรียน นักศึกษา 15 ล้านคนและสามารถสัมผัสได้โดยขยายผลจากแบบปฏิบัติที่ดีและสิ่งที่จะ

ทุ่มเทให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยจะพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีทักษะที่สำคัญควบคู่ไปกับการวางรากฐานและบ่มเพาะความเป็นคนดีมีคุณธรรม ครู คือ หัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่ดี

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ ปัญญา และเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิตและการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปร โด โฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้ การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรมทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม สมาธิ หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพมีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิดการแก้ปัญหาที่แบบคาย (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา

จากการที่ผู้วิจัยเป็นนักวิชาการศึกษา ทำหน้าที่ ส่งเสริม พัฒนา กำกับ ติดตามและประเมินผลการจัดการการศึกษาของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา (เริ่มจาก พ.ศ. 2546) พบว่า มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 เข้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 12 โรงเรียน บางโรงเรียนที่เข้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธแล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะด้านผู้เรียน และด้านการเรียนการสอน จากโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษาค่อนข้างต่ำ ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน ผู้ปกครองไม่ยอมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าว เพราะนักเรียนส่วนมากเกรง ดุด่าเยาะเย้ย ไม่สนใจการเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนยังล้าหลัง ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการศึกษาเรื่องการสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ของคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภาที่พบว่า นักเรียน นักศึกษา เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี ก่อคดีและถูกจับกุมตัวส่งสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีจำนวนสูงถึง 19,116 คดี

(สำนักงานเลขาธิการ วุฒิสภา, 2548) โดยมีสาเหตุของการกระทำความผิด คือ การคบเพื่อน สภาพครอบครัว สภาพทางเศรษฐกิจ และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่เมื่อโรงเรียนแห่งนี้เข้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน มีความมุ่งมั่นมีความตั้งใจจริง และดำเนินการตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้โรงเรียนได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนในฝันปีการศึกษา 2549

สิ่งที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากการที่โรงเรียนต่างๆ เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ คือ ความเปลี่ยนแปลงด้านผู้เรียน นักเรียนส่วนมากมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ทั้งกาย วาจา และจิตใจ มีความตั้งใจและสนใจในการเรียนมากขึ้น ผู้ปกครองมีความภาคภูมิใจที่เห็นบุตรหลานของตนรู้จักบาป บุญ คุณ โทษมากขึ้น โรงเรียนเป็นเขตปลอดยาเสพติด จนสังคมและชุมชนยอมรับในความเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สอดคล้องกับรายงานผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548) และการบริหารโครงการส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2548) ที่พบว่า โรงเรียนที่เข้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งมีผู้บริหาร ครู มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการจัดการศึกษาตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างถ่องแท้ และมีความตั้งใจจริงที่จะบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ จะมีผลทำให้ผู้บริหาร ครู เป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนและสังคม ครูผู้ชายที่เคยติดสุราก็เลิกดื่มหันมาปฏิบัติตามหลักศีลธรรมของชาวพุทธมากขึ้น นักเรียนมีความประพฤติดีทั้งกาย วาจา และจิตใจ มีความกตัญญูกตเวที มีความรับผิดชอบมากขึ้น ซึ่งทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน

ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพ และปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถนำไปปรับปรุงการดำเนินงาน และใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

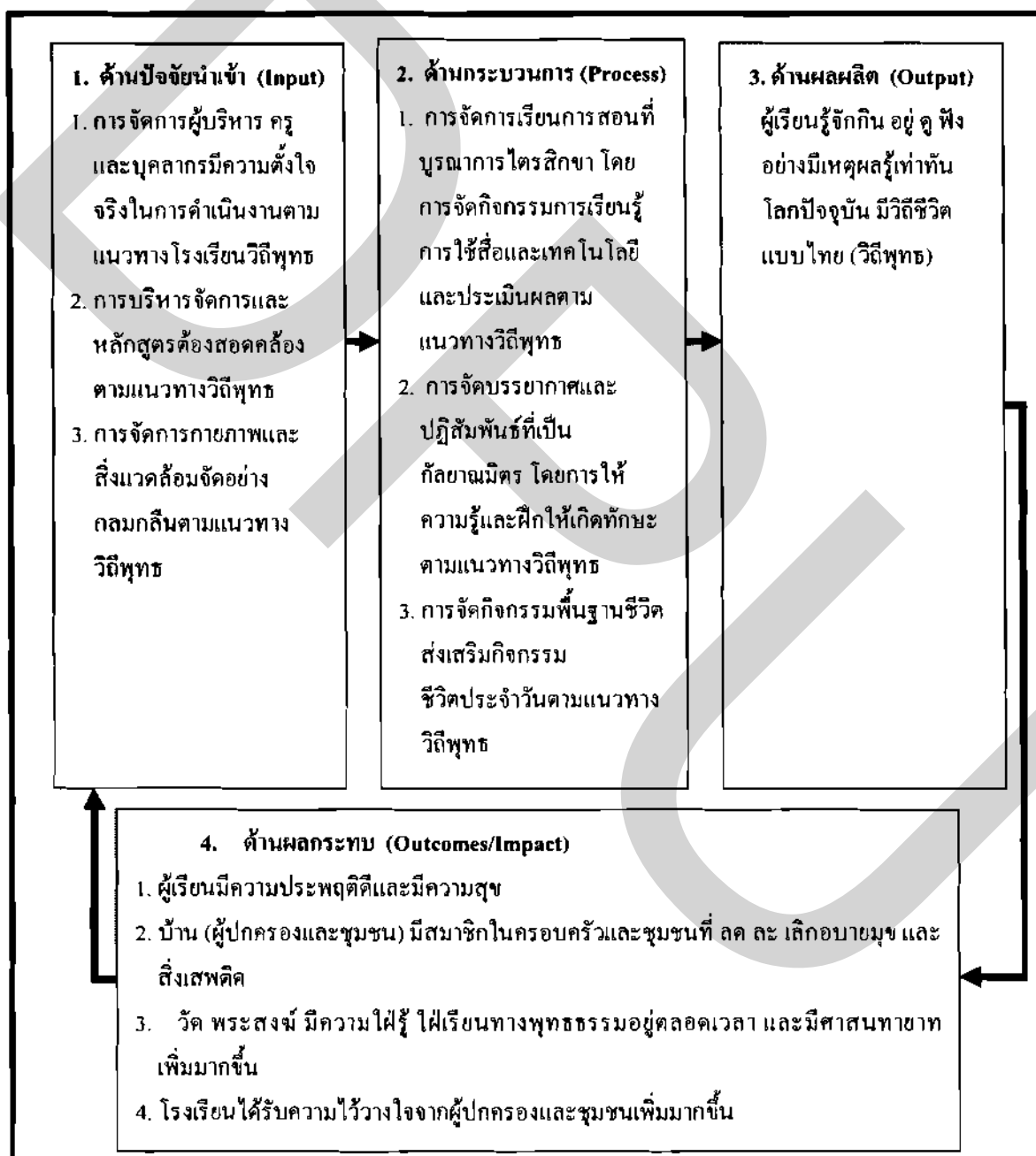
การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

1.2.2 ศึกษาปัญหาของการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

1.2.3 เสนอแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธให้ยั่งยืนตลอดไป

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา การจัดการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามณฑลบุรี เขต 1 บริหารจัดการตามองค์ประกอบของโรงเรียนวิถีพุทธ รวม 4 ด้านประกอบด้วย 1. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) 2. ด้านกระบวนการ (Process) 3. ด้านผลผลิต (Output) 4. ด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact) ซึ่งปัจจัยทั้ง 4 ด้านดังกล่าวนี้ จะมีผลต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

โดยในด้านปัจจัยนำเข้านั้นบุคลากรที่เกี่ยวข้องคือผู้บริหาร และครูผู้สอนต้องจัดทำระบบบริหารและระบบหลักสูตรของสถานศึกษา พร้อมทั้งการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้เกิดกระบวนการจัดการเรียนการสอนในแบบบูรณาการ ไตรสิกขา (การฝึกให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติทั้งศีล สมาธิ และปัญญา) ด้วยการใช้สื่อแหล่งการเรียนรู้ รวมถึงการวัดและประเมินผล

ส่วนในด้านกระบวนการนั้นจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น การเข้าค่ายธรรมะ การฝึกสมาธิ และวันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นต้น อันมีจุดหมายสำคัญคือเพื่อให้ผู้เรียนนั้นเป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข พร้อมทั้งกินอยู่ คู่ฟังเป็น กล่าวคือ กินอยู่เป็นนั้นเป็นทักษะชีวิตด้านการเสพบริโภคใช้สอยปัจจัยต่างๆ ในชีวิตประจำวันด้วยปัญญา ตลอดจนมีกิริยามารยาททั้งดงาม ถูกกาลเทศะ ส่วนคู่ฟังเป็นนั้น เป็นทักษะชีวิตด้านการรับรู้ ข้อมูลข่าวสารในโลกปัจจุบันอย่างรู้เท่าทัน

สำหรับด้านผลผลิตนั้น ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางกาย เริ่มตั้งแต่สอนให้รู้จักกินอยู่อย่างมีคุณภาพ บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 คือ เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคให้ได้คุณค่าแท้ มุ่งเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค และสอนให้ผู้เรียนดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ในด้านการพัฒนาทางสังคม ผู้เรียนต้องเป็นคนดีมีศีล 5 มีจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ เป็นคนรับผิดชอบ ซื่อสัตย์และตรงต่อเวลา พร้อมทั้งจะทำงานเป็นทีม ในด้านการพัฒนาทางจิต ผู้เรียนต้องมีสติและสมาธิ เป็นพื้นฐานในการศึกษาเล่าเรียน มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน ในด้านการพัฒนาทางปัญญา ผู้เรียนมีศรัทธาที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย เป็นคนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง สนใจศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยสติปัญญา

และด้านผลกระทบหรือพฤติกรรมนั้นจะทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบคร้ว ชุมชน และธรรมชาติแวดล้อม ตลอดจนละเว้นอบายมุขทั้งปวง ซื่อสัตย์สุจริต และมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เป็นคนที่มีศีลธรรมหรือเป็นคนดี และมีความสุขในชีวิต กล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้เรียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับโลกวัตถุ สรีระ กายภาพและสิ่งแวดล้อมด้วยสติปัญญา และส่งผลให้ชุมชนแวดล้อม คือ โรงเรียน บ้าน วัด หรือ บวร ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาและเกิดความสามัคคีร่วมมือกันพัฒนาก่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งในที่สุด

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 การจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย 4 ด้านใหญ่ คือ 1. ด้านปัจจัยนำเข้า 2. ด้านกระบวนการ 3. ด้านผลผลิต และ 4. ด้านผลกระทบ

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่การศึกษาที่มีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธเป็นจำนวนมาก จากโรงเรียนทั้งหมด 109 โรงเรียน มีโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ จำนวน 60 โรงเรียน ในจำนวน 60 โรงเรียนนี้ มีโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา จำนวน 12 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1, 2549) ซึ่งนักเรียนจะอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้นถึงวัยรุ่นตอนปลาย (อายุ 15-18 ปี) เป็นวัยที่มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงอย่างมาก มีจำนวน 12 โรงเรียน ประกอบด้วย

- 1) โรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์
- 2) โรงเรียนนนทบุรีพิทยาคม
- 3) โรงเรียนมัธยมวัดเพลง
- 4) โรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี
- 5) โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) นนทบุรี
- 6) โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย
- 7) โรงเรียนวัดโชติการาม
- 8) โรงเรียนชุมชนวัดไทรม้า
- 9) โรงเรียนวัดตำหนักใต้
- 10) โรงเรียนมหาสวัสด์
- 11) โรงเรียนวัดใหม่ผดุงเขต
- 12) โรงเรียนน่วมประสงค์

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

จากผลการวิจัยคาดว่าจะได้ประโยชน์ คือ

1.5.1 ใช้เป็นข้อมูลในการบริหารงาน วางแผนการดำเนินงาน ปรับปรุงและพัฒนางาน โรงเรียนวิถีพุทธ และเป็นข้อมูลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย วางแผนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ

1.5.2 ผลการวิจัยที่ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.6 นิยามศัพท์

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนรัฐบาล ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้และพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม โดยเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ด้วยการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ รวมถึงการวัดและประเมินผล มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น การเข้าค่ายธรรมะ การฝึกสมาธิ การรู้จักกิน รู้จักใช้และดำรงชีวิตอยู่อย่างมีเหตุผล รู้เท่าทันโลกปัจจุบัน และวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น อันมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือเพื่อให้ผู้เรียนนั้นเป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข

ไตรสิกขา หมายถึง หลักสำหรับการปฏิบัติตนของผู้เรียน กล่าวคือ ฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

วัฒนธรรมเมตตา หมายถึง การจัดสภาพที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดลักษณะของการเกื้อกูลสัมพันธ์กันในการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนวิถีพุทธเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล ด้วยความยินดีต่อการพัฒนาผู้เรียน

วัฒนธรรมแสวงปัญญา หมายถึง การจัดสภาพที่จะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของความเจริญงอกงาม ด้วยความรู้แจ้งของโรงเรียนวิถีพุทธแก่ผู้เรียน ผ่านทางกิจกรรมการเรียนรู้ อันหลากหลายตามวิถีชาวพุทธ เช่น การเข้าค่ายธรรมะ การฝึกสมาธิ เป็นต้น

สภาพ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารโรงเรียนดำเนินการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัญหา หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องที่ทำให้การดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่ประสบผลสำเร็จดังที่คาดหวัง ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการด้านปัจจัยนำเข้า หมายถึง การเตรียมความพร้อมของผู้บริหาร ครู และบุคลากร การบริหารจัดการ หลักสูตร สื่อและแหล่งการเรียนรู้ รวมถึงสถานที่และสภาพแวดล้อมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

การจัดการด้านกระบวนการ หมายถึง การจัดการอบรมสั่งสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้ของครูผู้สอน ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

การจัดการด้านปัจจัยผลผลิต หมายถึง การจัดการโดยกำหนดว่าผู้ที่จะจบการศึกษาจากโรงเรียนวิถีพุทธ จะต้องได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ 1. การพัฒนาทางกาย 2. การพัฒนาทางสังคม 3. การพัฒนาทางจิต และ 4. การพัฒนาทางปัญญา โดยผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ กิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น (ภาวนา 4) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

การจัดการด้านผลกระทบ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนแบบวิถีพุทธประสบความสำเร็จ ผลที่จะได้รับตามมาก็คือ วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาและเกิดความสามัคคีในการร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติราชการแทนผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ครูหรือบุคลากรผู้รับผิดชอบโครงการ หมายถึง ครูหรือบุคลากรผู้ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ครูผู้สอน หมายถึง ครูที่ปฏิบัติหน้าที่การสอนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

พระสงฆ์ หมายถึง พระที่ได้รับการนิมนต์ให้มาทำหน้าที่สอนโดยใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาสอดแทรกหรือบูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ที่ให้ความคุ้มครอง ดูแล ปกครองแก่นักเรียนขณะทำการศึกษาอยู่ในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ชุมชน หมายถึง บริเวณแวดล้อมที่โรงเรียนวิถิพุทธตั้งอยู่ ในที่นี้หมายถึงชุมชนที่อยู่รอบๆ โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

สอนให้รู้ ทำให้อู และอยู่ให้เห็น หมายถึง ครูผู้สอนต้องสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม และฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนเกิดทักษะและมีความชำนาญ กล่าวคือ กล่าวทำ กล่าวแสดงออก เน้นการทำงานเป็นทีม การอยู่ร่วมกันในสังคม และครูผู้สอนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

กิน อยู่ ดู ฟังเป็น หมายถึง ทักษะชีวิตด้านการเสพบริโภคใช้สอยปัจจัยต่างๆ ในชีวิตประจำวันด้วยปัญญา ตลอดจนมีกิจกรรมรยาหึ่งดงาม ถูกกาลเทศะ และทักษะชีวิตด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในโลกปัจจุบันอย่างรู้เท่าทัน โดยผู้เรียนในโรงเรียนวิถิพุทธนั้นต้องสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับโลกวัตถุ สรีระ ายภาพ และสิ่งแวดล้อมได้ด้วยสติปัญญานั้นเอง

อิทธิบาท 4 หมายถึง การมีใจรัก พากเพียร ใฝ่รู้โดยใช้ปัญญา หรือทางแห่งความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนของผู้เรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ อันประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ รักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ คือ ความพยายามทำสิ่งนั้น จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น และวิมังสา คือความพิจารณาใคร่ครวญ หาเหตุผลในสิ่งนั้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยศึกษา ค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.1 การจัดการศึกษาของไทย

2.1.1 การจัดการศึกษาของไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

2.1.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

2.2 แนวคิดการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

2.2.1 ความหมายและความเป็นมาของ โรงเรียนวิถีพุทธ

2.2.2 รูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ

2.2.3 การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การจัดการศึกษาของไทย

การศึกษาเป็นกระบวนการให้และรับความรู้และประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ การสร้างจิตสำนึกการเพิ่มพูนทักษะ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บุคคลเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีค่านิยมที่ดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (ปรีชญ์ เวสาร์ชช, 2545:3) และการศึกษาในปัจจุบันยังขาดมิติทางด้านคุณธรรมอยู่มาก ซึ่งหากสังคมเรานั้นแต่คนเก่งเราก็จะได้คนเก่ง แต่ถ้าหากคนเก่งเหล่านั้นขาดคุณธรรม จริยธรรมเขาก็จะกลายเป็นคนที่เห็นแก่ตัว คิดถึงตัวเองมากกว่าส่วนรวม เพราะโดยปกติแล้วคนเก่งมักจะไม่อยากให้คนอื่นเก่งกว่า จึงถือว่าหากเราสอน โดยเน้นให้

เด็กเป็นคนเก่ง โดยไม่คำนึงถึงเรื่องคุณธรรมก็จะเป็นการสร้างปัญหาให้กับสังคมดังที่เราเห็นกันอยู่ เช่นทุกวันนี้ (อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา, 2550:1)

ในทางตรงข้ามการศึกษาจะต้องช่วยให้มนุษย์เป็นคนดีเหนือสิ่งใดให้ทุกคนสามารถมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความสงบ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การศึกษาไม่ใช่แค่สอนให้เรามีความสามารถในการทำมาหากินเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่ควรสอนให้เราสามารถมีชีวิตที่สมบูรณ์ คนดีเท่านั้นที่จะคิดช่วยเหลือผู้อื่น สังคมประเทศชาติ และโลกของเรา คนดีจะเป็นคนเก่งได้โดยอัตโนมัติเพราะเขาจะขยันมีความตั้งใจเรียน ปราศจากอบายมุข คนดีจึงไม่เสียเวลาชีวิตไป โดยเปล่าประโยชน์ (อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา, 2550 : 2)

2.1.1 การจัดการศึกษาของไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา อันเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ มีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด โดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จะมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยให้ยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนา สาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนั้นยังมีข้อกำหนดในด้านการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ เน้นการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทุกระดับและประเภทการศึกษา ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ทั้งบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 11-12)

การจัดการศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา สำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา และการแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ในการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา รวมถึงความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง และความรู้ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษต่อ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 13-14)

สรุปได้ว่า จุดเน้นของการจัดการศึกษาของไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นอกจากผู้เรียนจะต้องมีความรู้รอบด้าน ทั้งเรื่องของตนเอง สังคม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย การกีฬา การเมือง การปกครอง ตลอดจนทักษะด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องแล้ว ผู้เรียนยังต้องมีคุณธรรม เพื่อให้สามารถนำความรู้มาใช้ในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ส่งผลให้ตนเองมีความสุข ในขณะที่ครอบครัวและสังคมก็มีความสุขพร้อมกันไปด้วย

2.1.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้กล่าวถึง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไว้ว่าเป็นหลักสูตรเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทย ควบคู่กับ

ความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้ ให้จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

ส่วนจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีลักษณะที่มุ่งให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ มีทักษะ และศักยภาพในการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ รวมถึงมีทักษะ และกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต ตลอดจนรักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีความสุขและบุคลิกภาพที่ดี มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค และเข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545:5-8) ได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนเป็น 4 ช่วงชั้น คือ

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และ 1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ โดยแยก 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้แรกเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด ส่วน 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้หลังเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สร้างพื้นฐานการเป็นมนุษย์ สำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน โดยกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นมาตรฐานหลักสูตร

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชา และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคล พัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกได้อย่างมีความสุข ดังนั้น หลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วย การเรียนรู้และประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในแต่ละปีหรือภาค และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝัง ด้านปัญญาให้กับผู้เรียนแล้วยังมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้คุณธรรม โดยบูรณาการเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สร้างสังคมสมานฉันท์ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ พัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข สามารถเรียนรู้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

2.2 แนวคิดการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

2.2.1 ความหมายและความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ

2.2.1.1 ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนาที่แปลว่าทางอันประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 ประการ มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น สรุลงตรงกับ ไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2547:15)

คำว่า วิถี ก็คือมรรคหรือแนวทาง วิถีพุทธ จึงหมายถึง แนวทางดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธ (Buddhist Way Of Life) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบชาวพุทธ โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยภavana 4 คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิต และปัญญา (พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2548:189)

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียน (บ ว ร) เป็นทั้งโรงเรียนทางวิชาการและเป็นเป้าหมายทางศิลปกรรมไปพร้อม ๆ กันทำให้เด็กเป็นคนดี คือ เป็นที่สอนให้เด็กเป็นทั้งคนเก่ง ทั้งดีและมีความสุข (พระเทพโสภณ, 2547:19)

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่ใช้หลักการดำเนินงานตามแนวทางการศึกษาวิถีพุทธ หรือพุทธศาสตร์ซึ่งเป็นหลักการศึกษามีคุณค่าของโลก ที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้ว 2,500 ปี อีกทั้งเป็นที่ยอมรับได้ว่าสามารถพัฒนาสู่ชีวิตที่สมบูรณ์ได้อย่างชัดเจน ถือได้ว่าเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่มีคุณค่าและมีความสอดคล้องกับพื้นฐานของคนไทยอย่างยิ่ง (อดิษฐ์ โปธารามิก, 2547)

โรงเรียนวิถีพุทธคือโรงเรียนสามัญทุกระดับที่บริหารจัดการ โรงเรียนและจัดการเรียนการสอนด้วยหลักการ วิธีการ และหลักธรรมทางพุทธศาสนา (วรวิทย์ วสันตสารกร, 2547)

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าตามมรรคมีองค์ 8 ประการ สรุปลงเป็นไตรสิกขา มีศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเอง (บรรเจิดพร รัตนพันธ์, 2547)

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาเน้นกรอบพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

สรุปได้ว่าโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนปกติทั่วไปที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ในหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนกิน อยู่ คู่ ฟังเป็น และดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่จะนำครู อาจารย์ บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน ให้มาร่วมมือกันดูแล เอาใจใส่นักเรียน ตลอดจนช่วยกันเป็นกัลยาณมิตร และสร้างสรรค์ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า เป้าหมายก็คือพัฒนาเด็กให้เป็นเด็กดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข สามารถเรียนรู้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

2.2.1.2 ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการศึกษาของไทยนับจากในอดีตนั้นเกิดจากพื้นฐานความร่วมมือของ 3 สถาบัน ในสังคม คือ บ้าน วัด โรงเรียน จนหลายคนคุ้นเคยกับคำว่า “บ ว ร” แต่เมื่อถึงยุคโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของสารสนเทศ คนรุ่นใหม่หลงใหลวัฒนธรรมต่างชาติ จนมองเรื่องดิงามในอดีตของไทยว่าล้าหลัง คนไทยที่เคยได้รับการยอมรับจากต่างชาติว่าเป็นผู้เปี่ยมด้วยน้ำใจไมตรี จนได้ฉายานามว่าสยามเมืองยิ้มนับวันจะเลือนหายไปจากสังคมที่เอื้ออาทร ไปสู่สังคมแห่งการแข่งขัน กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดรูปแบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่ง ของสังคม และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข 5 รูปแบบ ได้แก่ 1. โรงเรียนวิถีพุทธ 2. โรงเรียนในกำกับของรัฐ

3. โรงเรียนสองภาษา 4. โรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ 5. โรงเรียนต้นแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือ Information Communication Technology (ICT)

โรงเรียนวิถีพุทธ คือความหวังที่จะพลิกฟื้นให้สังคมไทยกลับสู่สังคมแห่งความดีงามเหมือนอดีตได้ ถ้าทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เห็นความสำคัญ ความจำเป็นร่วมกันที่จะพัฒนาผู้เรียน โดยสถานศึกษานำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ เน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เรียนรู้ผ่านการพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีปัญญา รู้ เข้าใจในคุณค่าแท้ของพระพุทธศาสนา ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2548) ในอดีตที่ผ่านมา เรามองการพัฒนาเด็กเหมือนการผลิตรถยนต์ เด็กได้รับการเลี้ยงดูทางกายที่บ้านจนโตพอที่จะเข้าโรงเรียน จากนั้นก็ถูกส่งลำเลียงไปเรียนที่โรงเรียน เสร็จแล้วก็ถูกส่งลำเลียงต่อไปวัด เพื่อให้อบรมบ่มนิสัย ในที่สุดก็ได้ผลผลิตออกมาเป็นคนที่มีความรู้ดี และความประพฤติดี (ขอบฟ้าแห่งความรู้, 2548) โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาโดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติอย่างถ่องแท้ ดังนั้น การศึกษาจึงควรมุ่งที่จะพัฒนาเด็ก เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางวัตถุและทางสังคมไปในทางที่รู้เท่าทันและพอดีต่อการสร้างสรรค์สิ่งดีงามในชีวิตคน และชุมชน ทั้งนี้โรงเรียนต้องเป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมที่ดีงามให้นักเรียน พ่อ แม่ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นักเรียนก็ต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ให้นักเรียนได้สัมผัสความสุขในการให้กำลังใจแก่กันและกัน ให้ฉลาดในการสื่อสารและการประสานประโยชน์ในชุมชน โรงเรียนวิถีพุทธเน้น การจัดการศึกษาการจัดการกิจกรรมที่คาดหวังจะเห็น โรงเรียน วัด บ้าน เป็นสามประสานที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสังคมกำลังรอความหวังที่จะเห็นสังคมไทยเป็นสังคมแห่งการให้ เห็นคุณค่าของวิถีชีวิตสงบเรียบง่าย โดยให้โอกาสเด็กได้อยู่ใกล้ชิดคนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ใกล้คำสอนของพระพุทธศาสนา

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข กระทรวงศึกษาธิการนำความเห็นของที่ประชุมมาหารือต่ออีกหลายครั้ง อีกทั้ง ดร.สิริกร มณีรินทร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น และคณะได้ไปกราบขอคำแนะนำ เรื่องการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ จากพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ณ วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2546 นอกจากนั้นยังมีข้าราชการระดับสูงได้ไปกราบขอคำแนะนำในเรื่องเดียวกันนี้

จาก พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งนิมนต์ท่านมาให้ข้อคิดในการประชุมระดมความคิดครั้งแรก

โรงเรียนวิถีพุทธในประเทศไทย เริ่มดำเนินการเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2546 โดยมีโรงเรียนในระบบปกติเข้าร่วมโครงการ จำนวน 89 โรงเรียน ซึ่งปัจจุบัน (สิงหาคม 2549) มีโรงเรียนวิถีพุทธในประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 19,975 โรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549)

2.2.2 รูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิตและการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโต โฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรมทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่งดงามสำหรับตนและสังคม สมานธิ หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพมีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิดการแก้ปัญหาที่แบบคายน (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา

2.2.2.1 สภาพของสถานศึกษา

สถานศึกษาจัดสภาพในทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น มีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 19)

- 1) สัมปฐิสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครูอาจารย์ดีมีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- 2) สัทธัมมัสสวณะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
- 3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี

4) ชัมมานุสัสมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

ปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน

สำหรับแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่างๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) ด้านกายภาพ

สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริม การพัฒนา สติ สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิตเจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนให้มีจิตใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คู่มือเสียงต่าง ๆ มีให้อีกที่ก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

2) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ คู่ ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

(1) มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อ ใกล้ชิดศาสนา)

(2) มีกิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอน เพลง หรือกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

(3) มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

(4) มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

3) ด้านการเรียนการสอน

สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น

(1) หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน หรือ

(2) การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้และปฏิบัติ หรือ

(3) การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งนำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิด หรือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติ หรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาคนและผู้อื่น

ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้พัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาคนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดและเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่ เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟัง เป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

4) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

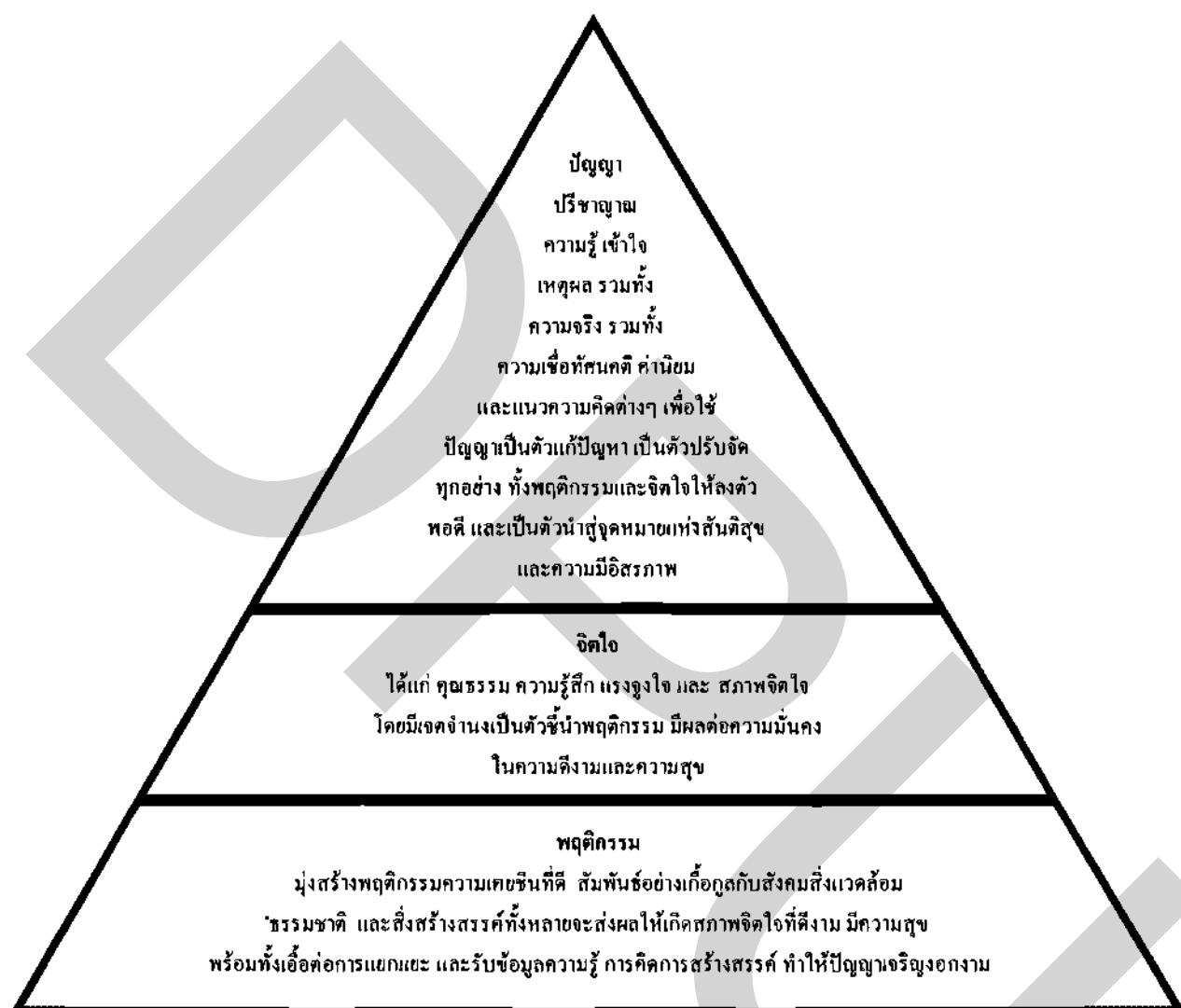
สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพ อ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

5) ด้านการบริหารจัดการ

สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูและผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุน โดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 20 - 22)

จากแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษานั้น จะต้องวิเคราะห์จุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียด โรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียดรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้นประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษา

เน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน บางสถานศึกษาอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษาก็เป็นไปได้ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงแนวคิดระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 18

2.2.3 การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขา มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึง ความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจน โดยให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้เป็นอย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพ

การดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน มีความสุข และได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดีงามควบคู่กันไป เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธ และได้พัฒนาจนเป็น โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนจะสังเกตได้ถึง ความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์ ดังนี้

1) นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจน พร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อม ๆ กัน ที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

2) การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจน จะเป็นที่ยินชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือ จะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

3) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมาก ที่เกื้อกูล การพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้ที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

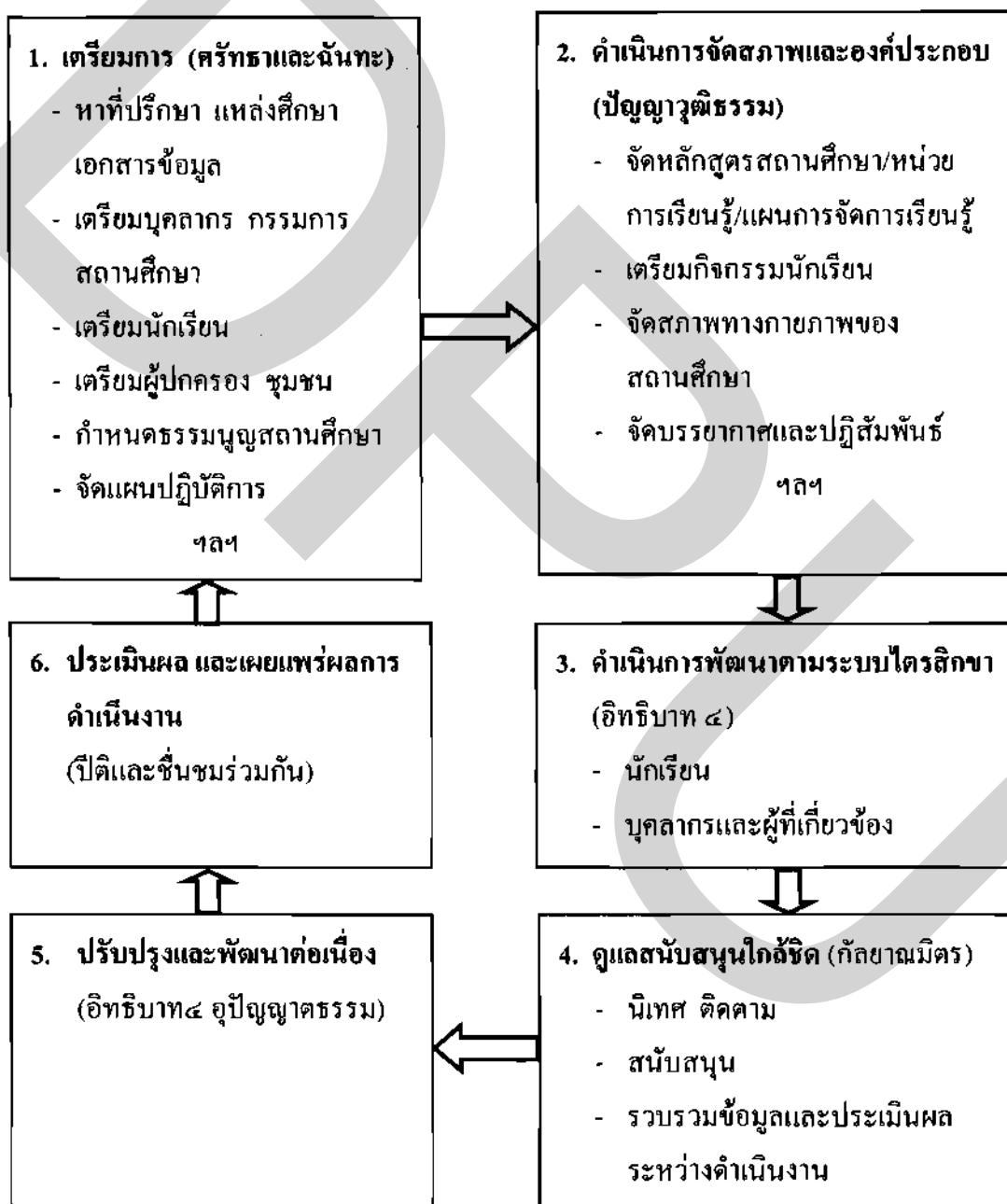
4) บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเอง ทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่ม ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจนเพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกล่า

5) โรงเรียนโดยครู ผู้บริหาร บุคลากรและนักเรียนเป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกเป็นพลัง การพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดีขึ้นได้

แนวการดำเนินการ และจังหวะก้าวการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่ง จะมีความแตกต่างกันได้ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าวอย่างที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนและศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ ที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด ข้อเสนอแนะแนวดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธเบื้องต้น ที่เสนอเป็นแนวคิดแนวทางซึ่งโรงเรียนสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมต่อไป ประกอบด้วยประเด็น ดังนี้

การพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนของ องค์ประกอบต่างๆ เพื่อนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม จะเริ่มจากขั้นเตรียมการ ที่จะให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวก ด้วยศรัทธาและฉันทะ ต่อมาคือขั้นดำเนินการ จัดสภาพและองค์ประกอบ ที่จะป็นปัจจัย เป็นกิจกรรม เป็นเครื่องมือสู่ การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะและปัญญาภูมิธรรม จากนั้นจึงมาถึงขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน และบุคลากรตามระบบไตรสิกขา เป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ต่อมาคือขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดที่จะช่วยให้การดำเนินทุกส่วน

เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยทำที่เป็นกัลยาณมิตร และขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่องที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ด้วยหลักอิทธิบาท 4 และอุปปัญญาธรรม สุดท้ายคือขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงาน เพื่อไปสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในปีต่อๆ ไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น แล้วนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน แจกแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

ภาพที่ 2.2 การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 36

2.2.3.1 หลักการ

กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

2.2.3.2 หลักคิด

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกิน อยู่ คู่ พึ่ง ในชีวิตประจำวัน

2.2.3.3 หลักทำ

ในการจัดกิจกรรม ของโรงเรียนวิถิพุทธนั้น ครู และผู้บริหาร สามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิด ข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

2.2.3.4 สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถิพุทธ

1) หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถิพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดการก็คือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

2) กิจกรรมนักเรียน โรงเรียนต้องคิดและกำหนดกิจกรรมนักเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียนของคนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลาย ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือประจำโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอีก สะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ คู่ พึ่ง เป็น” (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต)

3) สภาพทางกายภาพของสถานศึกษา สถานศึกษาต้องจัดสภาพทางกายภาพซึ่งครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อม และอาณาบริเวณของสถานศึกษาให้เหมาะสม โดยมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ คู่ พึ่งเป็น” ในชีวิตประจำวัน

4) บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์โดยมีการเตรียมการ การมอบหมายผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้

เกิดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น การปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปัฏฐาธรรม 2 (ความไม่สันโดษ ในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

2.2.3.5 หลักการจัดวิธีพุทธวิธีการเรียนรู้

- 1) บูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอเพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจความจริง
- 2) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม
- 3) ประสานความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ระหว่าง วัด คณะสงฆ์และชุมชน

2.2.3.6 หลักทำแนวการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย

- 1) **หลักสูตรสถานศึกษา**
 - (1) สอดแทรก เพิ่มเติม พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
 - (2) เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรมในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
 - (3) ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
 - (4) สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและสถานการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิตและบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน
- 2) **ผู้สอน**
 - (1) เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะสอนให้รู้ ให้เข้าใจตามสภาพของความเป็นจริง ปฏิบัติกิจกรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อซึมซับในสิ่งที่ดีงาม ตลอดจนมีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีความสุข (สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น) อย่างสม่ำเสมอ
 - (2) เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อุดหนุน ออกกัณฑ์ และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

3) กระบวนการเรียนรู้

(1) พัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติก (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา)

(2) จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

(3) สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

(4) เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบ โยนิ โสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

2.2.3.7 ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546:46-53)

เพื่อให้การพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธในเชิงเป้าหมายภาพรวมมีความชัดเจน และสามารถเป็นเครื่องมือแก่สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องทุกระดับในการนิเทศติดตาม ตลอดจนการทบทวนและประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธได้ กระทรวงศึกษาจึงได้จัดทำตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธขึ้น โดยวิเคราะห์กำหนดการ เอกสารแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธเป็นหลัก และได้รับการตรวจพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายคณะ ซึ่งคาดหวังว่าตัวชี้วัดการดำเนินการ โรงเรียนวิถิพุทธจะช่วยให้การดำเนินงานและการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธในทุกระดับ เป็นไปตามหลักการที่เหมาะสมและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธประกอบด้วย 4 ด้านใหญ่ คือ 1) ด้านปัจจัยนำเข้า 2) ด้านกระบวนการ 3) ด้านผลผลิต 4) ด้านผลกระทบ ในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวมได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยได้จัดทำตัวชี้วัด การดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธขึ้น ซึ่งคาดหวังว่า จะช่วยให้การดำเนินงานและการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธทุกระดับเป็นไปตามหลักการ เหมาะสมและมีแนวทางในการปฏิบัติอย่างเดียวกัน โดยอาศัยตัวชี้วัด 4 ด้านใหญ่ (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547:45-53) คือ

1) ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

ตัวชี้วัดด้านปัจจัยกำหนดเฉพาะปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนานักเรียนและงานโรงเรียนวิถิพุทธตามระบบไตรสิกขา เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญเชิงเหตุผลของการดำเนินการพัฒนา ซึ่งมีจุดเน้นพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ โดยมีมาตรฐานด้านปัจจัยที่ต้องการ คือ

“โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธมีการบริการจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา” ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2.1 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัย (Input)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1. บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดี	1. ผู้บริหาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2. มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ 3. มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน 4. มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา
	2. ครู	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2. มีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา 3. รู้เข้าใจ หลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา
2. การบริหารจัดการดำเนินการอย่างมีระบบ	1. ระบบบริหาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีวิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมเนียม หรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ <p>แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา หรือ คณะกรรมการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ และ บริหารการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บวร) มีส่วนร่วม</p>

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
		<ol style="list-style-type: none"> 2. ปลูกฝังศรัทธาสรางเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนา ให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง 3. ร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนา ผู้เรียนและชุมชน 4. มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานโรงเรียน วิทยุพุทธอย่างต่อเนื่อง 5. มีระบบตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นทางการเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
	2. ระบบหลักสูตรสถานศึกษา	หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
3. กายภาพและสิ่งแวดลอมจัดอย่างรอบคอบ	สภาพแวดล้อม	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และประจำห้องเรียนเหมาะสม 2. มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน 3. สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติ 4. บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุขสิ่งมอมเมาทุกชนิด

ที่มา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547 : 47-48

สรุปว่า ตัวชี้วัดด้านปัจจัยมีความสำคัญมากต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องคือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนจะต้องมีลักษณะที่ดี ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักธรรมคำสอน มีระบบการบริหารจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของห้องเรียน มีวิสัยทัศน์ ปรัชญา พันธกิจ เป้าหมายโดยโรงเรียนจะต้องอาศัยความร่วมมือประสานงานระหว่างบ้าน วัด ชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

2) ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process)

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการได้วิเคราะห์จากเอกสาร “แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” เป็นหลัก การกำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ มีประสิทธิภาพ ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบไตรสิกขาโดยมีมาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิดคือ “โรงเรียนจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในวิถีชีวิต” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2.2 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1. การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา	1. กระบวนการจัดการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จัดกิจกรรมบริหารจัดการจัดเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอน และในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน
	2. การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ นิมนต์พระสงฆ์หรือเชษฐภคินีปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด หรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียน อย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
	3. การวัดประเมินผล	- มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมตามหลักทฤษฎี 4 (กาย ศิลปสมาธิ ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนา นักเรียนต่อเนื่อง
2. บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	บรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริม “การสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”	1. ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง 2. ส่งเสริมบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ 3. ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น 4. ส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ
3. กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	1. กิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน	1. ฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา) 2. ส่งเสริมกิจกรรมการรับฝึคชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
	2. กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	1. จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำ และในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต 2. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา

ที่มา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547 : 49-50

สรุปว่า การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนที่ต้องอาศัยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ การบูรณาการหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เข้าไปทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวัน มีการส่งเสริม กระตุ้น จูงใจให้สนุก เพลิดเพลินกับการเรียนรู้ โดยอาศัยสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร ที่รักปรารถนาดี ช่วยเหลือกัน มีเมตตาต่อกัน ยิ้มแย้มแจ่มใส อ่อนน้อมถ่อมตนเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมการฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

3) ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output)

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต กำหนดเฉพาะผลที่เกิดกับผู้เรียน ซึ่งวิเคราะห์จากหลักภาวนา 4 คือ กาย ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนมีเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธโดยมีมาตรฐานด้านผลผลิตที่ต้องการให้เกิด คือ “ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ กิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น (ภาวนา 4) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข” ซึ่งนักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีโดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2.3 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
พัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา อย่างบูรณาการ (ภาวนา 4)	1. กาย (กายภาพ)	1. บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ 2. การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย 3. ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม
	2. ศีล (สังคม)	1. มีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต 2. มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา 3. สามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต
	3. จิต (จิตใจ/อารมณ์)	1. มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ 2. มีจิตใจเมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน) ต่อกัน 3. ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร 4. มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
	4. ปัญญา	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย 2. รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ 3. ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ 4. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

ที่มา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547 : 51

สรุปว่า ตัวชี้วัดด้านผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น มุ่งเน้นในเรื่องความเป็นระเบียบเรียบร้อย รู้จักบริโภคนอาหารอย่างคุ้มค่า (กาย) มีวินัย ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา (สังคม) มีเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ (จิตหรืออารมณ์) และรู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน แก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง (ปัญญา) บูรณาการเข้ากับชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริง เพื่อพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

4) ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact)

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ กำหนดจากผลการดำเนินงานการพัฒนาโรงเรียนตามหลักไตรสิกขาทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลดีต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย บ้าน (ผู้ปกครอง ชุมชน) วัด และหน่วยงานราชการอื่น เพื่อตระหนักถึงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีมาตรฐานที่ประสงค์คือ “วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และเกิดความสามัคคีร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง” ซึ่งมีรายละเอียดตัวชี้วัด ดังนี้

ตารางที่ 2.4 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
บวร ได้รับประโยชน์ จากการพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธ	1. บ้าน (ผู้ปกครอง และชุมชน)	1. บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดีไม่ยุ่ง เกี่ยวกับอบายมุขเพิ่มขึ้น 2. ชุมชนมีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น
	2. วัด	- วัดได้ศาสนทายาทและกำลังช่วยงานส่งเสริม พระพุทธศาสนามากขึ้น
	3. โรงเรียน	- โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมัน ศรัทธา และได้รับความร่วมมือ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บ้าน วัด หน่วยงานราชการ)

ที่มา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547 : 52

สรุปว่า ตัวชี้วัดด้านผลกระทบมีองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนออกมาให้เห็นชัดอยู่ในสถาบันหลักของสังคม คือ บ้าน วัด โรงเรียน เมื่อโรงเรียนวิถีพุทธประสบความสำเร็จ ผลกระทบที่ตามมาคือ วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง (พระธรรมโกศาจารย์ ,2548 : 200)

2.2.3.8 การดำเนินการโครงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ตามแนวคิดหลักการของกระทรวงศึกษาธิการ ได้สนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับการพัฒนาทุกด้าน อย่างเป็นองค์รวมส่งเสริมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและรับทุกโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการปรากฏว่ามีสถานศึกษาเป็นจำนวนมากให้ความสำคัญและสนใจสมัครเป็นโรงเรียนวิถีพุทธเป็นจำนวนมากโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศเป็นจุดรับสมัครประสานและส่งเสริมการพัฒนาซึ่งในเรื่องการดำเนินงานในเรื่องนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนนทบุรี เขต 1 ได้ประชาสัมพันธ์และเชิญชวนสถานศึกษาในสังกัดสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยเริ่มแรกมีโรงเรียนสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธจำนวน 34 โรงเรียน ซึ่งได้ทำการปฐมนิเทศโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการเมื่อวันที่ 25-26 พฤษภาคม 2546

ณ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการบางใหญ่ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี และมีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

ระยะแรก การดำเนินการ พ.ศ. 2546 ทดลองนำร่องในโรงเรียนที่สมัครใจและมีความพร้อมเข้าร่วมโครงการ จำนวน 34 โรงเรียน มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์ โรงเรียนนนทบุรีพิทยาคม โรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี และโรงเรียนมัธยมวัดเพลง นนทบุรี

ระยะที่สอง การดำเนินการ พ.ศ. 2547 พัฒนาจากการทดลองนำร่องให้สามารถนำสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียนที่จะร่วมโครงการ จำนวน 49 โรงเรียน ในจำนวน 49 โรงเรียนมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเพิ่มอีก 6 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) นนทบุรี โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย โรงเรียนวัดโชติการาม โรงเรียนชุมชนวัดไทรมา้า โรงเรียนวัดค่านักไต่ และโรงเรียนมหาสวัสดิ์

ระยะที่สาม การดำเนินการ พ.ศ. 2548 โครงการโรงเรียนวิถีพุทธทยอยขยายผลสู่โรงเรียนต่าง ๆ มีจำนวน 60 โรงเรียน ซึ่งในจำนวนนี้มีโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา เพิ่มอีก 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดใหม่ผดุงเขตและโรงเรียนน่วมประสงค์ ดังนั้น โรงเรียนวิถีพุทธที่สมัครเข้าร่วมโครงการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ถึง พ.ศ. 2549 รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 โรงเรียน ซึ่งในปี พ.ศ. 2549 ไม่มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาสมัครเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ

โรงเรียนที่สมัครเข้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรีเขต 1 จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี องค์กรเอกชน และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดกิจกรรมและผลิตสื่อการเรียนการสอน โรงเรียนที่สมัครเข้าโครงการวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา จะได้รับงบประมาณสนับสนุนโรงเรียนละ 70,000 บาท ถึง 200,000 บาท โดยให้โรงเรียนจัดทำโครงการในการดำเนินกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนในด้านคุณธรรม จริยธรรม เสนอหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณ

การตรวจติดตามผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ในระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา จะดำเนินการพัฒนาการศึกษา โดยการสอดแทรกหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เข้าไปในทุกกลุ่มสาระเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวัน มีการส่งเสริม กระตุ้น จูงใจ ให้สนุกเพลิดเพลินกับการเรียนรู้ โดยอาศัยสื่อการเรียนรู้อันเหมาะสม มีกระบวนการเรียนรู้ มีบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีช่วยเหลือกัน มีเมตตาต่อกัน ยิ้มแย้มแจ่มใส อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ยกย่องเชิดชู ผู้ทำดี ส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมการฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่คู่ พัง

เป็นโดยอาศัย บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) หรือสามองค์กรประสานความร่วมมือร่วมใจเข้ามา รับผิดชอบร่วมกันในทุกขั้นตอน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้จัดขึ้นเพื่อพัฒนา ผู้เรียนให้มีความรู้คู่กับคุณธรรมจริยธรรม มุ่งเน้นให้นักเรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบคลุมทางด้าน กาย จิต อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้ผู้เรียนมีความสามารถ เก่ง ดี และมีความสุขในที่สุด

ตัวอย่างโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานบริหารการศึกษาเอกชน ที่จัดการศึกษาตาม แนวทางโรงเรียนวิถีพุทธที่ประสบผลสำเร็จ เป็นโรงเรียนต้นแบบ คือ โรงเรียนสัตยาไส โดยมี ศาสตราจารย์ ดร. อางอง ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้บริหาร โรงเรียน ตั้งอยู่ที่อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เปิดสอนมาแล้ว 26 ปี ศาสตราจารย์ ดร. อางอง ชุมสาย ณ อยุธยา ได้เล่าให้ฟังว่า หลังจากที่ท่านได้รู้จักการทำ สมาธิในตอนอายุ 15 ปี ชีวิตที่เคยเรื้อยเปื่อยและไม่มีจิตใจที่สงบนิ่ง ซึ่งต้องยอมรับว่าเกิดจากผล ของการที่ได้ฝึกสมาธิ เพื่อให้จิตใจสงบจนส่งผลให้การเรียนดีขึ้น ชนิดที่เรียกว่าจากที่เคยมีผลการ เรียนสอบได้ในระดับต่ำสุด ก็กระโดดพุ่งพรวดขึ้นมาในระดับสูงสุด ทำให้คิดว่าความรู้ที่ได้จาก การทำสมาธินี้ น่าจะเป็นเรื่องที่ดีและมีประโยชน์กับคนทั่วไป จนนำมาสู่แรงผลักดันให้หันเห ออกมาทำงานด้านการศึกษากายใต้แนวทางธรรม จึงนำหลักคิดมาดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ โรงเรียนสัตยาไส จุดแตกต่างจากโรงเรียนอื่นก็คือ การนำเรื่องของสมาธิมาเป็นหนึ่งในหลักสูตร การเรียนการสอน โดยเน้นผลิตคนดีมากกว่าคนเก่ง หลักสูตรการเรียนที่ใช้เป็นหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการ เพียงแต่เติมหลักสูตรที่เป็นแก่นของสัตยาไสขึ้นมา คือ หลักสูตรที่เสริมเข้า มาเรียกว่า “การบูรณาการคุณธรรม” คือ การช่วยให้เด็กเป็นคนดี มีจิตใจสงบ หลักสูตรนี้ใช้สอน เด็กมา 15 ปี แล้ว นักเรียน 3 รุ่น ที่ผ่านมา สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ 100 เปอร์เซ็นต์ ครูและนักเรียน อยู่ด้วยกันด้วยความรัก นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มาจากชนบท แม้เป็นนักเรียนที่มาจากกรุงเทพฯ ก็ไม่ใช่ นักเรียนร่ำรวย นักเรียนที่นี้มีความสุข แม้จะไม่มีมือถือ ไม่มีห้างฯ ให้เดิน เขารู้จักพอ เพราะตลอดเวลาที่นักเรียนอยู่ที่โรงเรียนสัตยาไส จะสอนให้เขานึกถึงคุณธรรมมากกว่าความ ร่ำรวย (สุภารัตน์ ยอดศิริวิชัยกุล และ สุพรรณษา อยู่จันทนา, 2549 : 23)

โรงเรียนอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร สังกัดสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการเรียนการสอนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ประสบผลสำเร็จในการจัดการศึกษา เป็นโรงเรียนต้นแบบ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) มีการบริหารจัดการ เรียนการสอนอย่างเป็นระบบนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ ปรับปรุงพัฒนา อย่างต่อเนื่อง เน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้

ผู้บริหารมีกลยุทธ์ เป็นนักบริหาร นักปกครองและเป็นผู้นำที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความอดทน ความมุ่งมั่น เสียสละ กล้าคิด กล้าทำ จริงจัง สร้างทีมงานครู บุคลากรให้มีความตระหนักรู้ มีความรู้ ความรับผิดชอบและมุ่งมั่น ท่วมเทากับงาน พัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง โดยจัดการให้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธทุกคนมีความเข้าใจตรงกัน ให้ความร่วมมือ และทำงานเป็นทีม

การจัดกระบวนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ จะนำมรรค 8 และไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มาประสมประสาน เพื่อก่อให้เกิดความมีน้ำใจ ความรับผิดชอบ ความเอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตร ครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักไตรสิกขาสอดแทรกแนวทางวิถีพุทธในกิจกรรมและการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตลอดจนสอดแทรกในการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ฝึกให้นักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลโดยใช้หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหา

ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตในการกิน อยู่ ดู ฟัง อย่างมีเหตุผล รู้เท่าทันโลกปัจจุบัน ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้การดำเนินชีวิต รู้จักพอเพียง และมีความเป็นอยู่อย่างไทย (วิถีพุทธ) ไม่หลงไหลในสิ่งชั่วๆ มอมเมาและสิ่งอบายมุขทุกประเภท

บ้าน วัด โรงเรียน สร้างความสัมพันธ์อันดี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในการนำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมมือร่วมใจพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะประธานกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โรงเรียน ซึ่งมีผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคเงินเพื่อบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธแห่งนี้ เป็นจำนวนเงิน 30 ล้านบาท (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2549)

จากการศึกษาการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นการจัดการศึกษาที่นำหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มาบูรณาการการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสังคม ซึ่งเน้นในด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา โดยมีผู้บริหาร ครู บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเป็นกัลยาณมิตรเป็นผู้ขับเคลื่อน โดยมีการวางระบบอย่างเป็นทางการมาใช้ในการดำเนินงาน ผลของการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธทุกฝ่ายจะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งผู้บริหาร ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและวัดต่างได้รับประโยชน์จากการพัฒนาตามแนวทางวิถีพุทธ ซึ่งจะสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในต่างประเทศโดยใช้พระคัมภีร์ของพระผู้เป็นเจ้าในการดำเนินงาน คือ รวีวารศึกษา เป็นการศึกษาตอบสนองพระมหาบัญชาของพระเยซูคริสต์ ซึ่งสมาชิกจะได้เรียนรู้พระคำของพระเจ้าอย่างเป็นระบบ มีคนหนุ่มสาวจำนวนมากรับใช้พระเจ้าโดยการเป็นมิชชันนารีออกไป

ประกาศต่างประเทศมากมาย การแบ่งการจัดการในลักษณะการวางแผนเป็นองค์กรรวิวารศึกษา แบ่งตามวัยของอายุและความเชื่อ ซึ่งจัดแบ่งเป็นรวิชั้นต่าง ๆ ดังนี้ 1. ชั้นรวิเด็ก 2. รวิเยาวชน 3. รวิอนุชน 4. รวิผู้ใหญ่ ผู้สอนต้องพานักเรียนเข้าสู่ความจริงของพระคัมภีร์ เปิดโอกาสให้ถาม อภิปราย ตอบคำถามและที่สำคัญคือต้องไวต่อการทรงนำของพระวิญญาณบริสุทธิ์ด้วย เพื่อผู้เรียน จะได้รับความรู้และเติบโตในฝ่ายวิญญาณอย่างเต็มที่ การบริหารรวิวารศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในการตั้งคณะกรรมการรวิวารศึกษาผู้เข้ามาต้องมีเป้าหมายเดียวกันคือ การสร้างสาวกของพระเยซู คริสต์ ต้องช่วยกันระดมความคิด จัดทำหลักสูตร อุปกรณ์และรายการต่าง ๆ คุณสมบัติของครู คือ ต้องเป็นครูฝ่ายวิญญาณ ชีวิตส่วนตัวของครูต้องมีเวลาเฝ้าเดี่ยวกับพระเจ้า ในด้านการพัฒนาต้อง ได้รับการอบรมฝึกฝน มีการสร้างวินัยในชีวิตของครูต้องสอดคล้องกับสิ่งที่สอนด้วย เป้าหมาย ในการสอนจะมีหลักอยู่ 3 อย่างคือ 1) เกี่ยวกับนักเรียน ครูผู้สอนต้องนำวิญญาณของนักเรียนทุกคน เข้ามาถึงพระเยซูคริสต์ 2) เกี่ยวกับหลักสูตร ครูนำพระคำของพระเจ้า ไปถึงผู้เรียน ในการเรียนครู ต้องเตรียมอุปกรณ์สื่อการสอนอย่างดีเยี่ยม 3) เกี่ยวกับงาน ในชั้นเรียนครูต้องรู้จักนักเรียนในชั้น เรียนเป็นอย่างดีและนอกชั้นเรียนควรติดต่อซึ่งกันและกันอยู่เรื่อย ๆ มาตรฐานงานรวิการศึกษาสอน เรียนพันธสัญญา เป็นข้อตกลงระหว่างครูรวิกับฝ่ายรวิวารศึกษาเป็นการตกลงกันเพื่อเป็นประโยชน์ ของทั้งสองฝ่ายครูต้องทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรหนึ่งปี บางทีก็ใช้พันธสัญญาโดยคำพูด เท่านั้น เพื่อเป็นการรับรองการทำงาน กำหนดมาตรฐาน นโยบายต่าง ๆ กำหนดความต้องการ ครู บุคลากร วิจัยความต้องการ การวางแผน ค้นหาจุดแข็ง ความก้าวหน้า ศึกษาบันทึกต่างๆ การออกไป การประเมินโดยการสังเกตการณ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ ยุทธวิธีสำหรับการปรับปรุง หลักสูตร รวิวารศึกษา เป็นแนวทางที่จะทำให้การทำงานไปสู่เป้าหมายและสำเร็จ อุปกรณ์ประกอบหลักสูตร เช่น หนังสือครู หนังสือนักเรียน รูปภาพเกมท่องจำ ซึ่งในแต่ละอย่างนั้นก็จะมีวิธีใช้ที่แตกต่างกัน หลักสูตรที่วางแผนสำหรับผู้ใหญ่ ส่วนมากแล้ววัยหนุ่มสาวต้องเป็นบทเรียนที่เฉพาะเจาะจงตรงกับ สิ่งที่สนใจ หรือการทำหายการถวายเป็นตัวรับใช้ เช่น หลักสูตรการศึกษาพระคัมภีร์ จะเป็นการศึกษา พระคัมภีร์ทั้งเล่มหรือการหาความหมายสำหรับชีวิตของพวกเขา การเน้นหลักสูตรจะอยู่ใน 3 อย่างด้วยกัน คือ 1. พระคริสตเป็นศูนย์กลาง 2. พระคัมภีร์เป็นรากฐาน 3. สัมพันธ์กับนักเรียน การเลือก บทเรียนในการสอนจะอยู่ในบรรทัดฐานของเนื้อหาทางศาสนศาสตร์ เนื้อหาบทเรียน รูปลักษณะ ของบทเรียน ความช่วยเหลือของครูและความช่วยเหลือของนักเรียนด้วย วิธีการสอน การสอนโดย การอธิบายพระคำของพระเจ้า ครูผู้บรรยายจะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจบทเรียนที่ตน สอนและต้อง เตรียมพร้อมเป็นอย่างดี ครูยังต้องเปิดโอกาสให้กับนักเรียนได้ถาม ตอบด้วย และในการสอนต้องมี กิจกรรม เพราะสำหรับเด็ก การเรียนรู้ไม่ใช่เป็นการนั่งเรียนในชั้นเรียนเท่านั้นเพราะการนั่งฟังไม่ใช่ นิสัยของเด็ก การเรียนรู้ต้องครอบคลุมไม่จำกัด เด็กต้องการทักษะสิ่งใหม่ ๆ ที่จะได้แสดงออก

อยู่เสมอ ๆ กิจกรรมสามารถช่วยให้เด็กได้พัฒนาในด้านการแสดงออก เป็นการจินตนาการที่เขาตั้งใจ ไม่ว่าจะเป็นการวาดภาพระบายสี หรืองานฝีมือต่างๆ การจัดห้องเรียนก็เป็นการเรียนบทเรียนไปในตัวเช่นการติดรูปที่เล่าเรื่องต่าง ๆ ในพระคัมภีร์ตามผนังห้องเรียน การสอนเด็กที่คิดท้อต้องรู้จักให้กำลังใจเด็กชมเขา สร้างวินัยให้แก่เขาให้กลายเป็นนิสัยส่วนตัว (www.fgbs.net)

สรุป จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาตามแนวทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตาม จะมีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1. ด้านปัจจัยนำเข้า คือ ผู้บริหาร ครู บุคลากร 2. ด้านกระบวนการ ระบบการบริหารจัดการ หลักสูตร วิธีการสอน สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ 3. ด้านผลผลิต คือ ผู้เรียน และ 4. ด้านผลกระทบ คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการจัดการศึกษา เมื่อพิจารณาการจัดการศึกษาของรวิวารศึกษาที่ใช้คำสอนของพระเยซูคริสต์เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนอุทิศชีวิตแก่พระเยซูคริสต์และสามารถหากินอาหารเองได้ ซึ่งจะสอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนารู้จักกิน อยู่ ดู ฟังอย่างมีเหตุผลโดยยึดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 งานวิจัยภายในประเทศ

สุดา ชินะวานิช (2529) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งครูผู้สอนและนักเรียนทั้งหญิงและชายต่างก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่าเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่กำหนดให้เรียนในหลักสูตรมีความกว้างและลึกซึ่งเหมาะสมกับผู้เรียน มีคุณค่าเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในปัจจุบันได้ ตลอดจนปริมาณของเนื้อหาวิชาที่กำหนดให้เรียนก็ไม่มากไม่น้อยเกินไปอยู่ในระดับพอดี ขณะที่ผลการวิจัยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของสุดา ชินะวานิช พบว่า แม้นักเรียนจะเรียนรู้พระพุทธศาสนาจากโรงเรียนมากที่สุดและเห็นว่าวิชาพระพุทธศาสนา มีคุณค่าเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจช่วยให้คนมีคุณภาพมากขึ้น แต่หากโรงเรียนไม่บังคับให้เรียน ก็จะมีนักเรียนสนใจที่จะเรียนเองเพียงร้อยละ 53.31 เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาน่าเบื่อหน่าย ในด้านครูผู้สอนทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ปัญหาที่พบมาก คือ ความเข้าใจในศัพท์ภาษาบาลีและความชำนาญในเรื่องเทคนิคการสอนพระพุทธศาสนา ปัญหานักเรียนมีความรู้และเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา น้อย โรงเรียนมีงบประมาณในการจัดซื้อและบริการสื่อและอุปกรณ์การสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้แก่ครูผู้สอนได้น้อย

ดวงเดือน พันธมนาวิน และคณะ (2540) ได้วิจัยมหภาค ประกอบด้วยการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อ และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ และประชาชนทั่วไป 9 เรื่อง ผลการวิจัย พบว่า บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ทั้งตามลำพังและร่วมกัน มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงนิสิตชั้นปีที่ 4 ในมหาวิทยาลัย ปริมาณความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ถ้ามีมากจะทำให้เป็นผู้มีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ด้านทางศีล และภาวนา สมาธิมากตามไปด้วยปริมาณความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ถ้ามีมากจะทำให้เป็นผู้มีวิถีชีวิตแบบพุทธมากด้วย โดยในผู้ใหญ่ หมายถึง การเลิกอาชีพ การทำกิจกรรมที่ไม่ผิดศีลห้า การให้ทานและการพักผ่อนหย่อนใจที่ใกล้ชิดวัดและพระพุทธศาสนา ในนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผู้ที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนามากจะเป็นผู้ที่มีการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมก้าวร้าว และมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อย ผู้มีวิถีชีวิตแบบพุทธมากจะได้รับการยอมรับสนับสนุนจากคนรอบข้างมากทำให้บุคคลมีสุขภาพจิตดี มีความวิตกกังวลน้อย และมีความสุขในชีวิต

รายละเอียดผลการวิจัยมหภาคในส่วนของนักเรียนมัธยมศึกษาและครูมีดังนี้

1. นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธมาก จะมีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา
2. ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย และผู้ใหญ่ตอนต้น ประสบการณ์ในสถานศึกษาจะมีความสำคัญต่อการนับถือศาสนาของบุคคลมากขึ้น โดยจะมีอิทธิพลเท่าเทียมหรือมากกว่าอิทธิพลจากครอบครัว ผลการวิจัยในโครงการวิจัยมหภาค พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาที่ได้รับการประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนาจากโรงเรียนมากและเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อประสบการณ์เหล่านี้มากด้วย จะเป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มาก เห็นได้ชัดเจน ในนักเรียนที่บิดามารดามีความใกล้ชิดศาสนา น้อย มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ หรือบิดามารดามีการศึกษาน้อย
3. ครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีทางพระพุทธศาสนา โดยแสดงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและมีการปฏิบัติทางด้านทาน ศีล ภาวนาให้นักเรียนได้รับรู้มาก นักเรียนของครูเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มาก และเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา มากด้วย โดยเฉพาะในนักเรียนที่มารดา มีการศึกษาค่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 7 ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนที่บิดามารดา มีการศึกษาค่ำ มักยอมรับครู อาจารย์เป็นแบบอย่างแทนที่บิดามารดาของตน สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ ดวงเดือน พันธมนาวิน และบุญยิ่ง เจริญยิ่ง (2518) ได้เคยศึกษาไว้ในเรื่อง “อิทธิพลของสังคมต่อทัศนคติของวัยรุ่น”
4. นักเรียนที่มาจากครอบครัวเสี่ยง ครอบครัวที่บิดามารดา มีการศึกษาไม่เกินประถมศึกษาปีที่ 7 หรือจากครอบครัวแตกแยก แต่เรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นานกว่า 12 เดือน จะมีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนักเรียนหญิง

5. การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของครู เกี่ยวข้องกับการอบรมสั่งสอนนักเรียนที่ยากจน และอบรมยากด้วยความขยันและมีเมตตา

6. ครูที่มีวิถีชีวิตพุทธมาก จะมีทัศนคติที่ดีมากต่องานของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูในกรุงเทพมหานคร ขณะที่ครูในต่างจังหวัดที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธมาก จะรู้สึกว่าคุณได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากคนรอบข้างมาก

ศิริชัย วิมานะ (2549) ได้ศึกษาการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 11 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า 1. ด้านกายภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยสูงสุด คือบุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิต ตามแนวทางวิถีพุทธ และข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการติดป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรมคำขวัญ คุณธรรม จริยธรรม 2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรการสอนธรรมศึกษา และข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการจัดนิทรรศการผลงานทางด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียน 3. ด้านการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการนำหลักธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการนำหลักพระพุทธธรรมมาประกอบการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน 4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี และข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่การเป็นแบบอย่างที่ดีของครู บุคลากร และนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 5. ด้านการบริหารจัดการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การนำผลการดำเนินงานของคณะกรรมการที่รับผิดชอบ โครงการวิถีพุทธไปปรับปรุงวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และข้อที่มีอันดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

พระภูวนัฐสร หนูมาก (2549) ได้ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียน ผลการวิจัย พบว่า 1. ในด้านการร่วมคิดต่อประเด็นการร่วมคิดหาแนวทางการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ การร่วมคิดค้นปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนวิถีพุทธ และร่วมกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2. ในด้านการพัฒนาผู้เรียน ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากกว่าด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเองอยู่เสมอ การมีส่วนร่วมฝึกฝนให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน เป็นต้น 3. ในด้านติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เช่น ด้านการติดตามและประเมินผลพฤติกรรมของนักเรียน การติดตาม

ประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ และการนำข้อมูลจากการติดตามประเมินผล มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนารูปแบบและแนวทางการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธต่อไป เป็นต้น

วิบูลย์ คงมั่น (2549) ได้วิจัยเรื่อง ประเมินผลโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียน บ้านตลาด เขตมิตรภาพที่ 105 ผลการวิจัย พบว่า 1. โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธมีความสอดคล้องกับ บริบทด้านต่าง ๆ ในระดับสูง โดยประเมินจากบริบทหรือสภาวะแวดล้อม ด้านความสอดคล้องของ บริบททั่วไป 2. ความเหมาะสมและคุณภาพของทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการใน ภาพรวมจัดอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยประเมินจากปัจจัยเบื้องต้น หรือปัจจัยนำเข้า ด้านความ เหมาะสมของทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการ 3. ความเหมาะสมและคุณภาพของ กระบวนการดำเนินงานในภาพรวมจัดอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยการประเมินกระบวนการ 4. ด้านผลผลิตทางตรง การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ และความเหมาะสมและคุณภาพของ กิจกรรมที่จัดขึ้นตามโครงการจัดอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ด้านผลผลิตทางอ้อม ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักเรียนปีการศึกษา 2548 ในภาพรวมสูงขึ้นกว่าปีการศึกษา 2547 อย่างไม่มีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียน 5 ใน 6 ระดับชั้นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น โดยการประเมิน จากผลผลิตทั้งทางตรงและทางอ้อม

อดิศร จันทรสุข (2548) ได้วิจัยเรื่อง การปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัยผ่านกระบวนการ สร้างสรรค์ของแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธทั้ง 3 โรงเรียนได้นำหลักธรรม ไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา มาเป็นแกนกลางในการจัด การศึกษาโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพภายในและภายนอกของเด็กไปพร้อม ๆ กัน คือ 1. การพัฒนาภายใน หรือการพัฒนาแก่นแท้ของชีวิตด้วยการบูรณาการหลักไตรสิกขา ลงสู่วิถีชีวิต กิจวัตรประจำวัน และกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ โดยมุ่งผู้ผลหรือพัฒนาการของผู้เรียนตามหลัก ภาวนา 4 (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา) 2. การพัฒนาภายนอก หรือการ พัฒนาความรู้ ความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งในส่วนของเนื้อหาสาระวิชาการ ทักษะการทำงานและการดูแลตนเอง รวมถึงความสามารถที่จะ ระบุคุณค่าแท้ของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียนตามความเหมาะสมของวัยและ ความพร้อมของประสบการณ์ ผ่านกิจกรรมหลากหลายทั้งที่เป็นวิถีชีวิต เช่น การทำความสะอาด ร่างกาย การรับประทานอาหาร และกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น การฟังนิทาน การทำงาน ประดิษฐ์ เป็นต้น

นงลักษณ์ บุทธสุทธิพงษ์ (2549) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ปีงบประมาณ 2549 ผลการวิจัย

พบว่า 1. ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นว่า การดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านปัจจัยนำเข้าและด้านผลผลิต ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านผลกระทบ สำหรับครูผู้รับผิดชอบ โครงการมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านผลผลิต ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านผลกระทบ 2. เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ผู้บริหารมีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน นอกนั้นมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับครูผู้รับผิดชอบ โครงการมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกข้อซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา และบริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3. ด้านกระบวนการ ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ส่งเสริม ยกย่องเชิดชูผู้ทำดีเป็นประจำ และส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมตามหลักทฤษฎี 4 (กาย สิล จิต ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง สำหรับครูผู้รับผิดชอบ โครงการมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางคือ มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมตามหลักทฤษฎี 4 (กาย สิล จิต ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง นอกนั้นมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก 4. ด้านผลผลิต ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบ โครงการมีความเห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ 5. ด้านผลกระทบ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบ โครงการมีความเห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธา และได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บ้าน วัด ราชการ) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเพิ่มขึ้น 6. สิ่งที่ถูกภูมิใจและความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานคือ นักเรียนมีความประพฤติดีขึ้นมีสัมมาคารวะ มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีคุณธรรม จริยธรรม นำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต บ้าน วัด โรงเรียนให้ความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน โรงเรียนปลอดสิ่งเสพติด ผู้ปกครอง ชุมชน พึงพอใจและไว้วางใจโรงเรียนมากขึ้น 7. ปัญหา อุปสรรคคือ ขาดงบประมาณในการจัดกิจกรรมวิถีพุทธ ขาดพระสงฆ์และบุคลากรที่มีทักษะทางศาสนพิธีมาให้ความรู้ ความเข้าใจ

แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สื่อ สิ่งแวดล้อมและชุมชนที่ยังไม่ลด ละ เลิกอบายมุข เป็นแบบอย่างไม่ติแก่นักเรียน และขาดการนิเทศ ติดตามประเมินผลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สุทิน แก้วพนา (2549) ได้วิจัยเรื่อง รายงานผลการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียน วิถีพุทธ ด้านปัจจัยนำเข้าในภาพรวม อยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกรายการ ผู้บริหารมี พรหมวิหารธรรมประจำใจ ครูรู้เข้าใจหลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ด้านการบริหาร จัดการดำเนินอย่างเป็นระบบ ระบบบริหาร ปลูกฝังศรัทธาสรางเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนาให้ เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ส่วนระบบหลักสูตรสถานศึกษามีหลักสูตรสถานศึกษาหน่วย การเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ กายภาพและ สิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบ จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และประจำห้องเรียน เหมาะสมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านกระบวนการในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมาก ทุกรายการ กระบวนการจัดการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาใน ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้นิมนต์ พระสงฆ์หรือวิทยุวิทยากร ภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ การวัดประเมินผล มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายครอบคลุมตามหลักท้าวานา 4 โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ส่งเสริมยกย่อง เชิดชูผู้ทำดีเป็นประจำ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน ส่งเสริม กิจกรรมการรับผิดชอบดูแล รักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย กิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า รู้เข้าใจเหตุผลมีค่าเฉลี่ย สูงสุด ด้านผลผลิต ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกรายการ การดูแลร่างกาย และการแต่งกายสะอาด เรียบร้อย ศิล สามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ส่วนจิตใจเมตตากรุณาต่อกันและปัญญา รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านผลกระทบในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกรายการ โดยที่ โรงเรียนได้รับความไว้วางใจเชื่อมั่น ศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานตาม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกรายการ ผู้บริหารสถานศึกษารู้และเข้าใจหลักการในการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ครูผู้สอนช่วยทำให้เกิด สมาธิในการทำงาน นักเรียน ช่วยทำให้เกิดสมาธิในการเรียนรู้หรือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ย สูงสุด

อุทัย รัตนา (2549) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาตามรูปแบบ โรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียน โพนงามพิทยานุกูล อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติของนักเรียนจากการจัดการศึกษาตามรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ เมื่อพิจารณารายด้าน 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต 3) ด้านการเรียนการสอน 4) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ 5) ด้านการบริหารจัดการ นักเรียนมีพฤติกรรมและการปฏิบัติอยู่ในระดับดีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 80 ทุกข้อ พฤติกรรม การปฏิบัติของครูและบุคลากร จากการจัดการศึกษาตามรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ เมื่อพิจารณารายด้าน 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต 3) ด้านการเรียนการสอน 4) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ 5) ด้านการบริหารจัดการ นักเรียนมีพฤติกรรมและการปฏิบัติอยู่ในระดับดีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 80 ทุกข้อ พฤติกรรมพัฒนาทางกาย ศีล จิต และปัญญา ของนักเรียนเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมพัฒนาทางกาย (กายภาพ) ทางศีล (สังคม) ทางจิต (จิตใจและอารมณ์) ทางปัญญา อยู่ในระดับดีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 80 ทุกข้อ ผู้ปกครองนักเรียน ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับผลกระทบจากการศึกษาตามรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ สรุปได้ว่า 1) นักเรียนและครูให้ความสนใจและร่วมกิจกรรมกับชุมชนดี เช่น กิจกรรมแห่เทียนพรรษา กิจกรรมทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ 2) สมาชิกในครอบครัวมีการลด ละ เลิกเหล้า บุหรี่ เพิ่มขึ้น สมาชิกในครอบครัวมีความสามัคคีกันมากขึ้น 3) เวลาว่างจัดงานบุญต่าง ๆ สมาชิกในชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจะมาร่วมกันที่วัดและช่วยงานกัน เช่น กิจกรรมแห่เทียนพรรษา วันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ 4) นักเรียนและครูเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นให้ความร่วมมือกับชุมชนดีขึ้นและร่วมกิจกรรมทางศาสนามากขึ้น 5) ไว้วางใจและเชื่อมั่นในโรงเรียน ครูสามารถดูแลควบคุมนักเรียนได้ดี ครูมีความรู้ความสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ดี และทางโรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรม ต่าง ๆ ของโรงเรียนดี

2.3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Wallian (1978, อ้างถึงใน ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์, 2544:50) ได้วิจัยเรื่องการเปรียบเทียบความแตกต่างในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่มีความสามารถในการเรียน ไม่ปกติกับนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนสอนศาสนาในระดับมัธยมศึกษา วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการใช้เหตุผลทางจริยธรรม และการได้รับการฝึกฝนทางศาสนาของนักเรียนชายชาวยิวใน โรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชาวยิว 48 คน ที่มาจากครอบครัวระดับกลางในเมืองนิวยอร์ก ซึ่งกำลังเรียนระดับจูเนียร์ไฮสกูลจากเกรด 1-7 หรือ 8 แบ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมดเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 12 คน คือ นักเรียนที่มีความสามารถในการเรียน ไม่ปกติจากโรงเรียนราษฎร์ที่ไม่สอนศาสนา และโรงเรียนที่สอนศาสนาของชาวยิว การให้

เหตุผลทางจริยธรรม และประเมินจากแบบสอบจริยธรรมของ Rest ที่เรียกว่า Rest's Defining Issues Test (D.L.T.) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ หากค่าความแปรปรวน ผลปรากฏว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชายชาวยิวที่เรียน ไม่ปกติ และนักเรียนที่เรียน ได้ตามปกติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีนักเรียนที่เรียน ได้ตามปกติมีคะแนนสูงกว่า และนักเรียนที่เรียน ในโรงเรียนสอนศาสนาให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียนสอนศาสนา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ซึ่งมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1. ผู้อำนวยการ โรงเรียน จำนวน 12 คน 2. รองผู้อำนวยการ โรงเรียน (ฝ่ายวิชาการ) จำนวน 12 คน 3. รองผู้อำนวยการ โรงเรียน (ฝ่ายกิจการนักเรียน) จำนวน 12 คน 4. ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 12 คน 5. ผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 12 คน 6. พระภิกษุสงฆ์ที่โรงเรียนนิมนต์มาสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 12 รูป

โรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 จำนวน 12 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1, 2549) ประกอบด้วย

- 1) โรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์
- 2) โรงเรียนนนทบุรีพิทยาคม
- 3) โรงเรียนมัธยมวัดเพลง
- 4) โรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี
- 5) โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) นนทบุรี
- 6) โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย
- 7) โรงเรียนวัดโชติการาม
- 8) โรงเรียนชุมชนวัดไทรมา้า
- 9) โรงเรียนวัดด่านก่าใต้
- 10) โรงเรียนมหาสวัสดิ์
- 11) โรงเรียนวัดใหม่ผดุงเขต
- 12) โรงเรียนน่วมประสงค์

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มประชากรข้างต้น ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธโดยตรง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ตำแหน่ง/ โรงเรียนที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	รวม
ผอ. โรงเรียน	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
รองผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
รองผู้อำนวยการ ฝ่ายกิจการ นักเรียน	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
ครูหัวหน้ากลุ่ม สาระการเรียนรู้ (สังคมศึกษาฯ)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
ครู หรือ บุคลากรผู้ที่ รับผิดชอบ โครงการวิถี พุทธของ โรงเรียน	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
พระภิกษุสงฆ์ที่ นิมนต์มาสอน ในโรงเรียนวิถี พุทธ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
รวม													72

ตารางที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย

1. ผู้ปกครอง โดยเลือกจากผู้ปกครองของนักเรียนซึ่งเป็นที่ยอมรับของโรงเรียนในการให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ โรงเรียนละ 2 คน (ผู้ปกครองชาย 1 คนและผู้ปกครองหญิง 1 คน) จำนวน 12 โรงเรียนรวมทั้งสิ้น 24 คน
2. กรรมการสถานศึกษา/ชุมชน โรงเรียนละ 2 คน โดยเลือกจากประธานกรรมการสถานศึกษา 1 คน และกรรมการและเลขานุการ 1 คน จำนวน 12 โรงเรียนรวมทั้งสิ้น 24 คน
3. นักเรียน ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา ที่เปิดสอน ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีจำนวน 6 โรงเรียน โดยเลือกจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 ที่ผลการเรียนสูงสุด ชาย 1 คน หญิง 1 คน รวม 2 คน และโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา ที่เปิดสอน ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวน 6 โรงเรียน โดยเลือกจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2, 3, 5 และ 6 ที่ผลการเรียนสูงสุด ชาย 2 คน หญิง 2 คน รวม 4 คน รวมทั้งสิ้น 36 คน

ตารางที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์

ตำแหน่ง/ โรงเรียนที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	รวม
ผู้ปกครอง	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	24
กรรมการ สถานศึกษา/ ชุมชน	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	24
นักเรียน	2	2	2	2	2	2	4	4	4	4	4	4	36
รวม													84

3.2 ขั้นตอนในการวิจัย

3.2.1 สํารวจโดยใช้แบบสอบถามกับผู้อํานวยการโรงเรียน รองผู้อํานวยการโรงเรียน (ฝ่ายวิชาการ) รองผู้อํานวยการโรงเรียน (ฝ่ายกิจการนักเรียน) ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ (สังคมศึกษาฯ) ครูหรือบุคลากรผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ และพระภิกษุสงฆ์ที่นิมนต์มาสอนในโรงเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างตามตารางที่ 3.1 จำนวน 72 คน/รูป

3.2.2 สํารวจโดยใช้แบบสัมภาษณ์ กับผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา/ชุมชน และนักเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างตามตารางที่ 3.2 จำนวน 84 คน

ขั้นตอนในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยประสานกับผู้อํานวยการโรงเรียนวิถืพุทธ ระดับมัธยมศึกษา ในสังกัดสํานักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 (วันที่ 4-8 พฤษภาคม 2550 และวันที่ 11-15 พฤษภาคม 2550 รวม 10 วัน) โดยผู้อํานวยการโรงเรียน จะนัดหมายผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา/ชุมชน และนักเรียนไว้ให้ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ๆ คือ กลุ่มผู้ปกครอง จะใช้เวลาประมาณ 30-45 นาที กลุ่มกรรมการสถานศึกษา/ชุมชน จะใช้เวลาประมาณ 25 -30 นาที กลุ่มนักเรียนจะใช้เวลาประมาณ 30-45 นาที โดยผู้วิจัยจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียง แถบบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ของทุกกลุ่ม จำนวน 12 โรงเรียน และนำข้อมูลมาสรุปสาระสําคัญแล้วนำเสนอเป็นความเรียง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีวิธีการดําเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม ซึ่งจะต้องครอบคลุมในวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
3. กำหนดประเด็นของแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ดังนี้
 - 3.1 ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - 3.2 ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับสภาพการดําเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถืพุทธในโรงเรียนวิถืพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสํานักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1
 - 3.3 ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถืพุทธในโรงเรียนวิถืพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสํานักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1
 - 3.4 ตอนที่ 4 เป็นแนวคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถืพุทธในโรงเรียนวิถืพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสํานักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1
4. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เรียบร้อยแล้ว นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 6 คน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity)

6. ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

7. นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้ทดลองกับโรงเรียนที่ไม่ใช่โรงเรียนในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด แล้วนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2531) ผลปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.9614

แบบสัมภาษณ์ มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2. กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสัมภาษณ์ ซึ่งจะต้องครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

4. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยประสานงานกับ โรงเรียนที่เป็นประชากรในการวิจัยทั้ง 12 โรงเรียน โดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามของแต่ละโรงเรียนให้ผู้อำนวยการด้วยตนเอง พร้อมนัดหมาย วัน เวลา ที่จะทำการสัมภาษณ์ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และนักเรียน และเก็บแบบสอบถามคืน

2. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยด้วยตนเองรวมเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลของโรงเรียนที่เป็นประชากรในการวิจัยทั้ง 12 แห่ง ประมาณ 4 สัปดาห์ และได้รับคืนแบบสอบถาม จำนวน 72 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

3. ผู้วิจัยจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์ ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง แถบบันทึกเสียง และการจดบันทึก โดยสัมภาษณ์ผู้ปกครอง 24 คน กรรมการสถานศึกษา 24 คน และนักเรียน 36 คน รวม 84 คน และนำข้อมูลมาสรุปสาระสำคัญแล้วนำเสนอเป็นความเรียง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากได้รวบรวมตรวจสอบแบบสอบถามได้ถูกต้องสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ผลข้อมูลโดยแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวจะนำมาวิเคราะห์แจกแจงความถี่หาค่าร้อยละของแต่ละข้อ แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง และแปลผลด้วยการบรรยาย

3.2 ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ จะนำมาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง และแปลผลด้วยการบรรยาย โดยใช้หลักการของ Likert (Rating Scale)

5	หมายถึง	ปฏิบัติมากที่สุด
4	หมายถึง	ปฏิบัติมาก
3	หมายถึง	ปฏิบัติปานกลาง
2	หมายถึง	ปฏิบัติน้อย
1	หมายถึง	ปฏิบัติน้อยที่สุด
การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยมีดังนี้		
ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	4.50 – 5.00	หมายถึง สภาพการปฏิบัติมากที่สุด
	3.50 – 4.49	หมายถึง สภาพการปฏิบัติมาก
	2.50 – 3.49	หมายถึง สภาพการปฏิบัติปานกลาง
	1.50 – 2.49	หมายถึง สภาพการปฏิบัติน้อย
	1.00 – 1.49	หมายถึง สภาพการปฏิบัติน้อยที่สุด

3.3 ในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาของการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ จะนำมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ เพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหาการจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ

3.4 และในประเด็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ จะนำมาวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาเพื่อให้เห็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาด้านการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่องการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ซึ่งผลการศึกษานำเสนอออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ

ตอนที่ 4 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์สาระ (Content Analysis)

สำหรับรายละเอียดแต่ละตอน มีดังต่อไปนี้

4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ประสบการณ์ในการทำงาน ระดับการศึกษา และตำแหน่ง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	29	40.28
- หญิง	43	59.72
รวม	72	100
อายุ		
- ต่ำกว่า 35 ปี	6	8.33
- 35 – 55 ปี	49	68.06
- สูงกว่า 55 ปี	17	23.61
รวม	72	100

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์ในการทำงาน		
- ต่ำกว่า 5 ปี	1	1.39
- 5 – 10 ปี	17	23.61
- สูงกว่า 10 ปี	54	75.00
รวม	72	100
ระดับการศึกษา		
- ต่ำกว่าปริญญาตรี	10	13.89
- ปริญญาตรี	49	68.06
- ปริญญาโท	13	18.05
รวม	72	100

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 59.72) และเป็นเพศชาย (ร้อยละ 40.28) ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 35–55 ปี (ร้อยละ 68.06) รองลงมาอายุสูงกว่า 55 ปี (ร้อยละ 23.61) และมีอายุต่ำกว่า 35 ปี (ร้อยละ 8.33) ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานสูงกว่า 10 ปี (ร้อยละ 75.00) รองลงมา มีประสบการณ์ในการทำงาน 5–10 ปี (ร้อยละ 23.6) และต่ำกว่า 5 ปี (ร้อยละ 1.39) ตามลำดับ นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับระดับปริญญาตรีมากที่สุด (ร้อยละ 68.06) รองลงมาคือปริญญาโท (ร้อยละ 18.05) และต่ำกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 13.89) ตามลำดับ

4.2 ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานนทบุรี เขต 1

ตารางที่ 4.2 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. ด้านปัจจัยนำเข้า	3.94	0.69	มาก
1.1 ด้านคุณลักษณะของบุคลากร	(4.18)	(0.65)	มาก
1.2 ด้านการบริหารจัดการ	(3.71)	(0.69)	มาก
1.3 ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม	(3.95)	(0.75)	มาก
2. ด้านกระบวนการ	3.91	0.75	มาก
2.1 ด้านการจัดการเรียนการสอน	(3.83)	(0.76)	มาก
2.2 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	(4.01)	(0.75)	มาก
2.3 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	(3.89)	(0.75)	มาก
3. ด้านผลผลิต (การพัฒนากาย สติ จิต และปัญญา อย่างบูรณาการ)	3.81	0.63	มาก
4. ด้านผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จาก การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ)	3.77	0.65	มาก
เฉลี่ย	3.86	0.68	มาก

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ($\bar{X}=3.94$) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการ ($\bar{X}=3.91$) ด้านผลผลิต มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.81$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านผลกระทบ ($\bar{X}=3.77$)

ตารางที่ 4.3 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ปัจจัยนำเข้า (คุณลักษณะของบุคลากร) โดยภาพรวมและรายข้อ

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
ด้านปัจจัยนำเข้า (คุณลักษณะของบุคลากร)			
1. ผู้บริหารเป็นผู้ทำความดี มีจิตใจที่ดีงาม และมีความพยายามในการลด ละ หรือเลิกอบายมุข	4.43	0.60	มาก
2. ผู้บริหารมีจิตใจและการกระทำที่มีเมตตาต่อผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียน	4.39	0.68	มาก
3. ผู้บริหารมีจิตใจและการกระทำที่เป็นกลางกับผลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือผลที่เกิดด้วยความยุติธรรม เช่น วางใจเป็นกลางที่นักเรียนต้องรับโทษจากการทำผิดระเบียบ	4.21	0.73	มาก
4. ผู้บริหาร มีลักษณะการทำงานที่จริงจัง มีหลักการพัฒนางานโดยมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวม	4.28	0.61	มาก
5. ผู้บริหาร มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา	4.18	0.74	มาก
6. ครูมีการดำเนินชีวิตปกติเป็นผู้ทำความดี ลด ละ หรือเลิกอบายมุข	4.13	0.63	มาก
7. ครูและบุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิตตามแนวทางวิถิพุทธ	3.99	0.64	มาก
8. ครู มีความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอน และฝึกอบรมนักเรียนรู้เข้าใจเหตุผลตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)	3.83	0.63	มาก
เฉลี่ย	4.18	0.65	มาก

จากตารางที่ 4.3 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านปัจจัยนำเข้า (คุณลักษณะของบุคลากร) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.18$) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 8 ข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารเป็นผู้ทำความดีมีจิตใจที่ดีงาม และมีความพยายามในการลด ละ หรือเลิกอบายมุข ($\bar{X}=4.43$) รองลงมา คือ ผู้บริหารมีจิตใจและการกระทำที่มีเมตตาต่อผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียน ($\bar{X}=4.39$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครู

มีความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอน และฝึกอบรมนักเรียนรู้เข้าใจเหตุผลตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ($\bar{X}=3.83$)

ตารางที่ 4.4 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับ ด้านปัจจัยนำเข้า (การบริหารจัดการ) โดยภาพรวมและรายข้อ

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
ด้านปัจจัยนำเข้า (การบริหารจัดการ)			
1. มีนโยบายที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนตามแนววิถิพุทธ	4.07	0.61	มาก
2. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธอย่างเหมาะสม	3.31	0.83	ปานกลาง
3. มีโครงการ/กิจกรรมที่ฝึก การกิน อยู่ คู่ ฟังเป็นของนักเรียน	3.49	0.71	ปานกลาง
4. มีการร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เนื่องในโอกาสสำคัญต่าง ๆ	4.38	0.70	มาก
5. มีการจัดทำแผนการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ	3.54	0.63	มาก
6. มีการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	3.46	0.65	ปานกลาง
7. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสถานศึกษา เช่น วิทยาลัยฯ เป้าหมาย สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนมีจุดเน้นการพัฒนานักเรียนตามแนวทางโรงเรียนวิถิพุทธ	3.83	0.67	มาก
8. ในหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ของครูส่วนใหญ่ ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีการบูรณาการหรือสอดแทรก พุทธธรรมในการเรียนรู้	3.64	0.78	มาก
เฉลี่ย	3.71	0.69	มาก

จากตารางที่ 4.4 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านปัจจัยนำเข้า (การบริหารจัดการ) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.71$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเนื่องในโอกาส

สำคัญต่าง ๆ ($\bar{X}=4.38$) รองลงมา คือ มีนโยบายที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ ($\bar{X}=4.07$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเหมาะสม ($\bar{X}=3.31$)

ตารางที่ 4.5 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ด้านปัจจัยนำเข้า (กายภาพและสิ่งแวดล้อม) โดยภาพรวมและรายข้อ

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
ด้านปัจจัยนำเข้า (กายภาพและสิ่งแวดล้อม)			
1. มีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำห้องเรียนและห้องต่าง ๆ	3.79	0.86	มาก
2. มีการติดป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรม	3.90	0.81	มาก
3. สถานศึกษา สงบ สะอาด ร่มรื่นและถูกสุขลักษณะ	4.21	0.65	มาก
4. สถานศึกษาและชุมชนไม่มีสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมา	3.90	0.70	มาก
เฉลี่ย	3.95	0.75	มาก

จากตารางที่ 4.5 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านปัจจัยนำเข้า (กายภาพและสิ่งแวดล้อม) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.95$) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษา สงบ สะอาด ร่มรื่นและถูกสุขลักษณะ ($\bar{X}=4.21$) รองลงมา คือ มีการติดป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรม และสถานศึกษาและชุมชนไม่มีสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X}=3.90$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครู มีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำห้องเรียนและห้องต่าง ๆ ($\bar{X}=3.79$)

ตารางที่ 4.6 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิปุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ด้านกระบวนการ (การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา) โดยภาพรวมและรายข้อ

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิปุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
ด้านกระบวนการ (การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา)			
1. มีการนำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อุ่กกลุ่มสาระการเรียนรู้	3.81	0.74	มาก
2. มีการส่งเสริมให้ครูมีแผนการจัดการเรียนที่เชื่อมโยงกับหลักพระพุทธธรรม	3.67	0.93	มาก
3. มีการส่งเสริมการเรียนรู้พุทธศาสนาจากประสบการณ์ที่ใกล้ตัวนักเรียนในรูปแบบโครงการ	3.39	0.82	ปานกลาง
4. มีการจัดกิจกรรมฝึกจิตและสมาธิเพื่อพัฒนาสติปัญญา	4.07	0.66	มาก
5. มีการส่งเสริมให้ใช้สื่อประกอบการสอนพระพุทธศาสนาที่ใกล้ตัวและเหมาะสมกับวัยผู้เรียน	3.57	0.78	มาก
6. มีการนำหลักพระพุทธธรรมมาประกอบการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน	3.65	0.77	มาก
7. มีการนิมนต์พระสงฆ์ หรือเชียววิทยากรภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา มาให้ความรู้ หรือมาจัดกิจกรรมให้นักเรียน	4.32	0.62	มาก
8. โรงเรียนมีวัด หรือศาสนาสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำ และมีกิจกรรมที่ให้นักเรียนไปเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	4.31	0.74	มาก
9. ดำเนินการวัดประเมินผลตามสภาพจริง โดยใช้วิธีการหลากหลาย เหมาะสม และมีจุดเน้นที่จะพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง	3.75	0.78	มาก
เฉลี่ย	3.83	0.76	มาก

จากตารางที่ 4.6 พบว่า สภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิปุทธ ด้านกระบวนการ (การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการนิมนต์พระสงฆ์ หรือเชียววิทยากรภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา มาให้ความรู้ หรือมาจัดกิจกรรมให้นักเรียน ($\bar{X}=4.32$) รองลงมา คือ โรงเรียนมี

วัด หรือศาสนาสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำและมีกิจกรรมที่ให้นักเรียนไปเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}=4.31$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการส่งเสริมการเรียนรู้พุทธศาสนาจากประสบการณ์ที่ใกล้ชิดตัว ($\bar{X}=3.39$)

ตารางที่ 4.7 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา ด้านกระบวนการ (บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์) โดยภาพรวมและรายข้อ

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
ด้านกระบวนการ (บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์)			
1. โรงเรียนส่งเสริมให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องมีการอยู่ร่วมกันอย่างรัก สามัคคี เกื้อกูลกัน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน	4.08	0.65	มาก
2. โรงเรียน จัดบรรยากาศส่งเสริมโดยรวมให้ทุกคนรักการเรียนรู้ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือสร้างคุณลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ หรือคิดค้นพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง	4.18	0.66	มาก
3. โรงเรียนมีกิจกรรมยกย่อง ครู บุคลากรและนักเรียนที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างในเรื่องของการทำความดี	3.99	0.81	มาก
4. โรงเรียนส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ เช่น มีประกาศ แนะนำคนดีประจำวัน ประชาสัมพันธ์ผู้ทำความดี	3.81	0.90	มาก
เฉลี่ย	4.01	0.75	มาก

จากตารางที่ 4.7 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกระบวนการ (บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.01$) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนจัดบรรยากาศส่งเสริมโดยรวมให้ทุกคนรักการเรียนรู้ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือสร้างคุณลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ หรือคิดค้นพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}=4.18$) รองลงมา คือ โรงเรียนส่งเสริมให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องมีการอยู่ร่วมกัน ($\bar{X}=4.08$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนส่งเสริมยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ เช่น มีประกาศ แนะนำคนดีประจำวัน ประชาสัมพันธ์ผู้ทำความดี ($\bar{X}=3.81$)

ตารางที่ 4.8 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ด้านกระบวนการ (กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต) โดยภาพรวมและรายข้อ

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
ด้านกระบวนการ (กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต)			
1. โรงเรียนฝึกฝนอบรม หรือจัดกิจกรรมให้นักเรียน มีลักษณะและพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่ดีเป็น อยู่เป็น ดูแลเป็น ฟังเป็น	3.74	0.65	มาก
2. โรงเรียนจัดกิจกรรมทางศาสนา โดยให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง	3.72	0.92	มาก
3. โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่หน่วยงานอื่นจัด	4.21	0.63	มาก
4. มีการจัดนิทรรศการผลงานทางด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียน	3.67	0.77	มาก
5. จัดกิจกรรมรณรงค์สืบต่อพระพุทธศาสนา เช่น การบรรพชาสามเณรอุคูร่อน การเข้าค่ายพุทธบุตร	4.11	0.78	มาก
เฉลี่ย	3.89	0.75	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านกระบวนการ (กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.01$) ซึ่งมียค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่หน่วยงานอื่นจัด ($\bar{X}=4.21$) รองลงมา คือ จัดกิจกรรมรณรงค์สืบต่อพระพุทธศาสนา เช่น การบรรพชาสามเณรอุคูร่อน การเข้าค่ายพุทธบุตร ($\bar{X}=4.11$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การจัดนิทรรศการผลงานทางด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียน ($\bar{X}=3.67$)

ตารางที่ 4.9 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ด้านผลผลิต (พัฒนากาย ศิล จิต และปัญญา อย่างบูรณาการ) โดยภาพรวมและรายข้อ

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
ด้านผลผลิต (พัฒนากาย ศิล จิต และปัญญา อย่างบูรณาการ)			
1. นักเรียนบริโภคปัจจัย 4 ด้วยปัญญา และอย่างพอดี	3.78	0.70	มาก
2. นักเรียนดูแลรักษาร่างกายให้มีสุขภาพดี และแต่งกายสะอาด เรียบร้อยอยู่เสมอ (ตามกาลเทศะ)	4.13	0.67	มาก
3. การดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนมีลักษณะไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อมแต่มีลักษณะช่วยดูแลสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่ดี	3.69	0.55	มาก
4. นักเรียนมีวินัยมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายจนสำเร็จและตรงต่อเวลาที่นัดหมาย	3.54	0.63	มาก
5. นักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความ สุจริตตามวุฒิภาวะของตนเอง	3.67	0.61	มาก
6. นักเรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ โดยมี การแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติให้เห็น เช่น การมีน้ำใจ ช่วยเหลืองานของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือผู้ที่มีพระคุณอื่น	3.82	0.51	มาก
7. นักเรียนมีจิตใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน เช่น มีน้ำใจที่จะ ช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือ หรือมี น้ำใจแบ่งปันความรู้ สิ่งของให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์	3.79	0.67	มาก
8. นักเรียนทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ มีความขยันหมั่นเพียร และ อดทนที่จะทำงาน หรือเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนสำเร็จผลของการ ทำงานและการเรียนรู้นั้น ๆ	3.63	0.57	มาก
9. นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส หรือมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ	4.14	0.68	มาก
10. นักเรียนมีศรัทธาหรือความเชื่อมั่นในคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่ามีคุณต่อมนุษย์หรือสัตว์โลก เป็นที่ควรเคารพบูชา	4.04	0.68	มาก
11. มีสมุดบันทึกความคิดของนักเรียนเมื่อนักเรียนทำความดีเป็นที่ ประจักษ์	4.06	0.93	มาก

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
12. นักเรียนมีลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้น สร้างสรรค์พัฒนางานของตนเองอยู่เสมอ	3.65	0.51	มาก
13. นักเรียนรู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิต หรือการทำงานในชีวิต ประจำวันได้เสมอ โดยมีการใช้สติปัญญาหรือแก้ปัญหานั้น ๆ ด้วยความรู้ ด้วยหลักการ หลักธรรมที่เหมาะสม	3.61	0.60	มาก
เฉลี่ย	3.81	0.63	มาก

จากตารางที่ 4.9 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านผลผลิต (พัฒนากาย สติ จิต และปัญญา อย่างบูรณาการ) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.81$) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 13 ข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส หรือมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ ($\bar{X}=4.14$) รองลงมา คือ นักเรียนดูแลรักษาร่างกายให้ มีสุขภาพดี และแต่งกายสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ (ตามกาลเทศะ) ($\bar{X}=4.13$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนมีวินัยมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จและตรงต่อเวลาที่นัดหมาย ($\bar{X}=3.54$)

ตารางที่ 4.10 ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ด้านผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ)
โดยภาพรวมและรายข้อ

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ
ด้านผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ)			
1. สมาชิกของบ้านนักเรียนและในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่มีคนดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผู้สวด ละ และไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขมากขึ้น	3.47	0.63	ปานกลาง
2. ในการพัฒนาชุมชนหรือการทำงานส่วนรวมของชุมชนมีอาสาสมัครหรือมีผู้ร่วมมือ ผู้ให้ความช่วยเหลือมากขึ้น	3.54	0.56	มาก
3. วัดในชุมชนมีศาสนทายาท หรือผู้ช่วยงาน ช่วยกิจกรรมต่างๆ	3.56	0.73	มาก
4. เมื่อวัดต้องการความร่วมมือช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ จะมีผู้มาช่วยเหลือให้ความร่วมมืออยู่เสมอหรือมากขึ้น	4.03	0.77	มาก
5. โรงเรียนได้รับความไว้วางใจและยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง (ผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยงานต่าง ๆ)	4.14	0.72	มาก
6. ผลการพัฒนานักเรียนตามแนวทางวิถีพุทธ ผู้เกี่ยวข้องต่างให้ความร่วมมือ และ ช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียนเป็นอย่างดีและมากขึ้น	3.88	0.53	มาก
เฉลี่ย	3.77	0.65	มาก

จากตารางที่ 4.10 พบว่า สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธด้านผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนได้รับความไว้วางใจและยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง (ผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยงานต่าง ๆ) ($\bar{X}=4.14$) รองลงมา คือ เมื่อวัดต้องการความร่วมมือช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ จะมีผู้มาช่วยเหลือให้ความร่วมมืออยู่เสมอ หรือมากขึ้น ($\bar{X}=4.03$) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สมาชิกของบ้านนักเรียน และในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่มีคนดีมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผู้สวด ละ และไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขมากขึ้น ($\bar{X}=3.47$)

4.3 ตอนที่ 3 ปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

4.3.1 ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

จากตารางที่ 4.11 ถึง ตารางที่ 4.14 ผู้วิจัยได้ข้อมูลมาจากแบบสอบถาม ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 12 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน (ฝ่ายวิชาการ) จำนวน 12 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน (ฝ่ายกิจการนักเรียน) จำนวน 12 คน ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 12 คน ครูหรือผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 12 คน พระภิกษุสงฆ์ที่นิมนต์มาสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 12 รูป รวม 60 คน/12 รูป แล้วนำข้อมูลการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สรุปประเด็น และเนื้อหาสาระโดยจัดประเด็นและเนื้อหาสาระที่เหมือนกันหรือสอดคล้องกันมาไว้ด้วยกัน โดยการแจกแจงความถี่

ตารางที่ 4.11 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ด้านปัจจัยนำเข้า

ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านปัจจัยนำเข้า	ความถี่
1. ครูผู้สอนบางคนขาดความรู้ความเข้าใจในการบูรณาการไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	23
2. ครูและบุคลากรของโรงเรียนส่วนมากที่ผ่านการอบรมในเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธมาแล้ว ไม่นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและขยายผลให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน	19
3. ผู้บริหารบางคนไม่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างจริงจังและต่อเนื่อง	13
4. เขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทน้อยมากในการให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ	8
5. การกำกับ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธยังไม่เป็นระบบและไม่ชัดเจน	5
รวม	68

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านปัจจัยนำเข้า คือ ครูผู้สอนบางคนขาดความรู้ความเข้าใจในการบูรณาการไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ (ความถี่ 23) รองลงมา คือ ครูและบุคลากรของโรงเรียนส่วนมากที่ผ่านการอบรมในเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธมาแล้ว ไม่นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและขยายผลให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน (ความถี่ 19) ผู้บริหารบางคนไม่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (ความถี่ 13) เขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทน้อยมากในการให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ (ความถี่ 8) และการกำกับติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธยังไม่เป็นระบบและไม่ชัดเจน (ความถี่ 5)

ตารางที่ 4.12 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ด้านกระบวนการ

ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกระบวนการ	ความถี่
1. การสอดแทรกและบูรณาการไตรสิกขาเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กระทำได้อย่าง คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์	27
2. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ตลอดจนเครื่องสื่อสารและเทคโนโลยีบางโรงเรียนมีน้อยและไม่ทันสมัยเท่าที่ควร	19
3. การวัดและประเมินผลของนักเรียนเน้นภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติ	15
รวม	61

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกระบวนการ คือ การสอดแทรกและบูรณาการไตรสิกขาเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กระทำได้อย่าง คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (ความถี่ 25) รองลงมา คือ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ประกอบการเรียนการสอนการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ตลอดจนเครื่องสื่อสารและเทคโนโลยีบางโรงเรียนมีน้อยและไม่ทันสมัยเท่าที่ควร (ความถี่ 19) และการวัดและประเมินผลของนักเรียนเน้นภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติ (ความถี่ 15) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.13 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ด้านผลผลิต

ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านผลผลิต	ความถี่
1. นักเรียนบางคนมีความเบื่อหน่ายในการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพุทธศาสนา	25
2. นักเรียนบางคนยังชอบความสะดวกสบาย ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขาดความมีระเบียบวินัย และความมานะ อุตทน	22
3. นักเรียนมีพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี โดยกระทำที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน เพราะบางครอบครัวนักเรียนยังเห็นพ่อ แม่ทะเลาะวิวาทกัน ดื่มสุรา เล่นการพนันอยู่เป็นประจำ	20
รวม	67

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านผลผลิต คือ นักเรียน บางคนมีความเบื่อหน่ายในการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพุทธศาสนา (ความถี่ 25) รองลงมา คือ นักเรียนบางคนยังชอบความสะดวกสบาย ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขาดความมีระเบียบวินัย และความมานะ อุตทน (ความถี่ 22) และนักเรียนมีพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี โดยกระทำที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน เพราะบางครอบครัวนักเรียนยังเห็นพ่อ แม่ทะเลาะวิวาทกัน ดื่มสุรา เล่นการพนันอยู่เป็นประจำ (ความถี่ 20) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.14 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิปุทธ ระดับมัธยมศึกษา
ด้านผลกระทบ

ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิปุทธ ด้านผลกระทบ	ความถี่
1. วัด พระภิกษุสงฆ์ที่จะสอนหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแต่ละวัดยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงเรียนและชุมชน	20
2. บ้าน (บ) ผู้ปกครองบางคนเข้าใจว่าการให้ความรู้เรื่องวิถิปุทธเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น จึงไม่ให้ความสำคัญ ส่งเสริม หรือสนับสนุน	13
3. บางโรงเรียนได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนน้อย เพราะ โรงเรียนวิถิปุทธบางแห่งยังตั้งอยู่ในชุมชนที่มีรายได้น้อย ผู้ปกครองต้องหาเช้ากินค่ำ	13
4. วัดไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนบางส่วน เพราะชุมชนนั้น นับถือศาสนาต่างกัน เช่น ศาสนาอิสลาม เป็นต้น	12
รวม	58

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิปุทธ ด้านผลกระทบ คือวัดพระภิกษุสงฆ์ที่จะสอนหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแต่ละวัดยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงเรียนและชุมชน (ความถี่ 20) บ้าน (บ) ผู้ปกครองบางคนเข้าใจว่าการให้ความรู้เรื่องวิถิปุทธเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น จึงไม่ให้ความสำคัญ ส่งเสริม หรือสนับสนุน (ความถี่ 13) โรงเรียนวิถิปุทธบางโรงเรียนได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนน้อย เพราะโรงเรียนวิถิปุทธบางแห่งยังตั้งอยู่ในชุมชนที่มีรายได้น้อย ผู้ปกครองต้องหาเช้ากินค่ำ (ความถี่ 13) วัดไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนบางส่วน เพราะชุมชนนั้น นับถือศาสนาต่างกัน เช่น ศาสนาอิสลาม เป็นต้น (ความถี่ 12) ตามลำดับ

4.3.2 ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษา

จากตารางที่ 4.15 ผู้วิจัยได้ข้อมูลมาจากแบบสอบถาม ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิปุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 12 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน (ฝ่ายวิชาการ) จำนวน 12 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน (ฝ่ายกิจการนักเรียน) จำนวน 12 คน ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 12 คน ครูหรือผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิปุทธ จำนวน 12 คน พระภิกษุสงฆ์ที่นิมนต์มาสอนในโรงเรียนวิถิปุทธ จำนวน 12 รูป รวม 60 คน/12 รูป และนำข้อมูลการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ

การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธมาสรุปประเด็น และเนื้อหาสาระ โดยจัดประเด็นและเนื้อหาสาระที่เหมือนกันหรือสอดคล้องกันมาไว้ด้วยกัน โดยการแจกแจงความถี่

ตารางที่ 4.15 ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1	ความถี่
1. ควรจัดอบรมผู้บริหาร ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนทุกคน โดยการเข้าค่ายพุทธบุตรและเน้นการปฏิบัติจริงในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ (5-7 วัน) อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง	15
2. ควรจัดทำคู่มือในการบูรณาการไตรสิกขาเข้าไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	13
3. ควรจัด โครงการและกิจกรรมแนววิถีพุทธ เพื่อพัฒนากายและจิตใจแก่นักเรียน เพื่อให้เห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง	10
4. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาควรดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน	9
5. ควรชี้แจงและทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อผู้ปกครองให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น	8
6. เขตพื้นที่การศึกษ ควรออกนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างจริงจัง เพื่อนำผลการติดตามไปพัฒนาและปรับปรุงการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธให้ยั่งยืนตลอดไป	8
7. ควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนผู้นับถือต่างศาสนาเพื่อมิให้เกิดความเกลียดชังการนับถือต่างศาสนา	5
รวม	68

จากตารางที่ 4.15 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ความคิดเห็นที่มีความถี่สูงสุด คือ ควรจัดอบรมผู้บริหาร ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนทุกคน โดยการเข้าค่ายพุทธบุตรและเน้นการปฏิบัติจริงในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ (5-7 วัน) อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง (ความถี่ 15) รองลงมา คือ ควรจัดทำคู่มือในการบูรณาการไตรสิกขาเข้าไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ (ความถี่ 13) ควรจัด โครงการ/กิจกรรมแนววิถีพุทธ เพื่อพัฒนากายและ

จิตใจแก่นักเรียนเพื่อให้เห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง(ความถี่ 10) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรควรดำเนินชีวิตประจำวันโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน (ความถี่ 9) ควรชี้แจงและทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อผู้ปกครองให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น(ความถี่ 8) เขตพื้นที่การศึกษาควรออกนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างจริงจัง เพื่อนำผลการติดตามไปพัฒนาและปรับปรุงการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธให้ยั่งยืนตลอดไป (ความถี่ 8) ควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนผู้นับถือต่างศาสนาเพื่อมิให้เกิดความเสื่อมถอยการนับถือต่างศาสนา (ความถี่ 5) ตามลำดับ

ตอนที่ 4 สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และนักเรียน

ตารางที่ 4.16 สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง กรรมการ
สถานศึกษา ชุมชน และนักเรียน

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
ด้านปัจจัยนำเข้า 1. ผู้บริหารเป็นผู้มีจิตใจที่ ดีงามอย่างไร?	ผู้ปกครอง	ผู้บริหารเป็นผู้มีจิตใจที่ดีงามเป็นพื้นฐาน ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ให้ความเป็นกันเองกับผู้ปกครอง มีความเมตตา ต่อศิษย์ วางตัวเป็นกลาง ไม่ลำเอียง
	กรรมการ สถานศึกษา	ผู้บริหารเป็นผู้มีจิตใจที่ดีงาม ประพฤติ ปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีต่อครู นักเรียนและสังคม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และพัฒนาโรงเรียน อยู่ตลอดเวลา
	นักเรียน	ผู้บริหารเป็นผู้มีจิตใจที่ดีงาม มีความเมตตาต่อศิษย์ ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนให้นักเรียนมีการ พัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาเพื่อให้ นักเรียนมีพัฒนาการที่ดี มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญ สามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
ด้านปัจจัยนำเข้า (ต่อ) 2. ผู้บริหารมีลักษณะการทำงานที่จริงจัง และมีหลักการพัฒนางานโดยมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมอย่างไร?	ผู้ปกครอง	ผู้บริหารมีลักษณะทำงานที่จริงจัง โดยจะจัดประชุมผู้ปกครอง และชี้แจงการบริหารจัดการโรงเรียนให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิด ระดมทรัพยากรตามกำลังศรัทธาเท่าที่จะช่วยเหลือและสนับสนุนได้ เพื่อพัฒนาโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนและส่วนรวมในที่สุด
	กรรมการสถานศึกษา	ผู้บริหารมีลักษณะทำงานที่จริงจัง โดยจะจัดประชุมกรรมการสถานศึกษา/ชุมชน เพื่อช่วยกันพัฒนาโรงเรียนและใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการโรงเรียน มุ่งพัฒนาแบบองค์รวมตามบริบทของโรงเรียนนั้น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างสูงสุด
	นักเรียน	ผู้บริหารมีลักษณะทำงานที่จริงจัง ทุ่มเทเสียดสละในการพัฒนาโรงเรียน เพื่อให้ นักเรียนได้อยู่ในโรงเรียนที่สะอาด สงบ ร่มรื่น มีวัสดุ สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย ตลอดจนปลูกฝังให้นักเรียนได้ตระหนักในคุณงามความดี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยเน้นให้รู้จักเสียดสละช่วยเหลือสังคม

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านปัจจัยนำเข้า (ต่อ)</p> <p>3. ครูผู้สอนเป็นผู้ทำความดี ด้วยการ ลด ละ เลิก อบายมุข ดำเนินชีวิตปกติ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี แก่ผู้เรียนได้อย่างไร?</p>	<p>ผู้ปกครอง</p>	<p>ครูผู้สอนเป็นผู้ทำความดี มีเมตตาต่อศิษย์ ครูบางคนที่เคยดื่มสุรา สูบบุหรี่ เมื่อโรงเรียน เข้าโครงการวิถีพุทธ และผ่านการเข้าค่าย ธรรมะ ก็เลิกดื่มสุรา สูบบุหรี่ เป็นการสร้าง ลักษณะนิสัยที่ดีให้นักเรียนเห็นเป็นตัวอย่าง ได้อย่างชัดเจน ครูส่วนใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดี ให้แก่นักเรียน ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ดำรงชีวิตโดยใช้หลัก พุทธธรรม</p>
	<p>กรรมการ สถานศึกษา</p>	<p>ครูผู้สอนเป็นผู้ทำความดี มีความเสียสละ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม และ ดำรงชีวิตตามวิถีพุทธ เพราะครูผู้สอนผ่านการ เข้าค่ายธรรมะที่โรงเรียนจัดขึ้น ทำให้ตระหนัก ในเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ และสามารถ ถ่ายทอดความรู้ที่ตนได้รับให้นักเรียน ได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม จนสามารถนำไปประพฤติ ปฏิบัติได้เป็นอย่างดี</p>
	<p>นักเรียน</p>	<p>ครูผู้สอนเป็นผู้ทำความดี อบรมสั่งสอนศิษย์ ให้ละเว้นสิ่งเสพติด และอบายมุขทั้งปวง ใช้หลักพุทธธรรมในการอบรม สั่งสอน สอน ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และฝึกทักษะตาม แนวทางวิถีพุทธ จนสามารถรู้จักกิน รู้จักใช้ อย่างคุ้มค่าเลือกที่จะรับฟังข่าวสารข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอยู่ ตลอดเวลา</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านปัจจัยนำเข้า (ต่อ)</p> <p>4. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม โดยการเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมกันพัฒนาผู้เรียนอย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	โรงเรียนจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ จะทำหนังสือเชิญผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และวัดให้รับทราบ ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน เช่น การนำนักเรียนเข้าค่ายพุทธบุตร 2 คืน 3 วัน ผู้ปกครองบางคนจะร่วมมือในการจัดหาอาหาร วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเข้าค่าย พระภิกษุสงฆ์จะเตรียมกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางจิตใจ และสติปัญญา ด้วยหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา
	กรรมการสถานศึกษา	โรงเรียนจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ จะทำหนังสือเชิญผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และวัดให้รับทราบ ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน เช่น การเข้าค่ายธรรมะ กรรมการชุมชน ผู้ปกครอง โรงเรียน และพระภิกษุสงฆ์ กรรมการสถานศึกษาบางโรงเรียนจะเป็นฝ่ายประสานให้ทุกฝ่ายดำเนินงานไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการอบรม
	นักเรียน	การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน จะได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และวัดอยู่ตลอดเวลา ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องประสานกันเพื่อให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จไปด้วยดี และก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาของนักเรียน ตลอดจนให้นักเรียนเป็นศิษย์ที่ดีของครู เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นคนดีของสังคม

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านปัจจัยนำเข้า (ต่อ)</p> <p>5. โรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีมีผลต่อการเรียนรู้และช่วยพัฒนาจิตใจของผู้เรียนอย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	<p>โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมที่ดีมีผลต่อการเรียนรู้และช่วยพัฒนาจิตใจของนักเรียนโดยการปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น อาคารสะอาด บริเวณโรงเรียนมีความสงบ ตามต้นไม้จะมีแผ่นป้ายเป็นคำกลอนบ้าง คติพจน์บ้าง ซึ่งแฝงไว้ด้วยหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น “เวร ย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” “ความเมตตาเป็นสิ่งล้ำจนโลก” “การให้อภัยเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่” เป็นต้น การจัดสภาพแวดล้อมดังกล่าวเอื้อต่อการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ส่งผลต่อการพัฒนาจิตใจของผู้เรียนและนำไปประพฤติ ปฏิบัติได้ตลอดเวลา</p>
	กรรมการสถานศึกษา	<p>โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น จัดป้ายนิเทศ ป้ายพุทธสุภาษิตต่าง ๆ การสร้างบรรยากาศให้เป็นกัลยาณมิตรของผู้บริหาร ครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และวัดร่วมมือร่วมใจซึ่งกันและกันเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางจิตใจโดยใช้หลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่อง</p>
	นักเรียน	<p>โรงเรียนจัดสถานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธ มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ด้านหน้าอาคารเรียน เพื่อให้นักเรียนได้กราบไหว้ทุก ๆ เช้าเป็นการระลึกถึงคุณพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ และจัดห้องสำหรับแสดงพุทธประวัติ ตลอดจนพิธีกรรมทางศาสนาและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไว้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ เช่น พิธีกรรมการบวชนาค ประเพณีวันเข้าพรรษา</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านปัจจัยนำเข้า (ต่อ)</p> <p>6. โรงเรียนมีมาตรการให้นักเรียนห่างไกลจากยาเสพติดและแหล่งอบายมุขอย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	โรงเรียนจัดโครงการเครือข่ายผู้ปกครองเพื่อให้ผู้ปกครองมีบทบาทในการบริหารจัดการในส่วนที่เครือข่ายผู้ปกครองต้องรับผิดชอบ เช่น กรณีนักเรียนไม่มาโรงเรียนหนีไปร้านเกมส์ เครือข่ายผู้ปกครองจะแจ้งผู้ปกครองของนักเรียนให้รับทราบและช่วยกันติดตามว่านักเรียนไปเล่นเกมส์ในสถานที่ใด? ตลอดจนการเฝ้าระวังในเรื่องยาเสพติดและแหล่งอบายมุขทุกประเภท
	กรรมการสถานศึกษา	โรงเรียนจัดประชุมในการเฝ้าระวังยาเสพติดและแหล่งอบายมุขทุกประเภท โดยจะเชิญคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมารับทราบการวางแผนงานและการดำเนินงานการเฝ้าระวังเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อช่วยกันดูแลบุตรหลานของตนให้ห่างไกลยาเสพติดและแหล่งอบายมุข ตลอดจนจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น จัดวัสดุ อุปกรณ์ในการเล่นกีฬาประเภทต่าง ๆ จัดวัสดุ อุปกรณ์ในการวาดภาพและสิ่งประดิษฐ์
	นักเรียน	โรงเรียนจะมีมาตรการเฝ้าระวังและกวดขันนักเรียนในเรื่องยาเสพติดอย่างจริงจัง โดยประสานกับศูนย์เครือข่ายยาเสพติดของจังหวัด ในการให้ความรู้ ความเข้าใจถึงโทษและภัยภัยยาเสพติด จัดให้นักเรียน 1 คน ดูแลเพื่อนนักเรียนภายในกลุ่มอีก 10 คน โดยให้เฝ้าระวัง ในเรื่องการหนีเรียน ยาเสพติด และการไปมั่วสุมในแหล่งอบายมุขทุกประเภท

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านปัจจัยนำเข้า (ต่อ)</p> <p>6. โรงเรียนมีมาตรการให้นักเรียนห่างไกลจากยาเสพติดและแหล่งอบายมุขอย่างไร? (ต่อ)</p>	นักเรียน (ต่อ)	หากนักเรียนคนใดในกลุ่มมีพฤติกรรมที่ออกไปในทางที่มีแนวโน้มจะไปในทางที่ไม่ดี นักเรียนในกลุ่มจะปรึกษาหารือกันและแจ้งให้โรงเรียนและผู้ปกครองทราบ เพื่อแก้ไขปัญหาได้ทันที
<p>ด้านกระบวนการ</p> <p>1. การจัดการเรียนการสอนของครูทุกกลุ่มสาระวิชามีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาสอดแทรกไว้ในเนื้อหาวิชาอย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	โรงเรียนมีวิธีการเรียนการสอนที่น่าหลักไตรสิกขามาจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้อย่างครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการแยกแยะให้นักเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจจนสามารถแยกแยะให้เห็นอย่างชัดเจน คือ ส่วนไหนเกี่ยวกับศีล เกี่ยวกับสมาธิ เกี่ยวกับปัญญา และใช้หลักพุทธธรรมมากระตุ้น เช่น อธิปไตย 4 ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นระบบ
	กรรมการสถานศึกษา	โรงเรียนมีหลักสูตรและเนื้อหาที่สอดคล้องกับแนววิถีพุทธตามความต้องการของผู้เรียนและชุมชน จัดหาสื่อ อุปกรณ์ สื่อสารและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนตามแนวทางวิถีพุทธ เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนส่งเสริมให้นักเรียนกล้าคิด กล้าทำ กล้านำเสนอ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ดีและถูกต้อง นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักไตรสิกขาเป็นอย่างดีสามารถบอกได้ อธิบายได้

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
ด้านกระบวนการ (ต่อ) 1. การจัดการเรียนการสอนของครูทุกกลุ่มสาระวิชา มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาสอดแทรกไว้ในเนื้อหาวิชาอย่างไร? (ต่อ)	นักเรียน	โรงเรียนจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดหาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่ส่งเสริม และพัฒนาให้นักเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจทั้งทางทฤษฎี และปฏิบัติตามแนวทางวิถีพุทธ จัดกิจกรรมตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น สาระศิลปะ จัดให้นักเรียนให้นักเรียนทำกัจจกรไตรสิกขา การฝึกให้นักเรียนเล่นนิทานธรรมะสอนใจ เป็นต้น
2. โรงเรียนเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง?	ผู้ปกครอง	โรงเรียนเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยจัดให้ผู้เรียนได้ซักถามพูดคุยข้อธรรมะจากพระภิกษุสงฆ์เพื่อตอบข้อซักถามให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ จัดให้นักเรียนไปสถานที่ที่เป็นแหล่งพระพุทธศาสนาเพื่อรู้ประวัติความเป็นมา เช่น วัดสุทัศน์เทพวราราม และวัดอื่น ๆ เป็นต้น
	กรรมการสถานศึกษา	โรงเรียนเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยจัดให้ผู้เรียนได้ซักถามพูดคุยข้อธรรมะจากพระภิกษุสงฆ์และผู้มีภูมิรู้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อตอบข้อซักถามให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ จัดให้นักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ เช่น ไปจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อศึกษาความเป็นมาทางพระพุทธศาสนาจากวัดต่าง ๆ เช่น วัดมงคลบพิตร เป็นต้น

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สาระสำคัญ
<p>ด้านกระบวนการ (ต่อ)</p> <p>2. โรงเรียนเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง? (ต่อ)</p>	นักเรียน	<p>โรงเรียนเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยจัดให้ผู้เรียนได้ซักถามพูดคุยข้อธรรมะจากพระภิกษุสงฆ์และผู้มีภูมิรู้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อตอบข้อซักถามให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ จัดนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่เพื่อศึกษาแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนา จาก โบราณวัตถุ โบราณสถาน ตลอดจนจัดกิจกรรมแข่งขันการตอบปัญหาทางธรรมะ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากทุกแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่นอินเทอร์เน็ต เป็นต้น</p>
<p>3. การเชิญพระสงฆ์หรือวิทยากรทางด้านพระพุทธศาสนาเข้ามาให้ความรู้ได้อย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	<p>โรงเรียนวิถีพุทธจะนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนประจำทุกสัปดาห์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีการพัฒนาที่ดีในด้านจิตใจและสังคม ตลอดจนเชิญผู้มีภูมิรู้ทางพระพุทธศาสนามาเป็นวิทยากรสอนให้นักเรียนในการทำกิจกรรมที่สอดแทรกไตรสิกขา เพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปประพฤติปฏิบัติตนและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
ด้านกระบวนการ (ต่อ) 3. การเชิญพระสงฆ์หรือ วิทยากรทางด้าน พระพุทธศาสนาเข้ามาให้ ความรู้อย่างไร? (ต่อ)	กรรมการ สถานศึกษา	สั่งสอนให้นักเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจใน หลักธรรมคำสอนตามแนวทางวิถิปุทธ โดยการ ฝึกให้นักเรียนมีทักษะในชั้นตอนและพิธีการ ต่าง ๆ เช่น นักเรียนบางคนมีความสามารถในการ อาราธนาศีล นักเรียนบางคนทำหน้าที่เป็น สัปเหร่อในงานศพได้อย่างคล่องแคล่ว
	นักเรียน	โรงเรียนเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ เข้าถึงแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยจัด ให้ผู้เรียนได้ซักถามพูดคุยข้อธรรมะจาก พระภิกษุสงฆ์และผู้มีภูมิรู้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อตอบข้อซักถามให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ จัดนำนักเรียน ไปทัศนศึกษานอกสถานที่เพื่อศึกษาแหล่ง ความรู้ทางพระพุทธศาสนา จาก โบราณวัตถุ โบราณสถาน ตลอดจนจัดกิจกรรมแข่งขัน การตอบปัญหาทางธรรมะ เพื่อให้นักเรียนได้ ศึกษาหาความรู้จากทุกแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น อินเตอร์เน็ต เป็นต้น
4. โรงเรียนมีการส่งเสริม ยกย่อง เชิดชูผู้กระทำความ ดี เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ ผู้อื่น เช่น การประกาศชื่อ ผู้ทำความดีอย่างไร?	ผู้ปกครอง	โรงเรียนจัดให้มีการส่งเสริม เชิดชูผู้กระทำ ความดี เช่น เมื่อนักเรียนคนใดเก็บสิ่งของที่มี ค่าในโรงเรียนให้นำส่งโรงเรียน โรงเรียนจะ จัดทำเกียรติคุณบัตร และประกาศเชิดชู ยกย่อง ชื่อ สกุล นักเรียนผู้เก็บสิ่งของให้ นักเรียนทุกคนได้รับทราบ เพื่อให้นักเรียน ทุก ๆ คนนำไปเป็นแบบอย่าง

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
ด้านกระบวนการ (ต่อ) 4. โรงเรียนมีการส่งเสริม ยกย่อง เชิดชูผู้กระทำความ ดี เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ ผู้อื่น เช่น การประกาศชื่อ ผู้ทำความดีอย่างไร? (ต่อ)	กรรมการ สถานศึกษา	โรงเรียนจัดบอร์ดสำหรับประกาศเชิดชู ยกย่องนักเรียนผู้กระทำความดีในด้านต่าง ๆ ไว้เพื่อประกาศให้ ผู้บริหาร ครู บุคลากรและ นักเรียนทุกคนได้รับทราบ เช่น นักเรียนผู้ม ีความกตัญญู นักเรียนผู้บำเพ็ญตนเป็น ประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม นักเรียน ผู้เสียสละ ในการช่วยเหลือผู้ป่วยตาม โรงพยาบาลที่มีไม่ญาติ บำเพ็ญตนให้เป็นผู้มี จิตสาธารณะ
	นักเรียน	โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนจัดกิจกรรม เพื่อนำเพ็ญประโยชน์ และจัดทำเกียรติบัตรให้ นักเรียนผู้กระทำความดีและหรือบำเพ็ญตน เป็นประโยชน์ หากนักเรียนคนใดมีคะแนน สะสมความดีมากๆ จะได้รับคัดเลือกให้เป็น นักเรียนเพื่อรับการประเมินและคัดเลือกเพื่อรับ รางวัลพระราชทานต่อไป มีสมุดบันทึกความดี เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนแข่งกันทำความดี
5. โรงเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการรักษา และสืบทอด พระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา อย่างไร?	ผู้ปกครอง	โรงเรียนเชิญผู้ปกครองให้มีส่วนร่วมเพื่อ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรักษาและ สืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมวัน เข้าพรรษา มีพิธีทำบุญตักบาตร ตกแต่งเทียน พรรษาเพื่อนำไปถวายวัด

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
ด้านกระบวนการ (ต่อ) 5. โรงเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา อย่างไร? (ต่อ)	กรรมการสถานศึกษา	โรงเรียนเชิญกรรมการสถานศึกษาให้มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ในการตกแต่งเทียนพรรษาเพื่อนำไปถวายวัด โดยให้นักเรียนช่วยกันเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ
	นักเรียน	โรงเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา โดยโรงเรียนร่วมกับผู้ปกครองและกรรมการสถานศึกษา จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ตามที่นักเรียนจะใช้ในการตกแต่งเทียนพรรษา ซึ่งนักเรียนจะช่วยกันจัดทำและนำไปถวายวัดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป
ด้านผลผลิต 1. ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการรู้จักเลือกกิน และใช้สิ่งของที่ดีมีคุณค่า พร้อมกับรู้จักรักษาสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างไร?	ผู้ปกครอง	โรงเรียนจะปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักกินในสิ่งที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะผักและผลไม้ ซึ่งมีประโยชน์ต่อสุขภาพ และใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดและรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลดขยะที่ย่อยสลายยาก รณรงค์ให้ใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก
	กรรมการสถานศึกษา	โรงเรียนมีนโยบายให้นักเรียนกินผัก ผลไม้ไม่ดื่มน้ำอัดลม ขนมอบกรอบทุกประเภท และจะไม่ให้นำมาขายในโรงเรียน โดยจัดกิจกรรมรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยลดมลพิษตลอดจนให้นักเรียนขยายผลในการรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อมไปยังบ้าน วัด ชุมชน เพื่อช่วยกันรักษาธรรมชาติไว้

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
ด้านผลผลิต (ต่อ) 1. ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการรู้จักเลือกกิน และใช้สิ่งของที่ดีมีคุณค่า พร้อมกับรู้จักรักษาสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างไร? (ต่อ)	นักเรียน	โรงเรียนปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักกิน และใช้อย่างมีสติเลือกกินและใช้ในสิ่งที่ประ โยชน์และมีความคุ้มค่าสูงสุด เช่น คีมนมสดทุกวัน กินอาหารให้ครบ 5 หมู่ ออกกำลังกาย “สบายชีวีวิถีพุทธ” ในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น จัดกิจกรรมทิ้งขยะให้เป็นที่ รณรงค์ประหยัดไฟฟ้า ประหยัดน้ำ ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อใช้ในโครงการอาหารกลางวัน และต้นไม้เพื่อให้โรงเรียนร่มรื่น
2. ผู้เรียนมีการแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ผู้ปกครองและผู้มีพระคุณอื่นอย่างไร?	ผู้ปกครอง	นักเรียนได้รับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมจากการเข้าค่ายพุทธบุตร ทำให้เกิดพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา อย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น เชื้อฟังก่ำสั่งสอนของบิดามารดา ผู้ปกครองและผู้มีพระคุณมากขึ้นรู้และสามารถแยกแยะความดี ความชั่ว ช่วยเหลืองานบ้าน ช่วยดูแลน้องเป็นการแบ่งเบาภาระบิดามารดา
	กรรมการสถานศึกษา	โรงเรียนจัดกิจกรรมในวันพ่อ 5 ธันวาคม และวันแม่ 12 สิงหาคม ของทุก ๆ ปี โดยจะเชิญผู้ปกครองมาในวันดังกล่าว กิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ทำ คือ มอบสิ่งที่ดี ๆ ให้ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และผู้มีพระคุณ นักเรียนบางคนเขียนจดหมายบอกถึงความรักที่ลูกมีต่อพ่อ แม่ ซึ่งบางครั้งลูกให้พ่อแม่เสียใจเพราะไม่เชื่อฟัง ในวันนี้ลูกจึงขอโทษและสัญญาว่าจะไม่ให้เกิดเหตุการณ์แบบนั้นอีก และลูกได้กราบเท้าพ่อแม่ และมีน้ำตาแห่งความปิติให้เห็นตลอดงาน

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
ด้านผลผลิต (ต่อ) 2. ผู้เรียนมีการแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณบิดา มารดา ผู้ปกครองและผู้มีพระคุณอื่นอย่างไร? (ต่อ)	นักเรียน	ครูผู้สอน พระสงฆ์ จะอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณต่อบิดา มารดา ผู้ปกครองและผู้มีพระคุณ และรู้ที่จะตอบแทนบุญคุณของทุก ๆ คนที่ให้ความรัก ความเมตตาที่เลี้ยงดูให้เติบโตมาจนถึงทุกวันนี้
3. ผู้เรียนเป็นผู้มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน สุขภาพจิตแจ่มใส มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอย่างไร?	ผู้ปกครอง	นักเรียนเป็นผู้มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอยู่ตลอดเวลา โดยศึกษา ค้นคว้า จากตำรา แหล่งความรู้ต่าง ๆ มีสุขภาพจิตร่าเริงแจ่มใส มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส คนชรา คนพิการ เมื่อพบเห็นต้องให้ความช่วยเหลือ
	กรรมการสถานศึกษา	โรงเรียนจัดหา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อสารและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้นักเรียนได้สืบค้นข้อมูลในสิ่งที่ต้องการศึกษา หาความรู้ และพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงาม และรับรู้ข้อมูลข่าวสารเท่าทันโลกปัจจุบัน
	นักเรียน	ครูผู้สอนและโรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย จิตใจ และสติปัญญา และมีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และสามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้ ฝึกให้นักเรียนได้เล่นกีฬาเพื่อให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี ร่าเริง แจ่มใส และปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส คนพิการ คนชรา

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านผลผลิต (ต่อ)</p> <p>4. ผู้เรียนมีความรู้เท่าทันต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต และสามารถแก้ไขปัญหานั้น ๆ ด้วยการนำเอาหลักธรรมที่เหมาะสมเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	<p>พระสงฆ์ และครูผู้สอนจะอบรมสั่งสอนให้นักเรียน ได้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมคัมภีร์คำสอนทางพระพุทธศาสนา ให้รู้เท่าทันต่อปัญหา และแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยปัญญาอย่างฉลาด เช่น เมื่อเกิดความผิดหวังอย่างใหญ่หลวง ให้ตั้งสติและให้คิดว่า ความผิดหวังเป็นธรรมดาที่ทุกคนจะต้องพบเจอ ต้องอดทน อดกลั้น มีสติ และแก้ไขปัญหานั้นอย่างฉลาด</p>
	กรรมการสถานศึกษา	<p>โรงเรียนจะนิมนต์พระสงฆ์ให้มาอบรมสั่งสอนให้นักเรียน ได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา สอนให้รู้จักการไม่ประมาทในการใช้ชีวิต ชีวิตเป็นของไม่เที่ยง มีจิตใจก็ต้องมีเสียใจ มีสมหวังก็ต้องมีผิดหวัง เป็นของธรรมดา สิ่งที่ต้องทำเป็นประจำและสม่ำเสมอคือสร้างคุณงามความดี มีความอดทน อดกลั้นและมีความพร้อมที่จะเผชิญปัญหา และสามารถแก้ไขปัญหาคด้วยปัญญา</p>
	นักเรียน	<p>พระสงฆ์และครูผู้สอนจะอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และปลูกจิตสำนึกให้คิดดี ทำดี พุคฺติ และไปในสถานที่ที่ รู้เท่าทันปัญหาที่เกิดขึ้น แก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา มีความอดทน อดกลั้นและมีความพร้อมเมื่อจะต้องพบบอกกับสิ่งที่ต้องเสียใจ</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านผลกระทบ</p> <p>1. สมาชิกในบ้านของผู้เรียน รวมถึงสมาชิกในชุมชน นั้น ๆ มีจำนวนผู้ที่ลด ละ และเลิกอบายมุขเพิ่มมากขึ้นอย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	สมาชิกในบ้านรวมถึงชุมชน จะมีจำนวนลด ละ เลิกอบายมุขเพิ่มมากขึ้น นักเรียนรณรงค์ ให้สมาชิกในบ้านและชุมชนร่วมมือร่วมใจ พัฒนาสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง จัด กิจกรรมที่เป็นประ โยชน์ให้ทุกคนในชุมชน สามารถร่วมทำได้ เช่น ลานดนตรี ลานกีฬา
	กรรมการสถานศึกษา	โรงเรียนจะปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนรู้ถึงพิษ ภัยของแหล่งอบายมุข และไปขยายผลให้ ครอบครัวและชุมชน ได้รับรู้ และช่วยกันขจัด แหล่งอบายมุขที่จะเป็นอันตรายมาถึงบุตร หลานของตนในชุมชนนั้น ๆ
	นักเรียน	พระสงฆ์และครูผู้สอนจะอบรมสั่งสอนให้ นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในโทษ และพิษ ภัยของแหล่งอบายมุข เช่น โต๊ะสนุก ร้านเกมส์ แหล่งมั่วสุมาเสพติด นักเรียนที่ หนีเรียนจะไปในสถานที่เหล่านี้ จึงต้องมี มาตรการให้นักเรียนห่างไกลแหล่งอบายมุข ด้วยการให้ความรู้แก่นักเรียน และดูแล ฝ้า ระวังอย่างใกล้ชิด โดยครอบครัว โรงเรียน และวัด จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุน ให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านผลกระทบ (ต่อ)</p> <p>2. ในการพัฒนาชุมชนในแต่ละครั้ง มีอาสาสมัครหรือผู้ที่ร่วมมือให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ เพิ่มมากขึ้นอย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	<p>ในการพัฒนาชุมชนในแต่ละครั้ง จะได้รับร่วมมือร่วมใจจากชุมชนเป็นอย่างดี ทั้ง นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ผู้สูงอายุต่างก็ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น เช่น การจัดระเบียบชุมชน การทำความสะอาดที่สาธารณะในชุมชน เป็นต้น โดยจะมีผู้ให้ความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาเพิ่มจำนวนทุกครั้ง</p>
	กรรมการสถานศึกษา	<p>ในวันสำคัญ หรือในวันหยุดราชการพิเศษ กรรมการสถานศึกษาจะจัดกิจกรรมที่ให้ชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ โดยทุกคนช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น และจะมีผู้ให้ความร่วมมือเพิ่มจำนวนมากขึ้น เช่น การพัฒนาวัด โรงเรียน สถานที่ราชการ ห้องสมุดประชาชน</p>
	นักเรียน	<p>โรงเรียนจะจัดกิจกรรมจิตอาสา โดยให้นักเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การจัดนักเรียนไปดูแลผู้เจ็บป่วยที่ไม่มีญาติดูแลตามโรงพยาบาล การจัดนักเรียนไปททความสะอาดโบสถ์หรือวิหารวัดที่อยู่ใกล้โรงเรียน การจัดนักเรียนไปช่วยดูแลนักเรียนพิเศษในโรงเรียนศรีสังวาลย์ ซึ่งกิจกรรมที่กล่าวมานี้ไม่มีสิ่งตอบแทนใด ๆ แต่นักเรียนและชุมชนที่มีจิตอาสากระทำไปด้วยความสมัครใจเพื่อช่วยเหลือสังคมและจะมีสมาชิกที่มีจิตอาสาเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกครั้ง</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านผลกระทบ (ต่อ)</p> <p>3. เมื่อวัดต้องการความช่วยเหลือใด ๆ จากชุมชน มีตัวแทนชุมชนหรือผู้มาช่วยเหลืออยู่เสมอมากขึ้นอย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	<p>เมื่อวัดต้องการความช่วยเหลือใด ๆ จากชุมชน จะมีตัวแทนชุมชนหรือผู้มีจิตศรัทธามาคอยช่วยเหลือและมีจำนวนมากขึ้นทุกครั้ง เช่น วัดต้องการจะซ่อมแซมเมรุ ชุมชนจะดำเนินการรวบรวมวัสดุ อุปกรณ์ แรงงานและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและช่วยกันซ่อมแซมเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ในเวลาอันรวดเร็ว</p>
	กรรมการสถานศึกษา	<p>เมื่อวัดต้องการความช่วยเหลือใด ๆ จากชุมชน จะมีตัวแทนชุมชนหรือผู้มีจิตศรัทธามาคอยช่วยเหลือและมีจำนวนมากขึ้นทุกครั้ง เช่น วัดต้องการให้กรรมการสถานศึกษาและโรงเรียนจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมนี้จะได้รับความร่วมมือร่วมใจและได้รับเงินบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการบรรพชา</p>
	นักเรียน	<p>เมื่อวัดต้องการความช่วยเหลือใด ๆ จากชุมชน มีตัวแทนชุมชนหรือผู้มาช่วยเหลือให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอทั้งในการบริจาคทรัพย์ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้นให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานสำคัญที่จะให้ทุกฝ่ายช่วยเหลือกิจกรรมภายในวัด ทั้งกิจกรรมเล็ก ๆ หรือใหญ่ ๆ ก็ตามซึ่งทุกกิจกรรมก็ประสบผลสำเร็จ</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านผลกระทบ (ต่อ)</p> <p>4. จากการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ทำให้โรงเรียนเหล่านั้น ๆ ได้รับความไว้วางใจและยอมรับจากผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยงานต่างๆ อย่างไร?</p>	ผู้ปกครอง	<p>โรงเรียนที่ดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ จะได้รับความไว้วางใจและการยอมรับจากผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยงาน เพราะเมื่อโรงเรียนได้ดำเนินการตามแนวทางวิถีพุทธจะเห็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีของทุกฝ่าย ด้านโรงเรียนได้รับการพัฒนา ด้านผู้บริหารครู และบุคลากรประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แต่สง่างาม โดยผ่านการเข้าค่ายธรรมะ นักเรียนมีการพัฒนาทำให้มีความประพฤติดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยผ่านการเข้าค่ายพุทธบุตร</p>
	กรรมการสถานศึกษา	<p>โรงเรียนที่ดำเนินการตามแนวทางวิถีพุทธจะได้รับความไว้วางใจและการยอมรับจากทุก ๆ ฝ่ายเพราะความเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ด้านเป็นไปในทางที่ดีอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะด้านผู้เรียนได้รับการพัฒนาเพื่อให้รู้จักการกินในสิ่งที่ประโยชน์ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย รู้จักช่วยเหลือแบ่งเบาภาระครอบครัว ช่วยเหลือสังคม</p>
	นักเรียน	<p>การที่โรงเรียนดำเนินการตามแนวทางวิถีพุทธทำให้โรงเรียนได้รับความไว้วางใจและยอมรับจากผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยงานต่างๆ ในการดำเนินการตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธนั้น จะได้รับการพัฒนาทุก ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน คือ ด้านผู้บริหาร ครู และบุคลากร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านนักเรียน และด้านบ้าน วัด โรงเรียน เมื่อทุกส่วนได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดีพร้อม ๆ กันและทุกคน</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ด้าน	ผู้ให้สัมภาษณ์	สรุปสาระสำคัญ
<p>ด้านผลกระทบ (ต่อ)</p> <p>4. จากการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธ ทำให้ โรงเรียนแห่งนั้น ๆ ได้รับความไว้วางใจและยอมรับจากผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยงานต่างๆ อย่างไร? (ต่อ)</p>	นักเรียน	<p>ร่วมมือร่วมใจที่จะขับเคลื่อนตามแนวทาง โรงเรียนวิถิปุทธ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน โรงเรียนได้รับการพัฒนาทั้งอาคารสถานที่ บรรยากาศโดยรอบ ผู้บริหาร ครูบุคลากร และนักเรียนได้รับการพัฒนาในด้านคุณธรรม จริยธรรม กรรมการสถานศึกษา ชุมชน ได้รับการพัฒนาจนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง วัด ได้รับการพัฒนา พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดจะต้องมีความกระตือรือร้น ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนทั้งทางโลก และทางธรรมอยู่ตลอดเวลา เพราะจะต้องมีหน้าที่อบรมสั่งสอนนักเรียน และผู้มีจิตศรัทธา เพื่อให้เกิดศาสนทายาทเพิ่มมากขึ้น</p>

จากการศึกษา พบว่า สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิปุทธระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 นั้นส่วนใหญ่จัดการศึกษาดารูปแบบปกติทั่วไป กล่าวคือ ไม่ได้มีการมุ่งเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการแนวพุทธ โดยสรุปความคิดเห็นภาพรวมรายด้าน คือ

1. ด้านปัจจัยนำเข้า ผู้บริหารจะเป็นผู้ที่มีจิตใจดีงามเป็นพื้นฐาน มีลักษณะการทำงานที่จริงจังและมีความจริงใจ ซึ่งสามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากความเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นอย่างดี ส่วนครูผู้สอนนั้นมีความเข้มงวดในระเบียบวินัย และดูแลผู้เรียนเป็นอย่างดี พร้อมทั้งให้คำแนะนำในเรื่องการทำความดี มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น และในส่วนของผู้เรียนส่วนใหญ่มีความประพฤติดี มีสัมมาคารวะกับผู้อาวุโสกว่า รู้จักช่วยเหลือกิจการงานของพ่อแม่และสังคมเมื่อมีโอกาส โดยผู้เรียนมีโอกาสได้เข้าค่ายพุทธบุตรอย่างทั่วถึงทุกคน ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญที่จะได้ปรับปรุงตนเองตามแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนา

2. ด้านกระบวนการ สำหรับการจัดการเรียนการสอนนั้น พบว่า สถานศึกษาเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถนำเอาหลักสูตรธรรมตามแนววิถีพุทธเข้ามาสอดคล้องหรือบูรณาการกับรายวิชาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากบางรายวิชานั้นยากต่อการประยุกต์หลักสูตรทางศาสนา เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ หรือ คณิตศาสตร์ เป็นต้น แต่สถานศึกษาก็ได้จัดให้มีกิจกรรมและโครงการเพื่อเสริมหลักสูตรเป็นการทดแทนการบูรณาการการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ ดังกล่าว เช่น การนิมนต์พระสงฆ์เข้ามาสั่งสอนพระธรรมคำสอนทุกวันพุธของสัปดาห์ เป็นต้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวก็นับว่าได้ผลดี เนื่องจากผู้เรียนจะให้ความเคารพนับถือผู้สอนที่เป็นพระสงฆ์มากกว่าผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาที่เป็นฆราวาส โดยพระสงฆ์นั้นจะให้การประยุกต์เอาพระธรรมคำสอนมาปรับแต่งวิธีการสอนที่ผนวกเหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบันและอนาคตได้อย่างลงตัว ซึ่งมีทั้งนิทานอุปมา อุปไมย สุภาษิต ฯลฯ เพื่อให้มีความทันสมัยไม่น่าเบื่อ ผู้เรียนเกิดความสนุกและอยากติดตามเนื้อหาในสัปดาห์ถัดไป

3. ด้านผลผลิตจากการจัดการศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธนั้น พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มีการแสดงออกถึงการรู้จักเลือกกิน เลือกใช้สิ่งของที่ดีและมีคุณค่า คุ่มกับเงินที่ได้เสียไป ส่งผลให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี อันเป็นหัวใจหลักของการปฏิบัติตนที่เรียกว่า กิน อยู่ ดู และฟังเป็นนั่นเอง นอกจากนี้ผู้เรียนยังเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และรู้เท่าทันต่อสภาพสังคมในยุคปัจจุบันเป็นอย่างดี ซึ่งสามารถมองเห็นได้ชัดเจนเวลาผู้เรียนให้คำแนะนำตักเตือนเพื่อนๆ ให้ห่างไกลจากสิ่งชั่วร้ายต่างๆ เช่น ยาเสพติดให้โทษ หรือการเก็บสิ่งของได้แล้วนำส่งเจ้าของ และทางสถานศึกษาทำการประกาศเกียรติคุณให้เป็นบุคคลตัวอย่างแก่เพื่อนๆ ในด้านการทำความดี เป็นต้น

4. ผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียน) ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธ) พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุตร หลานของตนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี มีความกตัญญู รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา ช่วยเหลือกิจการงานบ้านมากขึ้น รู้จักเลือกกิน รู้จักเลือกใช้ และมีการเก็บออมมากขึ้น สถานศึกษาได้รับความไว้วางใจจากชุมชนค่อนข้างสูง ในการส่งลูกหลานมาเข้ารับการศึกษา ขณะเดียวกันสถานศึกษาก็ได้ให้ความช่วยเหลือแก่วัดและชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทั้งกับผู้เรียนและผู้ปกครอง เช่น การจัดกิจกรรมตลาดนัด วิชาการ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

สำหรับข้อเสนอแนะสรุปภาพรวมรายด้าน คือ

1. ด้านปัจจัยนำเข้า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้บริหารที่เพิ่งจะเข้ามารับหน้าที่ใหม่ต่อจากผู้บริหารคนเก่า ทำหน้าที่สานต่อโครงการและกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธ เพื่อ ไม่ให้เกิดความสะดุดกลางคันอันจะส่งผลเสีย ไปสู่ผู้เรียนได้

และต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด การทำงานให้มีความคล่องตัวตามแบบผู้นำทางการเปลี่ยนแปลง ผสมกับ คุณสมบัติส่วนตัวที่เป็นผู้มีจิตใจดี มีเมตตาต่อศิษย์ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ปกครอง และชุมชนยอมรับในการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธเป็นอย่างมากเพราะเห็นความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบุตร หลานของตนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีอย่างเห็นได้ชัดเจน

2. ด้านกระบวนการ การจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรได้รับการฝึกอบรมอย่างเข้มแข็งในด้านการสอนที่จะบูรณาการและสอดแทรกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ประกอบกับจะต้องจัดหาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน เครื่องสื่อสารและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการอยากรู้ อยากเห็น เกิดความเพลินเพลินและมีใจรักที่จะศึกษา ค้นคว้า ซึ่งกลุ่มผู้ปกครอง และชุมชนพร้อมที่จะสนับสนุนระดมทรัพยากรหากโรงเรียนขอความช่วยเหลือ

3. ด้านผลผลิต กลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่านักเรียนทุกคนที่ผ่านการเข้าค่ายพุทธบุตรแล้ว จะได้รับการฝึกปฏิบัติจริงและได้ซึมซับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในช่วงระยะเวลาที่เข้าค่ายนักเรียนได้รับการพัฒนาจิตทำให้มีความเข้าใจในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ความกตัญญู ความมีเมตตา รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันซึ่งกันและกัน และนักเรียนยังบอกอีกว่าในการเข้าค่ายครั้งนี้ทำให้บางคนที่มีพฤติกรรมเกเรไม่ตั้งใจเรียน มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเล็ก เกรดตั้งใจเรียนและทำให้ผลสัมฤทธิ์การเรียนสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ปกครอง และชุมชนที่เห็นนักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

4. ผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ) กลุ่มผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียนส่วนมากให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนที่จะสมานความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นเพื่อให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้บุตรหลานในชุมชนนั้นห่างไกลสิ่งเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ เช่น โครงการเฝ้าระวังการติดขมเสพติดของนักเรียนและเยาวชน โดยการจัดผู้นำนักเรียน 1 คน เฝ้าระวังนักเรียน 5 - 7 คน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้ผลดีอย่างมากเพราะนอกจากเขาจะเฝ้าระวังในกลุ่มตนเองแล้ว ยังมีผู้นำนักเรียนในกลุ่มอื่น ๆ ช่วยกันเฝ้าระวัง ทำให้การข่าวสารของการติดยาเสพติดที่จะเกิดขึ้นในชุมชนทราบได้อย่างรวดเร็วและสามารถป้องกันได้ในระยะเริ่มแรก

นอกจากนั้นการประชาสัมพันธ์ โครงการวิถีพุทธให้แพร่หลายออกไปสู่ชุมชนนับว่าเป็นสิ่งที่ดี และเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องรับภาระสำคัญดังกล่าว โดยอาศัยผลผลิตที่ดี นั่นคือผู้เรียนในสถานศึกษาเป็นตัวเชื่อม โครงการและกิจกรรมดังกล่าว

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณในรูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและแนวทางในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในเรื่องการดำเนินงานตามองค์ประกอบของโรงเรียนวิถีพุทธภายใต้ตัวชี้วัดรวม 4 ด้านประกอบด้วย ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 12 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน (ฝ่ายวิชาการ) จำนวน 12 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน (ฝ่ายกิจการนักเรียน) จำนวน 12 คน ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 12 คน ครู บุคลากรและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 12 คน พระภิกษุสงฆ์ที่โรงเรียนนิมนต์มาสอน จำนวน 12 รูป ผู้ปกครอง จำนวน 24 คน กรรมการสถานศึกษาและชุมชน จำนวน 24 คน และผู้เรียน จำนวน 36 คน รวม 144 คน/12 รูป

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สภาพการจัดการศึกษา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ รายด้าน คือ

5.1.1.1 ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ผู้บริหารเป็นผู้ทำความดี มีจิตใจที่ดีงาม และมีความพยายามในการลด ละ หรือเลิกอบายมุข รวมถึงมีจิตใจและการกระทำที่มีเมตตาต่อผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียน ตลอดจนมีลักษณะการทำงานที่จริงจัง มีหลักการพัฒนางานโดยมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวม ครูและบุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิตตามแนวทางวิถีพุทธ ในการบริหารจัดการโรงเรียนมีการร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเนื่องในโอกาสสำคัญต่าง ๆ และมีนโยบายที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ ตลอดจนองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา เช่น วิทยาลัยน์ เป้าหมาย สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนมีจุดเน้นการพัฒนานักเรียนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ สำหรับด้านกายภาพและ

สิ่งแวดล้อมสถานศึกษา สงบ สะอาด ร่มรื่นและถูกสุขลักษณะ มีการติดป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรม จริยธรรม สถานศึกษาและชุมชนไม่มีสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมา

5.1.1.2 ด้านกระบวนการ พบว่า สถานศึกษามีการ นิมนต์พระสงฆ์ หรือ เชิญวิทยากรภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาให้ความรู้ หรือมาจัดกิจกรรมให้นักเรียนสม่ำเสมอ พร้อมทั้งมีการจัดบรรยากาศส่งเสริม โดยรวมให้ทุกคนรักการเรียนรู้ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือสร้าง คุณลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ หรือคิดค้นพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง และ ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนาที่หน่วยงานอื่นจัด

5.1.1.3 ด้านผลผลิต พบว่า โดยรวมนักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส และมีอารมณ์ดี นอกจากนั้นยังดูแลรักษาร่างกายให้มีสุขภาพดี และแต่งกายสะอาดเรียบร้อยอยู่ เสมอตลอดจนมีสมุคบันทึความดีของนักเรียนเมื่อนักเรียนทำความดีเป็นที่ประจักษ์ และนักเรียนมี ศรัทธาหรือความเชื่อมั่นในคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ว่ามีคุณต่อมนุษย์ หรือสัตว์โลกเป็นที่ ควรเคารพบูชา

5.1.1.4 ด้านผลกระทบ พบว่า โรงเรียนได้รับความไว้วางใจและยอมรับจาก ผู้เกี่ยวข้อง (ผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยงานต่าง ๆ) และเมื่อวัดต้องการความร่วมมือช่วยเหลือ ในกิจกรรมต่าง ๆ จะมีผู้มาช่วยเหลือให้ความร่วมมืออยู่เสมอหรือมากขึ้น ตลอดจนผลการพัฒนา นักเรียนตามแนวทางวิถิปุทธ ผู้เกี่ยวข้องต่างให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียน เป็นอย่างดีและมากขึ้น

5.1.2 ปัญหาการจัดการศึกษา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิปุทธ โดยรายด้าน ดังนี้

5.1.2.1 ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในการบูรณา การไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ รองลงมา คือ ครูและบุคลากรของโรงเรียนที่ผ่านการ อบรมในเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถิปุทธมาแล้ว ไม่นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอด และขยายผลให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน รวมถึง ผู้บริหารบางคนไม่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษา ตามแนวทาง โรงเรียนวิถิปุทธอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนเขตพื้นที่การศึกษา มีบทบาท น้อยมากในการให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถิปุทธ และ การกำกับ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถิปุทธยังไม่เป็นระบบ และไม่ชัดเจน ตามลำดับ

5.1.2.2 ด้านกระบวนการ พบว่า การสอดแทรกและบูรณาการไตรสิกขาเข้าไป ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้กระทำได้ยาก เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เป็นต้น รองลงมา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียน

วิถีพุทธ ตลอดจนเครื่องสื่อสารและเทคโนโลยีมีน้อยและไม่ทันสมัยเท่าที่ควร และการวัดและประเมินผลของนักเรียนควรเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี ตามลำดับ

5.1.2.3 ด้านผลผลิต พบว่า นักเรียนมีความเบื่อหน่ายในการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพุทธศาสนา รองลงมา คือ นักเรียนบางคนยังชอบความสะดวกสบาย ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขาดความมีระเบียบวินัย และความมานะ อดทน และ นักเรียนมีพัฒนาการ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี โดยกระทำที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน เพราะบางครอบครัวนักเรียนยังเห็นพ่อ แม่ทะเลาะวิวาทกัน ต้มสุรา เล่นการพนันอยู่เป็นประจำ ตามลำดับ

5.1.2.4 ด้านผลกระทบ พบว่า ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังมีความตระหนักและศรัทธาในระบบการจัดการศึกษาแบบวิถีพุทธน้อยเกินไป รองลงมา คือ บ้าน มักมองว่าการให้ความรู้เรื่องวิถีพุทธเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น จึงไม่ให้ความสำคัญ ส่งเสริม หรือสนับสนุน และไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนบางส่วน เช่น ชุมชนที่นับถือต่างศาสนา ตามลำดับ

5.1.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

5.1.3.1 ด้านปัจจัยนำเข้า ควรจัดอบรมผู้บริหาร ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนทุกคน โดยเข้าค่ายพุทธบุตรและเน้นการปฏิบัติจริงในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ (5-7 วัน) อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และควรจัดทำคู่มือในการบูรณาการไตรสิกขาเข้าไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตลอดจนผู้บริหาร ครู และบุคลากรบางคนที่ยังพึงเพื่อ ฟุ่มเฟือยควรดำเนินชีวิตประจำวันโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

5.1.3.2 ด้านกระบวนการ ควรจัดโครงการและกิจกรรมแนววิถีพุทธ เพื่อพัฒนาและจิตใจแก่นักเรียนเพื่อให้เห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง และเขตพื้นที่การศึกษาควรออกนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างจริงจัง เพื่อนำผลการติดตามไปพัฒนาและปรับปรุงการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธให้ยั่งยืนตลอดไป

5.1.3.3 ด้านผลผลิต ควรให้นักเรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยเน้นในการกระทำคุณงามความดี คุณธรรม จริยธรรมจนกลายเป็นนิสัย ตลอดจนฝึกให้เกิดทักษะและความชำนาญด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาเพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างสมบูรณ์แบบ

5.1.3.4 ด้านผลกระทบ ควรชี้แจงและทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในเรื่องการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อผู้ปกครองให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น ตลอดจน

จัดกิจกรรมให้นักเรียนผู้นับถือต่างศาสนาได้เรียนรู้และปฏิบัติ เพื่อมิให้เกิดความเลื่อมล้ำการนับถือศาสนา

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

5.2.1 ด้านปัจจัยนำเข้า จากการศึกษา พบว่า สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านปัจจัยนำเข้า ทั้ง 3 ด้านย่อย คือ ด้านคุณลักษณะของบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ และด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก กล่าวคือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีการดำเนินวิถีชีวิตและมีคุณลักษณะตามแนวทางวิถิพุทธอยู่ในระดับมาก มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีการจัดสภาพทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน เพื่อเอื้ออำนวยให้นักเรียนได้พัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถิพุทธอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุทิน แก้วพนา (2549) ที่วิจัยเรื่อง รายงานผลการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านปัจจัยนำเข้าในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกรายการ ผู้บริหารมีพรหมวิหารธรรมประจำใจ ครูผู้เข้าใจหลักการพัฒนาผู้เรียน ตามหลักไตรสิกขา ด้านการบริหารจัดการดำเนินอย่างเป็นระบบ ระบบบริหารปลูกฝังศรัทธาสรางเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ส่วนระบบหลักสูตรสถานศึกษามีหลักสูตรสถานศึกษาหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ กายภาพและสิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ นางลักษณีย์ ยุทธสุทธิพงศ์ (2549) ที่ทำการศึกษา เรื่อง ศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ผู้บริหารมีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน นอกนั้นมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับครูผู้รับผิดชอบโครงการมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกข้อซึ่งข้อที่เฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนาและบริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

สำหรับปัญหาด้านปัจจัยนำเข้า จากการศึกษา พบว่า ครูผู้สอนบางคนขาดความรู้ ความเข้าใจในการบูรณาการไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุดา ชินะวานิช (2529) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านครูผู้สอนทั้งในระดับ

มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ปัญหาที่พบบ่อย คือ ความเข้าใจในศัพท์ภาษาบาลีและความชำนาญในเรื่องเทคนิคการสอนพระพุทธศาสนา

5.2.2 ด้านกระบวนการ จากการศึกษา พบว่า สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิสุทธิธรรมด้านกระบวนการ ทั้ง 3 ด้านย่อย คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก กล่าวคือ มีการนิมนต์พระสงฆ์ หรือเชิญวิทยากรภูมิปัญญาทางพุทธศาสนา มาให้ความรู้ หรือมาจัดกิจกรรมให้นักเรียน และโรงเรียนจัดบรรยากาศส่งเสริมโดยรวมให้ทุกคนรักการเรียนรู้ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือสร้างคุณลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือคิดค้นพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนโรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่หน่วยงานจัด ซึ่งสอดคล้องกับ สุทิน แก้วพนา (2549) ที่วิจัยเรื่อง รายงานผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิสุทธิธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนวิสุทธิธรรม ด้านกระบวนการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกรายการ กระบวนการจัดการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้นิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากร ภูมิปัญญาทางพุทธศาสนา สอนนักเรียนสม่ำเสมอ โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า ใฝ่รู้เข้าใจเหตุผลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ ศิริชัย วิมานะ (2549) ที่ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิสุทธิธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์เครือข่ายที่ 11 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2 พบว่า มีการนำหลักธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในระดับมาก และผลการวิจัยของ อติสร จันทรสุนทร (2548) ที่วิจัยเรื่อง การปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ของแกนนำโรงเรียนวิสุทธิธรรม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มแกนนำโรงเรียนวิสุทธิธรรมทั้ง 3 โรงเรียน ได้นำหลักธรรมไตรสิกขามาเป็นแกนกลางในการจัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพภายในและภายนอกของเด็กไปพร้อม ๆ กัน

สำหรับปัญหาด้านกระบวนการ จากการศึกษา พบว่า การสอดแทรกและบูรณาการไตรสิกขาเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กระทำได้ยาก เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น และรองลงมา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนการจัดการศึกษาคตามแนวทางโรงเรียนวิสุทธิธรรม ตลอดจนเครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีมีน้อยและไม่ทันสมัยเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับ สุดา ชินะวานิช (2529) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชา

พระพุทธศาสนาของครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบบ่อย คือ โรงเรียนมีงบประมาณในการจัดซื้อและบริการสื่อและอุปกรณ์การสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้แก่ครูผู้สอนได้น้อย

5.2.3 ด้านผลผลิต จากการศึกษา พบว่า สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก กล่าวคือ นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส หรือมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ และดูแลรักษาร่างกายให้มีสุขภาพดี และแต่งกายสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ (ตามกาลเทศะ) ตลอดจนมีสมุดบันทึกความดีของนักเรียนเมื่อนักเรียนทำความดีเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของนางลักษณ์ ยุทธสุทธิพงศ์ (2549) ที่ทำการศึกษารื่อง ศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบว่าด้านผลผลิต ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบโครงการมีความเห็นว่า การดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน เช่นเดียวกับสุทิน แก้วพนา (2549) ที่วิจัยเรื่อง รายงานผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านผลผลิตในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมากทุกรายการ ภาย การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาด เรียบร้อย ศิล สามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ส่วนจิตใจ มีจิตใจเมตตากรุณาต่อกัน สำหรับปัญญานั้น ฐึบาป - บุญ คุณ - โทษ ประโยชน์ - มิใช่ประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระภุชงค์สุร หนุมาน (2549) ได้ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของ บ้าน วัด โรงเรียน (บ ว ร) ต่อการพัฒนาโรงเรียน ผลการวิจัย พบว่า ในด้านการพัฒนาผู้เรียน ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากกว่าด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเองอยู่เสมอ การมีส่วนร่วมฝึกฝนให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน เป็นต้น

สำหรับปัญหาด้านผลผลิต จากการศึกษา พบว่า นักเรียนบางคนมีความเบื่อหน่ายในการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับสุดา ชินะวานิช (2529) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า แม้นักเรียนจะเรียนรู้พระพุทธศาสนาจากโรงเรียนมากที่สุดและเห็นว่าวิชาพระพุทธศาสนามีคุณค่าเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจช่วยให้คนมีคุณภาพมากขึ้น แต่หากโรงเรียนไม่บังคับให้เรียนก็จะมีนักเรียนสนใจที่จะเรียนเองเพียงร้อยละ 53.31 เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาหน้าเบื่อหน่าย

5.2.4 ด้านผลกระทบ จากการศึกษา พบว่า สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก กล่าวคือ โรงเรียนได้รับความไว้วางใจและยอมรับจาก

ผู้เกี่ยวข้อง (ผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยงานต่าง ๆ) และเมื่อวัดต้องการความร่วมมือช่วยเหลือ ในกิจกรรมต่าง ๆ จะมีผู้มาช่วยเหลือให้ความร่วมมืออยู่เสมอหรือมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของนางลักษณ์ บุทธสุทธิพงศ์ (2549) ที่ทำการศึกษา เรื่อง ศึกษาการดำเนินงาน โรงเรียน วิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบว่า ด้านผลกระทบ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบ โครงการมีความเห็นว่า การดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธา และได้รับความ ร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บ้าน วัด ราชการ) เช่นเดียวกับสุทิน แก้วพนา (2549) ที่วิจัยเรื่อง รายงานผลการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่าง เขต 3 พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านผลกระทบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกรายการ โดยที่โรงเรียนได้รับความไว้วางใจเชื่อมั่น ศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วน เกี่ยวข้องมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับอุทัย รัตนา (2549) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาตาม รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียน โพนงามพิทยานุกูล อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับผลกระทบจากการศึกษาตามรูปแบบ โรงเรียนวิถีพุทธ สรุปได้ว่า โรงเรียนได้รับความไว้วางใจและเชื่อมั่น และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนดี ประกอบกับการจัดการศึกษาโรงเรียนอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร สังกัดสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการเรียนการสอนตาม แนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ประสบผลสำเร็จในการจัดการศึกษา เป็นโรงเรียนต้นแบบ ด้านผลกระทบ บ้าน วัด โรงเรียน สร้างความสัมพันธ์อันดี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในการนำ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมมือร่วมใจพัฒนาชุมชนให้ เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะประธานกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการโรงเรียน ซึ่งมีผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคเงินเพื่อบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธแห่งนี้ เป็นจำนวนเงิน 30 ล้านบาท (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2549)

สำหรับปัญหาด้านผลกระทบ จากการศึกษา พบว่า วัด พระภิกษุสงฆ์ที่จะทำการสอน หรือเผยแผ่หลักธรรมคำสอนพุทธศาสนาของแต่ละวัดยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงเรียน และชุมชนนางลักษณ์ บุทธสุทธิพงศ์ (2549) ที่ทำการศึกษา เรื่อง ศึกษาการดำเนินงาน โรงเรียน วิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบว่า ด้านผลกระทบ ปัญหาและอุปสรรคคือ ขาดพระสงฆ์และบุคลากรที่มีทักษะทางศาสนพิธีมาให้ความรู้ ความเข้าใจ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง โรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานนทบุรี เขต 1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

5.3.1.1 ด้านปัจจัยนำเข้า จากข้อค้นพบ ครูผู้สอนบางคนขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการบูรณาการ ไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดความรู้ ความเข้าใจในแนวทางการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ ตลอดจนการขาดความรู้ใน เรื่องพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งจึงไม่สามารถถ่ายทอดให้นักเรียนได้ดีเท่าที่ควร ประกอบกับ ผู้บริหารเองยังไม่สามารถบริหารกระบวนการจัดการศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธให้เป็นรูปธรรมได้ อย่างชัดเจน ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยขอเสนอแนะ ควรจัดอบรม (เข้าค่ายธรรมะอย่างน้อย 2 คืน 3 วัน) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนทุกคน เพื่อพัฒนาจิต และเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธไปในทางเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการ พัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธที่ ประสบความสำเร็จอย่างมากและเป็นโรงเรียนต้นแบบ เช่น โรงเรียน วัดอ้อมน้อย จังหวัด สมุทรสาคร จะเน้นการพัฒนาจิต ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทุกคนในโรงเรียน โดยให้เหตุผลว่าเมื่อ ทุกคนได้รับการพัฒนาจิตที่ดีแล้ว การยอมรับสิ่งที่เป็นประโยชน์จะทำด้วยจิตที่มีความศรัทธาอย่าง แรงกล้าอันจะส่งผลให้การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม

5.3.1.2 ด้านกระบวนการ จากข้อค้นพบ ในการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอน ยังไม่สามารถสอดแทรกและบูรณาการ ไตรสิกขาเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กระทำได้ยาก เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งครูผู้สอนส่วนมากเข้าใจว่าการที่จะ บูรณาการหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาหรือ ไตรสิกขาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้น คงเป็นเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะกระทำได้ สำหรับกลุ่มสาระ ความรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ การที่จะสอดแทรกเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน ทางพุทธศาสนาเข้าไปนั้นกระทำ ได้ยาก ซึ่งแท้จริงแล้วหากครูผู้สอนเข้าใจในการจัดการศึกษาตาม แนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างถ่องแท้แล้วการที่จะสอดแทรกหรือบูรณาการหลักธรรมคำสอน ทางพุทธศาสนาเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้นกระทำได้อย่างง่าย ๆ ซึ่งกระทำได้ทุกที่ ทุกเวลา และสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวนั้นสามารถนำมาเป็นสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนได้ทั้งนั้น เช่น ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิธีการสอดแทรกหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาโดยวิธีการ ทำง่าย ๆ คือ ก่อนเริ่มเรียน ครูผู้สอนให้นักเรียนนั่งสงบนิ่งและให้นักเรียนทุกคนนับเลขในใจ 1 ถึง 50 ก็นับว่าเป็นการฝึกจิตให้สงบและปิดวาทะเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียนเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

ในวิชาวิทยาศาสตร์ครูผู้สอนให้นักเรียนสังเกตใบไม้บนต้นไม้ ในวันแรกๆ จะเริ่มผลิใบอ่อนมีสีเขียวอ่อน และเป็นใบแก่สีเขียวแก่ ต่อมาเป็นใบสีเหลือง และสุดท้ายเป็นใบสีน้ำตาล ครูผู้สอนสามารถที่เปรียบเทียบกับชีวิตมนุษย์ซึ่งมีวงจรคล้ายใบไม้ ทุกคนจงอย่าประมาทให้ทำคุณงามความดีและบำเพ็ญประโยชน์อยู่ตลอดเวลาเพราะไม่มีใครรู้ว่าจะตายวันไหน? ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะควรจัดฝึกอบรมครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในด้านศีลธรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ และมีทักษะที่สามารถจะสอดแทรกและบูรณาการหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งและถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้อย่างถูกต้องและมีเทคนิควิธีสอนที่ไม่ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย

5.3.1.3 ด้านผลผลิต จากข้อค้นพบ นักเรียนบางคนมีความเบื่อหน่ายในการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องเก่า ๆ ล้าสมัย ประกอบกับสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนมีน้อยและไม่ทันสมัย นักเรียนบางคนยังชอบความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขาดความมีระเบียบวินัยและความมานะ อดทน ตลอดจนนักเรียนมีพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี โดยกระทำที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน เพราะอยู่โรงเรียนจะต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของโรงเรียน โดยมีครูและเพื่อน ๆ นักเรียนคอยช่วยกันกำกับและดูแลอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยขอเสนอแนะ ควรจัดกิจกรรมและโครงการที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมที่หลากหลาย เพื่อให้นักเรียนเลือกที่จะทำกิจกรรมและโครงการที่ตนเองมีความชอบและความถนัด อันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ซึมซับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้วยศรัทธาของนักเรียนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะฝังลึกอยู่ในจิตใจของนักเรียนตลอดไป

5.3.1.4 ด้านผลกระทบ จากข้อค้นพบ วัด พระภิกษุสงฆ์ที่จะทำการให้สอนหรือเผยแผ่หลักธรรมคำสอนพุทธศาสนาของแต่ละวัดยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนบ้าน ผู้ปกครองบางคนเข้าใจว่าการให้ความรู้เรื่องวิถีพุทธเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น จึงไม่ให้ความสำคัญ ส่งเสริม หรือสนับสนุน และไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนบางส่วน เช่น ชุมชนที่นับถือต่างศาสนาด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยขอเสนอแนะ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ต้องประสานความร่วมมือร่วมใจทุกกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมทรัพยากรทั้งที่เป็นทรัพย์สิน บุคลากร แรงกาย แรงใจ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธแบบองค์รวมที่เหมาะสมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธให้ยั่งยืนตลอดไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่มีกระทบต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธทั้งทางตรงและทางอ้อม

5.3.2.2 ควรศึกษาความพึงพอใจของ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการนำหลักธรรมทางศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อทราบถึงความสำเร็จของโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

5.3.2.3 ควรศึกษาบทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนต่อการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อทราบถึงบทบาทของทุกภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กไทยให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข ตามปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ

ปฐมนิเทศ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับเป็นกฎหมาย. กรุงเทพฯ : กุรุสภา.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ. (2540). ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ. (2518). อิทธิพลของสังคมต่อทัศนคติของวัยรุ่น. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธีรารัง บัวศรี. (2512). พื้นฐานของการศึกษาด้านจิตวิทยา ปรัชญา สังคมและเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : กุรุสภา.
- บุญมี เฌรขอด. (2513). หลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548ก) การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2548ข). ขอบฟ้าแห่งความรู้กับผลงานด้านการศึกษา. กรุงเทพฯ : สามลดา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546ก). พุทธธรรม (ฉบับขยายความ). กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2546ข). พุทธศาสนกับการแนะแนว. กรุงเทพฯ : กุรุสภา.
- _____. (2547). ผู้การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น. กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.
- พระราชวรานูนิ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2526). ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : กราฟิการ์ต.
- _____. (2528). ปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

- พุทธทาสภิกขุ. (2527). การศึกษาคืออะไร. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2524). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2531). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ฉบับปรับปรุงใหม่.
กรุงเทพฯ : เจริญผล.
- ภิญโญ สาร. (2525). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : มส.การพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547). **โรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชัย ดิสสระ. (2526). **การพัฒนาหลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2548ก). **สรุปผลการ
พัฒนาเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น ประจำปีงบประมาณ 2548**. กรุงเทพฯ :
กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2548ข). **โครงการส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น ประจำปี
งบประมาณ 2548**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2549). **นโยบายสาธารณะ : แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ**.
กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- สาโรช บัวศรี. (2512). **พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่**. กรุงเทพฯ : ศูรสภา.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2548). **รายงานการศึกษาเรื่อง การสร้างเสริมคุณธรรมและ
จริยธรรมของนักเรียน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2547). **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญ
สถานการณ์**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). **รายงานผล การประเมินผลโรงเรียนวิถี
พุทธตามตัวชี้วัดฯ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2547**.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- _____. (2548). **การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของครูผู้สอน** (รายงานการ
วิจัย). กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). **โรงเรียนดี
วิถีพุทธ**. กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.
- สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2547). **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**.
กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2548). **การสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน.** (รายงานการศึกษา). กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

อดิศร จันทร์สุข. (2548). **การปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัย ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ของแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ.** กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี ที ซี คอมมิวนิเคชั่น.

อภิชาติ ชัยบาล. (2523). **สภาพการจัดจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา.** (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่ : หน่วยศึกษานิเทศก์.

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2550). **คุณธรรมนำความรู้ : รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์.** กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี ที ซี คอมมิวนิเคชั่น.

บทความ

สุภารัตน์ ขอดศิริวิชัยกุล และ สุพรรณษา อยู่จันทนา. (2549, 26 พฤศจิกายน). “ภารกิจทำทนายสร้างคนดี ศ. ดร. อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา กับวิถีบูรณาการคุณธรรม”. **เดลินิวส์**, หน้า 23.

สิริพัชร เกษฎาภิโรจน์. (2549, มกราคม – มีนาคม). “เกาะคิดหลักสูตร การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ : สิ่งที่เราทำได้โดยไม่ยากจริง ๆ.” **วารสารวิชาการ** (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ), 9, 1. หน้า 63-71.

วิทยานิพนธ์

ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์. (2544). **การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระภุชงค์สรณ์ หนูมาก. (2549). **กระบวนการมีส่วนร่วมของ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ศิริชัย วิมานะ. (2549). การศึกษาการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 11 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชธานี วิทยาเขตอุดรธานี.
- สุดา ชินะวานิช. (2529). ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- นงลักษณ์ ยุทธสุทธิพงศ์. (2549). ศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัด นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ปีงบประมาณ 2549. สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม 2550, จาก <http://www.onec.go.th/publication/48074/full48074.pdf>
- วิบูลย์ คงมัน. (2549). ประเมินผลโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ของโรงเรียนบ้านตลาดเขมิตร์ภาพที่ 105. สืบค้น เมื่อ 26 มกราคม 2550, จาก http://www.kan2.go.th/polngan/vibul_01.pdf
- สุทิน แก้วพนา. (2549). รายงานผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ. สืบค้น เมื่อ 29 มกราคม 2550, จาก <http://area.obec.go.th/lampang 3/viteput/001.doc>
- อุทัย รัตนา. (2549). การจัดการศึกษาตามรูปแบบโรงเรียนโพชนงามพิทยานุกูล อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. สืบค้น เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2550, จาก <http://www.mkareal.go.th>
- พระคริสตธรรมพระกิตติคุณสมบูรณ www.fgbs.net

ภาษาต่างประเทศ

ARTICLES

- Biskin, Donald S ; & Hosdison Kenneth. (1997). "An Experimental test of the Effect of Structured Discussions of Moral Dilemmas Found in Children's Literatures on Moral Reasoning." *The Elementary School Journal*. 77, 5. p.407 – 415.

ELECTRONIC SOURCES

Alpay. (2003). E Self-concept and self-esteem. Available. Retrieves January 24, 2007,
from <http://www.ce.ic>

Bridges, Michel Thomas. (1992). **Teacher perception of school effectiveness and principal vision.** Dissertation Abstracts International.

Butt, Marty. (1993). **What do superintendents do to turn vision into action a biography of pragmatic Visionaries.** Dissertation Abstracts International.

Calvin, Owen Ray. (1993). **Teacher Perception Concerning their Role and the Efficacy of Moral Education in Public Elementary Schools.** Dissertation Abstracts International.

๓๕๕

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

DPU
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต Dhurakij Pundit University

 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ถนนประชาชื่น ซอย 111 กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ (รวม) ๙๕๕-๗๓๐๐ โทรสาร (รวม) ๙๕๕-๗๓๐๑
 110/1-4 Prachachuen Rd., Laksi, Bangkok 10210 Tel. (662) 954-7300 Fax. (662) 589-9605-G www.dpu.ac.th

ที่ นธบ 0306(1)/02526

24 กุมภาพันธ์ 2550

เรื่อง ขอกวามอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางจุฑามาส เจริญธรรม
ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามณฑลบุรี เขต 1

ด้วย นางสาวนงนุช สุระเสน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการการศึกษา จะทำ
 การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ ระดับ
 มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามณฑลบุรี เขต 1"

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ
 ในเรื่องดังกล่าว จึงขอกวามอนุเคราะห์จากท่านตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
 ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คำวิชัยบ)

กณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติการแทน

อธิการบดี

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2954-7300-29 ต่อ 570

(นางสาวนงนุช สุระเสน 08-9693-3351)

DPU
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
Dhurakij Pandit University

 ๑๑๐-๑-๕ ถนนประชาชื่น หลุมพลี กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทรศัพท์ (๖๖๒) ๙๕๔-๗๖๖๐ โทรสาร (๖๖๒) ๕๘๙-๙๖๐๕-๖
 110/1-4 Prachachuen Rd., Laksi, Bangkok 10210 Tel. (662) 954-7300 Fax. (662) 589-9605-6 www.dpu.ac.th

ที่ มธบ 0306(1)/02526

24 กุมภาพันธ์ 2550

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือทำวิทยานิพนธ์

 เรียน ดร.สนธิรัก เทพรณู
 สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา

ด้วย นางสาวนงนุช สุระเสน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการการศึกษา จะทำ
 การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ ระดับ
 มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1"

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ
 ในเรื่องดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
 ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คำริชชอบ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติการแทน

อธิการบดี

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร 0-2954-7300-29 ต่อ 570

(นางสาวนงนุช สุระเสน 08-9693-3351)

DPU

มหาวิทยาลัยบูรพาภิรมย์ Dhurakij Pundit University

มหาวิทยาลัยบูรพาภิรมย์

๓๓๐/๒๕ ถนนประชาชื่น หลักสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทรศัพท์ (๐๒๕) ๙๕๔-๗๓๐๐ โทรสาร (๐๒๕) ๙๕๔-๗๓๐๐

110/1-4 Prachachuen Rd., Lakso, Bangkok 10210 Tel. (662) 954-7300 Fax. (662) 589 9605-6 www.dpu.ac.th

ที่ มธบ 0306(1)/02526

24 กุมภาพันธ์ 2550

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือทำวิทยานิพนธ์

เรียน ดร.สุนีย์ สอนตระกูล

ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมเบญจมพร

ด้วย นางสาวนงนุช สุระเสน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการการศึกษา จะทำการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการศึกษา โรงเรียนวิถียุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามันทบุรี เขต 1”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพาภิรมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คำวิชอบ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติการแทน

อธิการบดี

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2954-7300-29 ต่อ 570

(นางสาวนงนุช สุระเสน 08-9693-3351)

DPU
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ Dhurakij Pundit University
หนังสือราชการระดับความลับ

 ๑๑๑-๑ ถนนประชาชื่น หมู่ ๓๓ แขวง ลาดพร้าว เขต หลักสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๒๑๐ โทรศัพท์ (๐๖๖) ๙๕๔-๗๓๐๐ โทรสาร (๐๖๖) ๙๕๔-๗๓๐๑-๖
 110/1-4 Prachachuen Rd. Laksi, Bangkok 10210 Tel. (662) 954-7300 Fax. (662) 589-9605-6 www.dpu.ac.th

ที่ มธบ 0306(1)/02526

24 กุมภาพันธ์ 2550

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือทำวิทยานิพนธ์
เรียน คร.กมล ทองขาว
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ด้วย นางสาวนงนุช สุระเสน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการการศึกษา จะทำ
 การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการศึกษา โรงเรียนวิถียุทธ ระดับ
 มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามณฑลบุรี เขต 1"

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ
 ในเรื่องดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อให้บรรลุคุณวัตถุประสงค์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
 ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ คำริชชอบ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติการแทน

อธิการบดี

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2954-7300-29 ต่อ 570

(นางสาวนงนุช สุระเสน 08-9693-3351)

DPU
มหาวิทยาลัยบูรพาจันฉัดคัย Dhurakij Pundit University

 มหาวิทยาลัยบูรพาจันฉัดคัย ๑๐๘ ๘ ถนนประชาชื่น ซอยสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๒๖๐ โทรศัพท์ (๐๒๖) ๕๕๕-๓๓๐๐ โทรสาร (๐๒๖) ๕๕๕-๓๖๐๖
 110/1-4 Prachachuen Rd., Laksi, Bangkok 10210 Tel: (662) 954-7300 Fax: (662) 589-9603-6 www.dpu.ac.th

ที่ นธบ 0306(1)/02526

24 กุมภาพันธ์ 2550

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือทำวิทยานิพนธ์

 เรียน ดร.พระมหาอากร อุดมปัญญา
 วิทยาลัยพระบาทวังศุภณัฐ

 ด้วย นางสาวนงนุช สุระเสน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการการศึกษา จะทำ
 การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับ
 มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1”

 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพาจันฉัดคัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ
 ในเรื่องดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

 จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
 ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คำวิชอบ)

 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติการแทน
 อธิการบดี

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2954-7300-29 ต่อ 570

(นางสาวนงนุช สุระเสน 08-9693-3351)

ภาคผนวก ข
รายชื่อโรงเรียนที่เป็นประชากร

รายชื่อโรงเรียนที่เป็นประชากร จำนวน 12 โรงเรียน ประกอบด้วย

1. โรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์
2. โรงเรียนนนทบุรีพิทยาคม
3. โรงเรียนมัธยมวัดเพลงนนทบุรี
4. โรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี
5. โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) นนทบุรี
6. โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย
7. โรงเรียนวัดโชติการาม
8. โรงเรียนชุมชนวัดไทรมี้า
9. โรงเรียนวัดตำหนักใต้
10. โรงเรียนมหาสวัสดิ์
11. โรงเรียนวัดใหม่ผดุงเขต
12. โรงเรียนนุ่มประสงค์

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

คุณสมบัตผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจการวิจัยเป็นอย่างดี และหรือเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธเป็นอย่างดี ประกอบด้วย

1. **ดร.พระมหาอากร อุตุตมปญโญ** วิชาลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี
2. **รองศาสตราจารย์ ดร.กล้า ทองขาว** อาจารย์ประจำภาควิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
3. **ดร.สนธิรัก เทพเรณู** รองผู้อำนวยการสำนักพัฒนาผู้บริหารการศึกษา
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ
4. **ดร.สุนีย์ สอนตระกูล** ผู้อำนวยการ โรงเรียนรัตนาธิเบศร์ อำเภอเมืองนนทบุรี
จังหวัดนนทบุรี
5. **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สนิธวา คามคิษฐ์** รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารการศึกษาคำ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
6. **นางจุฑามาศ เจริญธรรม**ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ภาคผนวก ง
ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

```

GET DATA /TYPE=XLS
  /FILE='F:\clonbak.xls'
  /SHEET=name 'Sheet1'
  /CELLRANGE=full
  /READNAMES=on
  /ASSUMEDSTRWIDTH=32767.
DATASET NAME DataSet4 WINDOW=FRONT.
DATASET ACTIVATE DataSet4.
DATASET CLOSE DataSet3.
RELIABILITY
  /VARIABLES=V1 V2 V3 V4 V5 V6 V7 V8 V9V10 V11 V12 V13 V14 V15 V16
  V17 V18 V19 V20 V21 V22 V23 V24 V25 V26 V27 V28 V29 V30
  /SCALE('ALL VARIABLES') ALL/MODEL=ALPHA.

```

Reliability

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded(a)	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.9614	57

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

- ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

1. เพศ ชาย หญิง

2. ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง

- ผู้อำนวยการ โรงเรียน
- รองผู้อำนวยการ โรงเรียน (ฝ่ายวิชาการ)
- รองผู้อำนวยการ โรงเรียน (ฝ่ายกิจการนักเรียน)
- ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- ครู / บุคลากร / เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการวิถีพุทธ
- พระภิกษุสงฆ์ที่โรงเรียนนิมนต์มาสอนในโรงเรียน

3. อายุ

- ต่ำกว่า 35 ปี 35 - 55 ปี
- 56 ปีขึ้นไป

4. ประสบการณ์ในการทำงาน

- ต่ำกว่า 5 ปี 5 - 10 ปี
- 11 ปีขึ้นไป

5. ระดับการศึกษา

- ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี
- ปริญญาโท ปริญญาเอก

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษานนทบุรี เขต 1

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องการปฏิบัติตามสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ
ที่ท่านปฏิบัติงานจริง

ข้อที่	สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	ด้านปัจจัยนำเข้า (1. คุณลักษณะของบุคลากร) ผู้บริหารเป็นผู้ทำความดี มีจิตใจที่ดีงาม และมีความพยายามในการลด ละ หรือเลิก อบายมุข					
2	ผู้บริหารมีจิตใจและการกระทำที่มีเมตตา ต่อผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียน					
3	ผู้บริหารมีจิตใจและการกระทำที่เป็นกลาง กับผลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือผลที่เกิด ด้วยความยุติธรรม เช่น วางใจเป็นกลางที่ นักเรียนต้องรับโทษจากการทำผิดระเบียบ					
4	ผู้บริหาร มีลักษณะการทำงานที่จริงใจ มี หลักการพัฒนางาน โดยมุ่งเน้นประโยชน์ ส่วนรวม					
5	ผู้บริหาร มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา					
6	ครูมีการดำเนินชีวิตปกติเป็นผู้ทำความดี ลด ละ หรือเลิกอบายมุข					
7	ครูและบุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเอง ทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิตตามแนวทาง วิถีพุทธ					

ข้อที่	สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
8	ครู มีความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอน และมีกอบรมนักเรียนรู้เข้าใจเหตุผลตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)					
	ด้านปัจจัยนำเข้า (2. การบริหารจัดการ)					
9	มีนโยบายที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ					
10	มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธอย่างเหมาะสม					
11	มีโครงการ/กิจกรรมที่ฝึก การกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็นของนักเรียน					
12	มีการร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเนื่องในโอกาสสำคัญต่าง ๆ					
13	มีการจัดทำแผนการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ					
14	มีการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง					
15	องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา เช่น วัสดุทัศน เป้าหมาย สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนมีจุดเน้นการพัฒนานักเรียนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ					
16	ในหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ของครูส่วนใหญ่ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีการบูรณาการหรือสอดแทรกพุทธธรรมในการเรียนรู้					

ข้อที่	สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
17	ด้านปัจจัยนำเข้า (3. กายภาพและสิ่งแวดล้อม) มีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำห้องเรียนและห้องต่าง ๆ					
18	มีการติดป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรม					
19	สถานศึกษา สงบ สะอาด รมรื่นและถูกสุขลักษณะ					
20	สถานศึกษาและชุมชน ไม่มีสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมา					
	ด้านกระบวนการ (1. การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา)					
21	มีการนำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้					
22	มีการส่งเสริมให้ครูมีแผนการจัดการเรียนที่เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม					
23	มีการส่งเสริมการเรียนรู้พุทธศาสนาจากประสบการณ์ที่ใกล้ตัวนักเรียนในรูปแบบโครงการ					
24	มีการจัดกิจกรรมฝึกจิตและสมาธิเพื่อพัฒนาสติปัญญา					
25	มีการส่งเสริมให้ใช้สื่อประกอบการสอนพระพุทธศาสนาที่ใกล้ตัวและเหมาะสมกับวัยผู้เรียน					
26	มีการนำหลักพระพุทธธรรมมาประกอบการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน					

ข้อที่	สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
27	มีการนิมนต์พระสงฆ์ หรือเชิญวิทยากร ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาให้ความรู้ หรือมาจัดกิจกรรมให้นักเรียน					
28	โรงเรียนมีวัด หรือศาสนาสถานที่ใช้เป็น แหล่งเรียนรู้ประจำและมีกิจกรรมที่ให้นักเรียน ไปเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง					
29	ดำเนินการวัดประเมินผลตามสภาพจริง โดยใช้วิธีการหลากหลายเหมาะสม และมีจุดเน้นที่จะพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง					
30	ด้านกระบวนการ (2. บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์) โรงเรียนส่งเสริมให้บุคลากรและ ผู้เกี่ยวข้องมีการอยู่ร่วมกันอย่างรัก สามัคคี เกื้อกูลกัน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน					
31	โรงเรียน จัดบรรยากาศส่งเสริมโดยรวมให้ทุกคนรักการเรียนรู้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือสร้างคุณลักษณะของการ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ หรือคิดค้นพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง					
32	โรงเรียนมีกิจกรรมยกย่อง ครู บุคลากรและ นักเรียนที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างใน เรื่องของการทำความดี					
33	โรงเรียนส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ เช่น มีประกาศแนะนำคนดี ประจำวัน ประชาสัมพันธ์ผู้ทำความดี					

ข้อที่	สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
34	ต้นกระบวนกร (3. กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต) โรงเรียนฝึกฝนอบรม หรือจัดกิจกรรมให้นักเรียน มีลักษณะและพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่กินเป็น อยู่เป็น ดูแลเป็น ฟังเป็น					
35	โรงเรียนจัดกิจกรรมทางศาสนาโดยให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง					
36	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่หน่วยงานอื่นจัด					
37	มีการจัดนิทรรศการผลงานทางด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียน					
38	จัดกิจกรรมรณรงค์สืบต่อพระพุทธศาสนา เช่น การบรรพชาสามเณรฤดูร้อน การเข้าค่ายพุทธบุตร					
39	ด้านผลผลิต (พัฒนากาย สติ จิต และปัญญา อย่างบูรณาการ) นักเรียนบริโภคปัจจัย 4 ด้วยปัญญา และอย่างพอดี					
40	นักเรียนดูแลรักษาร่างกายให้มีสุขภาพดี และแต่งกายสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ (ตามกาลเทศะ)					
41	การดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนมีลักษณะ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแต่มีลักษณะช่วยดูแลสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่ดี					
42	นักเรียนมีวินัยมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จนสำเร็จและตรงต่อเวลาที่นัดหมาย					

ข้อที่	สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
43	นักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริตตามคุณลักษณะของตนเอง					
44	นักเรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ โดยมีการแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติให้เห็น เช่น การมีน้ำใจช่วยเหลืองานของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือผู้ที่มีพระคุณอื่น					
45	นักเรียนมีจิตใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน เช่น มีน้ำใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือ หรือมีน้ำใจแบ่งปันความรู้ สิ่งของให้ผู้อื่น ได้รับประโยชน์					
46	นักเรียนทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ มีความขยันหมั่นเพียร และอดทนที่จะทำงานหรือเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนสำเร็จผลของการทำงานและการเรียนรู้ นั้น ๆ					
47	นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส หรือมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ					
48	นักเรียนมีศรัทธาหรือความเชื่อมั่นในคุณพระพุทธรูป พระธรรมพระสงฆ์ ว่ามีคุณค่าต่อมนุษย์หรือสัตว์โลก เป็นที่ควรเคารพบูชา					
49	มีสมุดบันทึกความดีของนักเรียนเมื่อนักเรียนทำความดีเป็นที่ประจักษ์					
50	นักเรียนมีลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นหาความรู้ หาความจริง และมีความต้องการหรือใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานของตนเองอยู่เสมอ					

ข้อที่	สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
51	นักเรียนรู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิต หรือการทำงานในชีวิตประจำวันได้เสมอ โดยมีการใช้สติปัญญาหรือแก้ปัญหาที่นั้น ๆ ด้วยความรู้ ด้วยหลักการ หลักธรรมที่เหมาะสม					
52	ด้านผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ) สมาชิกของบ้านนักเรียนและในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่มีคนดีมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผู้ลด ละ และไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขมากขึ้น					
53	ในการพัฒนาชุมชนหรือการทำงาน ส่วนรวมของชุมชนมีอาสาสมัครหรือมีผู้ร่วมมือ ผู้ให้ความช่วยเหลือมากขึ้น					
54	วัดในชุมชนมีศาสนทายาท หรือผู้ช่วยงานช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดมากขึ้น					
55	เมื่อวัดต้องการความร่วมมือช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ จะมีผู้มาช่วยเหลือให้ความร่วมมืออยู่เสมอหรือมากขึ้น					
56	โรงเรียนได้รับความไว้วางใจและยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง(ผู้ปกครองชุมชน วัด และหน่วยงานต่าง ๆ)					
57	ผลการพัฒนานักเรียนตามแนวทางวิถีพุทธ และผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้ความร่วมมือ หรือช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียนเป็นอย่างดีหรือมากขึ้น					

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง กรุณาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา และให้ข้อเสนอแนะในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ

ปัญหาการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ	ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ
1. ด้านปัจจัยนำเข้า (บุคลากร, ระบบบริหาร, งบประมาณและสิ่งแวดล้อม)	1. ด้านปัจจัยนำเข้า (บุคลากร, ระบบบริหาร, งบประมาณและสิ่งแวดล้อม)
.....
.....
.....
2. ด้านกระบวนการ (การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา, กัลยาณมิตร, กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต)	2. ด้านกระบวนการ (การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา, กัลยาณมิตร, กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต)
.....
.....
.....
3. ด้านผลผลิต (พัฒนากาย สิล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการ, ภาวนา 4)	3. ด้านผลผลิต (พัฒนากาย สิล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการ, ภาวนา 4)
.....
.....
.....
4. ด้านผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ)	4. ด้านผลกระทบ (บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ)
.....
.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์

สำหรับ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และนักเรียน

เรื่อง การจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิพุทธ ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
นนทบุรี เขต 1

โรงเรียนที่สัมภาษณ์.....สถานที่สัมภาษณ์.....
วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....น . สิ้นสุดเวลา.....น.

สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ

ด้านปัจจัยนำเข้า

1. ผู้บริหารเป็นผู้มีจิตใจที่คึงามอย่างไร?
2. ผู้บริหารมีลักษณะการทำงานที่จริงจัง และมีหลักการพัฒนางานโดยมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมอย่างไร?
3. ครูผู้สอนเป็นผู้ทำความดี ด้วยการลด ละ เลิกอบายมุข ดำเนินชีวิตปกติ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนได้อย่างไร?
4. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรมสัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม โดยการเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกันพัฒนาผู้เรียนอย่างไร?
5. โรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมที่ต่อการเรียนรู้และช่วยพัฒนาจิตใจของผู้เรียนอย่างไร?
6. โรงเรียนมีมาตรการให้นักเรียนห่างไกลจากยาเสพติดและแหล่งอบายมุขอย่างไร?

ด้านกระบวนการ

1. การจัดการเรียนการสอนของครูทุกกลุ่มสาระวิชามีการนำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาสอดแทรกไว้ในเนื้อหาวิชาอย่างไร?
2. โรงเรียนเปิด โอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง?
3. มีการเชิญพระสงฆ์หรือวิทยากรทางด้านพระพุทธศาสนาเข้ามาให้ความรู้อย่างไร?
4. โรงเรียนมีการส่งเสริม ยกย่อง เชิดชูผู้กระทำความดี เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น เช่น การประกาศชื่อผู้ทำความดีอย่างไร?
5. โรงเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษาอย่างไร?

ด้านผลผลิต

1. ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการรู้จักเลือกกิน และใช้สิ่งของที่ดีมีคุณค่า พร้อมกับรู้จักรักษาสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างไร?
2. ผู้เรียนมีการแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ผู้ปกครองและผู้มีพระคุณอื่นอย่างไร?
3. ผู้เรียนเป็นผู้มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน สุขภาพจิตเข้มใส มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอย่างไร?
4. ผู้เรียนมีความรู้เท่าทันต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต และสามารถแก้ไขปัญหานั้นๆ ด้วยการนำเอาหลักธรรมที่เหมาะสมเข้ามาประยุกต์ใช้ได้อย่างไร?

ด้านผลกระทบ

1. สมาชิกในบ้านของผู้เรียน รวมถึงสมาชิกในชุมชนนั้นๆ มีจำนวนผู้ที่ลด ละ และเลิกอบายมุขเพิ่มมากขึ้นอย่างไร?
2. ในการพัฒนาชุมชนในแต่ละครั้ง มีอาสาสมัครหรือผู้ที่ร่วมมือให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ เพิ่มมากขึ้นอย่างไร?
3. เมื่อวัดต้องการความช่วยเหลือใดๆ จากชุมชนมีตัวแทนชุมชน หรือผู้มาช่วยเหลืออยู่เสมอมากขึ้นอย่างไร?
4. จากการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ทำให้โรงเรียนแห่งนั้นๆ ได้รับความไว้วางใจและยอมรับจากผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยงานต่างๆ อย่างไร?

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - นามสกุล
ประวัติการศึกษา

นางสาวนงนุช สุระเสน
ครุศาสตร์บัณฑิต (สังคมศึกษา)
วิทยาลัยครูเทพสตรี (2528)

ตำแหน่งปัจจุบันและสถานที่ทำงาน

นักวิชาการศึกษา 8 ว
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1